

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV KULTURÁLNÍCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Milevské kulturní spolky
a jejich vliv na proměnu kulturního života ve městě
(1860-1950)

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Grulich, Ph.D.

Autor práce: Bc. Jakub Šindelář

Studijní obor: Literárně – historická studia

Ročník: 2.

2015

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedením ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 31. 7. 2015

.....

Poděkování:

Touto cestou bych chtěl poděkovat všem, kteří mě během zpracování této práce podporovali. Především bych rád poděkoval vedoucímu diplomové práce, doc. PhDr. Josefu Grulichovi, Ph.D., za cenné rady a připomínky, za podporu a celkové vedení mé práce, ale rovněž za obohacení vlastních znalostí. Mé poděkování patří veškerým pracovníkům Státního okresního archivu v Písku, za poskytnutí veškerých pramenů, literatury a obrazového materiálu. Děkuji rovněž zaměstnancům Milevského muzea za trpělivost a ochotu při vyhledávání podkladů. Velký dík patří zejména rodičům, kteří mne přivedli ke studiu dějin, literatury a umění, a kteří mi byli také tou největší oporou.

Anotace

Cílem této diplomové práce je přiblížit čtenáři kulturní život malého města v 19. století, který vycházel z činnosti uměleckých a zábavních spolků. Vymezené období mapuje nejúspěšnější etapu spolkové činnosti, díky které lze odhalit dobovou mentalitu milevských občanů. Protože je v současné době o toto téma zvýšený zájem, může tento výzkum posloužit dalším badatelům jako komparační prvek. Koncept práce je zaměřen na tři nejvíce aktivní spolky – Besedu, Čtenářsko-ochotnickou jednotu a Zpěvácký spolek Vlastislav.

První část práce obsahuje popis využitých metod a pramenů a literatury. Výzkum pak pokračuje obecnou kapitolou o spolčování v českých zemích, vývoji termínu „Spolek“ a dějinách Milevska v 19. a 20. století. Následuje pak samotný výzkum týkající se podoby spolkových aktivit ve městě, nejprve souborně a poté jednotlivě. Práce se zabývá zejména kulturní činností, která byla spjata s ostatními obyvateli, a proto zde nejsou výrazně rozepisovány změny v předsednictvu spolku nebo vnitřní úřední agenda. V závěru jsou uvedeny kapitoly o zpětných vazbách na spolkové činnosti v tehdejším tisku a krátký rozbor fungování politického dohledu místního Vedení veřejné osvětové služby nad kulturní činností v Milevsku

Summary

The aim of this thesis is to approach the cultural life of the small town in the 19. century, which was based on activities of artistic and entertainment societies. Defined period maps the most successful era of the societies, by that is possible to find a contemporary mentality of the citizens of Milevsko. Because of the increased interest about this topic, this research could be a comparative element for another scholars. Concept of this thesis is focused on three most active societies – Beseda, Čtenářsko-ochotnická jednota and Vlastislav.

The first part of the thesis contains a description of used methods and sources and literature. Research continues by the chapter about general association in the Czech lands, evolution of the term „Society“ and history of Milevsko in the 19. and 20. centuries. This particular research is dealing with the activities of chosen societies and follows their history - first as a whole and then individually. Thesis is focused especially on cultural activities, which were connected with the citizens and that's why there is hardly any description of changes in the committees or internal official agendas. At the end, there is a short analysis of working of political control of cultural activities in Milevsko by the local Vedení veřejné osvětové služby and a chapter about the feedbacks of society's activities in the local periodics.

I. ÚVOD	5
I. 1. METODY VÝZKUMU	8
I. 1. 1. Dějiny mentalit	8
I. 1. 2. Sémantická analýza.....	9
I. 1. 3. Historická antropologie.....	9
I. 1. 4. Mikrohistorie	10
I. 2. PRAMENY A LITERATURA	11
I. 2. 1. Prameny	11
I. 2. 2. Literatura	14
II. SPOLEK A SPOLČOVÁNÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	16
II. 1. Definice spolku.....	16
II. 1. 1. <i>Shrnutí historického vývoje termínu</i>	20
II. 2. Český spolek za habsburské monarchie a v Československé republice	20
II. 2. 1. <i>Typologie spolků</i>	22
II. 2. 2. <i>Působení ve spolku</i>	24
II. 2. 3. <i>Chronologická linie vývoje spolků v českých zemích a v Milevsku</i>	25
II. 3. Spolčování a právo	27
III. MĚSTO MILEVSKO	32
III. 1. Geografická poloha	32
III. 2. Milevsko v období 19. a 20. století	32
IV. KULTURNÍ SPOLKY V MILEVSKU.....	36
IV. 1. 1. Vznik místních sdružení a zásadní okamžiky	36
IV. 1. 2. Podpora dobročinných organizací.....	40
IV. 1. 3. Emancipační tendence - ženy a vyšší funkce v ochotnickém spolku	43
IV. 1. 3. 1. <i>Genderové rozdělení rolí na jevišti</i>	44
IV. 1. 4. Slavnosti jako národní identifikace - veřejné projevy spolků v Milevsku	45
IV. 2. STRUKTURY ČLENSKÝCH ZÁKLADEN MILEVSKÝCH SPOLKŮ	50
IV. 2. 1. Pohyb členů milevské Besedy.....	50
IV. 2. 2. Členská základna Čtenářsko-ochotnické jednoty Milevsko a její proměny od počátečních aktivit až po období první republiky	52
IV. 2. 3. Proměny představenstva Vlastislava v letech 1928-1948	56
IV. 3. BESEDA V MILEVSKU (1888-1924).....	58
IV. 3. 1. Kulturní akce pořádané spolkem Beseda	58
IV. 3. 2. Spolková knihovna, autoři a rozsah uchovaných děl	61
IV. 4. DIVADELNÍ PŘEDSTAVENÍ ČTENÁŘSKO-OCHOTNICKÉ JEDNOTY (1870-1950).....	65

IV. 5. ZPĚVÁCKÝ SPOLEK VLASTISLAV (1863-1951)	77
IV. 5. 1. Oslavy spolku Vlastislav.....	77
IV. 5. 1. 1. Pamětní kniha a sborník spolku Vlastislav.....	80
IV. 5. 2. Spolupráce mezi spolky z jiných měst či vesnic	81
IV. 5. 2. 1. Slavnost na hradě Zvíkově dne 28. června 1863.....	83
IV. 5. 3. Úřední zánik Vlastislava	83
IV. 6. MÍSTNÍ VEDENÍ VEŘEJNÉ OSVĚTOVÉ SLUŽBY V MILEVSKU (1943-1945).....	85
V. ZÁZNAMY SPOLKOVÉ AKTIVITY V DOBOVÉM TISKU.....	92
VI. ZÁVĚR.....	95
VII. Seznam pramenů a literatury	97
VIII. SEZNAM ZKRATEK.....	101
IX. SEZNAM PŘÍLOH	102
X. PŘÍLOHY	107

I. Úvod

Předložená kvalifikační práce se zabývá vývojem kulturních spolků v Milevsku. Nejjednodušeji lze říci, že kultura znamená vše, co je vytvořeno člověkem, ale i veškeré myšlení, případně i samotná řeč. Josef Čapek ve své knize *Nejskromnější umění*¹ napsal, že umělec je malíř malující na plátno, stejně jako zedník, který s citem skládá cihlu k cihle. Pojem kultura je tedy svázán především s celou lidskou společností, ale v tomto případě se jedná o spojení města, jeho občanů a výtvarného umění.

Období let 1860-1950, kterým se tato kvalifikační práce zabývá, představuje důležitou etapu v dějinách českých zemí. Po revolučních událostech ve Francii a následně i v dalších zemích Evropy v polovině 19. století se zde objevilo mnoho převratných společenských změn. V této době došlo k ustanovování nové, průmyslové a občanské společnosti, která se musela vypořádat s doposud neznámými faktory. Vzestup průmyslu přiváděl stále více lidí do měst. Do společenského dění se s postupnou demokratizací společnosti zapojují stále širší vrstvy obyvatelstva včetně žen. Dalším novým faktorem, který se v moderních dějinách objevil, je pojem národ a nacionalismus, jehož aktuální výklad stále vytváří mnoho sporů i mezi odborníky.² Umělecké, vlastenecky zaměřené spolky mohly pomáhat i s touto nově vzniklou proměnou ve společnosti. V některých případech sloužily jako nacionalistický prvek, jindy zas představovaly kulturní osvětu.

Dlouhé 19. století mimo velký technický rozvoj také přineslo nově definovaný termín, a tím je volný čas.³ Jím je míněna doba, kdy osoba nemá žádné závazky vůči zaměstnavateli, ani jiné neodkladné povinnosti. Specifické trávení volných chvil nabízel spolek, ať už byl tělocvičný či umělecký. Spolková činnost v českých zemích v 19. a 20. století představovala jeden z nejsnazších způsobů, jak se zapojit do veřejného života, prosadit svůj zájem i rozšířit vědomosti. Žádost o přijetí mezi členy mohl podat prakticky kterýkoli občan bez ohledu na své sociální zázemí. V poslední čtvrtině 19. století se v soupisech spolků stále více začala objevovat jména žen, i když nejprve jen jako řadových členek. Spolkové prostředí tehdy představovalo

¹ Josef ČAPEK, *Nejskromnější umění*, Praha 1962, s. 15.

² Definicí těchto pojmů se zabývají například: Ernst GELLNER, *Národy a nacionalismus*, Praha 1993 nebo Eric HOBSBAWM, *Národy a nacionalismus od roku 1780*, Praha 2000.

³ K tomuto jevu přispělo zejména zkracování délky pracovní doby, během 19. st. o 4 až 6 hodin. Milena LENDEROVÁ - Tomáš JIRÁNEK – Marie MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, Praha 2009, s. 273.

významné zázemí pro emancipaci žen v rámci veřejného života. Důležité pro představení spolkových aktivit je, že shromáždění členů nemělo mít pracovní cíl. Institucionální podobu tak získala i doba relaxace a odpočinku.⁴

Podstatou předloženého studia milevských spolků je nastínit fungování kulturních sdružení v tomto městě. Výzkum probíhal na základě pramenů uložených především v píseckém archivu.⁵ Jde o to odhalit, v jakém duchu se konaly jejich aktivity, které z nich byly nejčastější, jaký byl představovaný umělecký repertoár, v tomto případě zejména hudby, literatury a divadelních představení. Zjištěné informace poslouží k odкрыtí jedné z dosud málo probádaných součástí dějin každodennosti Milevska v 19. a 20. století.

Záměrem prováděného výzkumu ale není pouze seznámení s dochovanými archivními prameny a představení jejich obsahu. Cílem je rekonstruovat představy o kultuře, které měli Milevští obyvatelé ve zvoleném období. Bylo by ovšem neobjektivní posuzovat kulturní vkus občanů města a jeho proměny pouze podle záznamů místních umělecky zaměřených jedinců, a proto se tato diplomová práce zabývá tématem kulturních spolků v Milevsku v rozmezí let 1850-1950. V podstatě se jedná o geograficky vymezenou ukázkou maloměstské mentality občanů Milevska, tedy myšlenkových vlastností zvolené skupiny. Zároveň je také možné vysledovat, za jakých podmínek docházelo k jejich vzniku. Navíc členy spolků byli lidé různého společenského postavení, takže výsledná aktivita mohla být i určitým kompromisem. Mimo studia mentalit je také možno vysledovat reakce obyvatel města nejen na proměny společnosti, ale také na události moderních dějin, jako například obě světové války a jejich následky nebo ekonomické krize.⁶

Vymezené období bývá všeobecně považováno za zlatou éru spolkové činnosti v českých zemích a je zde možné sledovat nejen vývoj v kulturní produkci, ale také proměny v členských základnách spolků. Rozhodně nelze tvrdit, že v Milevsku tehdy neexistovala úspěšná kulturní sdružení. Co se týče národnostních rozbrojů, lze říci, že v tomto městě nebyly příliš zásadní. Jazykové spory spolková agenda neeviduje a nacionální vztahy zde sloužily zejména k probuzení uměleckých aktivit, nikoli

⁴ M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M. MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, s. 317.

⁵ SOkA Písek, Milevsko, Spolky kulturní a osvětové do r. 1948 (divadelní, čtenářské, knihovnické, pěvecké, hudební, muzejní, okrašlovací, malířské a jiné).

⁶ M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M. MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, s. 326.

k soupeření s německy mluvícími obyvateli. Příčina je ovšem jednoduchá. Místopisný slovník Václava Kotyšky,⁷ jehož údaje vychází ze sčítání lidu v roce 1890, uvádí, že v Milevsku tehdy žilo jen 10 občanů německé národnosti a městská kronika v roce 1927 obsahuje údaje pouze o 3 osobách.⁸ Místní situace ovšem byla od zemské odlišná. České země v závěru 19. století obývalo přibližně 6,5 milionu Čechů a 3,5 milionů Němců,⁹ kteří se vyskytovali především v severních Čechách a v moravskoslezské oblasti.¹⁰

Důvodem, proč bylo zvoleno právě téma milevských kulturních spolků, je fakt, že doposud se jimi žádný badatel hlouběji nezabýval. V současnosti sice vychází v místních novinách¹¹ krátké články o milevském Sokolu a některé zajímavosti využil i Jiří Pešta ve své knize o zdejších hostincích,¹² ale nedošlo k jiné analytické vědecké práci. Sokolské hnutí samotné by svým rozsahem pramenů ovšem vydalo na celou diplomovou práci, a tak se v této studii nevyskytuje, ačkoli i ono hojně vyvíjelo kulturní činnost.

Zkoumání historické každodennosti moderní doby přináší náhled do myšlení tehdejších obyvatel českých zemí. Má za cíl přiblížit jejich vztah k hudbě, divadlu a literatuře, která tehdy měla mnohem významnější postavení, než je tomu dnes. Cílem je také poukázat na význam a podobu kultury, spjaté s národním cítěním a smyslem pro vyšší cíl. Je otázkou, zda se dnes kladný vztah k vlasti, opěvování nadaných výtvarníků a vyzdvihování jejich děl úplně vytratil, nebo jestli jej je třeba hledat v jiných společenských kruzích. Informace, které tato kvalifikační práce obsahuje, mají vytvořit reprezentativní vzorek myšlení a fungování obyvatel Milevska, sloužící k seznámení se s velkým a rozmanitým celkem, nazývaným regionální dějiny.

⁷ Václav KOTYŠKA, *Úplný místopisný slovník království Českého*, Praha 1895, s. 822.

⁸ SOKA Písek, Milevsko, *Kronika města Milevska od 1. února 1927*, s. 18.

⁹ Václav ŠTĚCH, *Národní katechismus aneb co by měl vědět každý Čech*, Praha 1895, s. 6.

¹⁰ Ludmila FIALOVÁ – Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, s. 156.

¹¹ Jedná se o měsíčník Milevský zpravodaj.

¹² Jiří PEŠTA, *Hospůdky, výčepy a hostince starého Milevska*, Milevsko 2011.

I. 1. Metody výzkumu

I. 1. 1. Dějiny mentalit

Pod samotným pojmem mentalita je ukryt soubor psychických vlastností, charakteristický pro určitou skupinu, která je nějakým způsobem vymezena – věkem, oblastí či sociálním postavením.¹³

Regionální bádání představovalo jeden z nových směrů dějin, kterým se historiografie vydala po dějepisecké revoluci francouzské školy Annales.¹⁴ Prvně však se studiem mentalit přišli již historici Norbert Elias a Johan Huizinga, sociolog Emile Durkheim a za dovršitele konceptu této metody je pak považován Philippe Ariés.¹⁵ V rámci této metody vědec zkoumá kolektivní postoje skupiny lidí, ať už se jedná o běžné občany nebo intelektuální elity, věnuje se jejich vnímání, předpokladům a běžnému myšlení. Analyzovány jsou skupinové ideje, ale i vztahy a souvislosti, jako například hladomor – epidemie; populace - výživa.¹⁶ Mezi zájmy historiků se dostávají témata jako sexualita, dětství, smrt nebo také třeba podoba veřejných slavností.

Způsob myšlení vybrané skupiny je závislý na předpokladech, jako výchova, náboženské vyznání, ovlivnění událostmi nebo politickými a sociálními podmínkami. Mentality také propojují vliv společenského postavení na hodnoty člověka, ať už běžné či vznešené, a podobu kultury – vysoké i lidové. V současnosti se lze setkat také s označením - kolektivní myšlení.

K prozkoumávání kolektivního smýšlení došlo v této studii zejména při analýze volby a ztvárnění uměleckých děl v rámci spolkových aktivit. Byl výběr her, skladeb či literárních děl nahodilý? Jednalo se při výběru knih do spolkové knihovny o promyšlené zastoupení literárních žánrů nebo autorů? Existovali tehdy autoři, kteří byli v městském prostředí nepopulární nebo naopak glorifikováni? A z jakých důvodů? Cílem je prozkoumat umělecký vkus občanů Milevska ve zkoumaném období a tím poukázat na jejich vzdělání či politické postoje.

¹³ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – T. JIRÁNEK, *Z dějin české každodennosti*, s. 405.

¹⁴ Vlivná francouzská historiografická škola kolem časopisu *Annales d'histoire économique et sociale*, vycházejícího od roku 1929. Za zakladatele jsou považováni Marc Bloch a Lucien Febvre. Cílem školy bylo věnovat se celým, doposud neprozkoumaným dějinám – hospodářským, sociálním, každodenním nebo dějinám mentalit. Georg IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002, s. 51-52.

¹⁵ Tamtéž, s. 60.

¹⁶ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – T. JIRÁNEK, *Z dějin české každodennosti*, s. 404.

I. 1. 2. Sémantická analýza

V historickém bádání se jedná o poměrně krátce využívanou metodu. Termín sémantická analýza je propojen s vědeckou naukou nazývanou sémantika.¹⁷ Zjednodušeně lze říci, že tímto termínem je označena metoda zkoumající proměny významu slova, jakožto dokladu změn mentality. Vědci zkoumající historické výrazy mohou zodpovídat různé otázky. Například co přesně pojem představoval, kdy se prvně objevil nebo jak často se proměňoval, případně zda měl nějaké ekvivalenty v jiných jazycích.

Významnou osobností, spojenou s touto metodou, je český historik Josef Macek, který považoval za zásadní nástroj pro pochopení dějin právě jazyk.¹⁸ Z jeho prací lze za všechny jmenovat rozsáhlé dílo o Jagelloncích,¹⁹ přičemž první dva díly posloužily i k seznámení s touto metodou.²⁰

Metoda sémantické analýzy byla v této práci zásadní pro kapitolu o definici termínu Spolek a jeho historickém vývoji v českém prostředí v rozmezí let 1850-1950, kde se nachází i komparace s tehdejší nmeckým výkladem slova.

I. 1. 3. Historická antropologie

Tato metoda vznikla syntézou kulturní antropologie a historie. Ačkoli jsou za duchovní otce této metody označováni Francouzi Marc Bloch a Fernand Braudel,²¹ velký rozvoj zaznamenala v sedmdesátých a osmdesátých letech zejména v Německu. Z německého prostředí lze jmenovat osobnosti jako Jochen Martin, Hans Medick a zejména pak Richard van Dülmen a jeho kniha o vývoji, problémech a úkolech historické antropologie.²² Historická antropologie zkoumá člověka a jeho bytí v každodenním životě, které je propojené s kulturou. Jedná se o vědu mezioborovou a využívány jsou zde poznatky z dějin každodennosti nebo etnografie. Na rozdíl od dějin mentalit

¹⁷ Sémantika představuje nauku, která zkoumá význam slov ve vztahu k věcem a využívána je zejména v literárních a lingvistických vědách. Jaroslava DOUBRAVOVÁ, *Sémiotika v teorii a praxi*, Praha 2009, s. 10.

¹⁸ Petr ČORNEJ, *Naše řeč*, <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7433>, vyhledáno 4. 6. 2015.

¹⁹ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I-2*, Praha 2001.

²⁰ V těchto svazcích se autor věnuje například pojmu Šlechta (s. 335) nebo Rytíř (s. 376).

²¹ G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*, s. 53.

²² Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie*, Praha 2002.

využívá ke studiu konkrétního jedince a jeho (proměnlivé) psychologické vlastnosti – pocity, nálady nebo utrpení, a to včetně jejich zvláštnosti. Vědci zkoumají hlavně dokumenty osobní povahy či různé výpovědi, ze kterých se pokouší mapovat vztah jedince ke konkrétním a nahodilým událostem či situacím. Nechybí však ani zájem o podoby příbuzenských vztahů, víry a zbožnosti, folkloru, práce nebo politického smýšlení. V historické antropologii je také využíván tzv. zhuštěný popis, antropologická metoda, jejímž autorem je Clifford Geertz. Zásadní myšlenkou je, že kultura představuje pavučinu symbolických významů, které je třeba analyzovat a tím ji rozplétat.²³

Studium jedince a jeho myšlenkových pochodů je v rámci tohoto výzkumu méně významné. Antropologické metody zde bylo využito především k analýze postoje jedince vůči spolku a členství v něm, případně v délce trvání nebo intenzitě aktivit.

I. 1. 4. Mikrohistorie

K velké oblibě tohoto způsobu pojetí dějin došlo v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století. Podstatou mikrohistorie je zohlednit lidský faktor, zejména pak v procesu modernizace, který velké dějiny doposud přehlížely.²⁴ Dějiny všedního dne jsou spojovány především s italskými historiky Carlem Ponim a Carlem Ginzburgem, jejichž představou bylo, aby historici chápali dějiny způsobem prostých lidí a zkoumali jejich každodenní život.²⁵ Jak uvádí historik Josef Grulich,²⁶ právě kniha Carla Ginzburga, nesoucí název *Sýr a červi* (1976), představovala počáteční mezník k zájmu o malé dějiny, tedy přesunu zájmu historiků k širokým společenským masám, doposud přehlíženým. Italští historici, kteří původně začínali jako marxisté, se postupně odpojovali od (generalizační) sociální analýzy, školy Annales i marxismu jako takového. Výzkum však probíhal pomocí přísných metod a empirické analýzy – odmítali totiž využívat krásnou literaturu.²⁷ V jejich práci je možno nalézt

²³ Tamtéž, s. 38.

²⁴ G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*, s. 95.

²⁵ Tamtéž, s. 96.

²⁶ Josef GRULICH, *Zkoumání „maličkostí“ (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie)*, ČČH 99, 2001, s. 519.

²⁷ G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*, s. 101.

podobnosti i s německými dějinami všedního dne,²⁸ jejichž koncept shrnuje Hans Medick, inspirován principem „zhuštěného popisu“, docházelo ale i k interpretaci statistických údajů. Mezi historiky, zajímajícími se o malé dějiny, se často objevuje negativní postoj vůči modernizaci společnosti, a tak se velký počet z nich věnuje obdobím starším – středověku a ranému novověku. Existují ovšem i vědci zabývající se moderními dějinami – Lutz Niethammer nebo Alf Lüdtke.²⁹

Výchozími se tedy stávají příběhy jednotlivců, uspořádané v dějinné souvislosti tak, aby se nepohřbívaly lidské prožitky, o které v mikrohistorii jde. Italští historikové započali zkoumání jednotlivce a všech vztahů, vazeb a souvislostí, které v dějinách posouvá běžné občany na stejnou úroveň jako významné osoby, zkoumané v daném celku – svébytné lidové kultuře.³⁰ Mikrohistorie se tedy zajímá o konkrétní osoby v dané lokalitě a jejich pohyb, ale i obsah knihoven nebo struktury vztahů na vesnici. Důležité také je vhodně kombinovat prameny a získané poznatky následně komparovat s pohledem do jiných struktur, aby bylo možné pochopit roli člověka a vytvoření uceleného obrazu dějinného vývoje.³¹

Mikrohistorický přístup je v této práci zásadním. Ať už se jedná o zaměření na jedince nebo na společné aktivity ve spolcích, představujících společenskou strukturu, odráží umělecké cítění tehdejších „prostých“ občanů Milevska. Záměrem je analyzovat prameny spolkové agendy a přinést nová rozřešení nejen ohledně kulturní činnosti jedinců v oblasti města, ale i v otázce vztahů mezi nimi. Výzkum má rovněž čtenáři přiblížit Milevsko v moderních dějinách a dotvořit jeho podobu v regionálním měřítku, vytvořenou pohledem na snahy umělecky činných občanů.

I. 2. Prameny a literatura

I. 2. 1. Prameny

Písemné prameny, obsahující informace k milevským kulturním spolkům a jejich činnosti jsou uloženy zejména ve Státním okresním archivu v Písku, příslušné fondy,

²⁸ Kolektiv kolem projektu realizovaného Ústavem Maxe Plancka v Göttingenu, zaměřující se na výzkum selské domácnosti a inspirovaný kulturní antropologií. Tamtéž, s. 99-100.

²⁹ Tamtéž, s. 107-108.

³⁰ J. GRULICH, *Zkoumání „maličkostí“*, s. 523.

³¹ Tamtéž, s. 541.

popsané v následujících odstavcích, obsahují hlavně dokumenty úřední povahy – jednatelské zprávy nebo zápisy ze schůzí. Méně oficiální prameny, často osobní, především dopisy, nebo obrazové či písemné prameny určené pro reprezentaci, například brožurky či plakáty se nachází ve sbírkách Milevského muzea.

Činnost milevské Besedy lze nejlépe zrekonstruovat na základě poznatků, uvedených v zápisech ze schůzí.³² Dokumenty obsahují jména a počty členů včetně jejich zaměstnání, ale také objednávky, současný stav a akvizici nových knih i s názvy a autory. Ve fondu se dále nalézají zvláště vyčleněné organizační dokumenty, týkající se například spolkových záležitostí, migrace členů a jejich korespondence, vysvětlující odchod ze spolku.³³ Další částí jsou pak oficiální dokumenty ohledně podpůrné činnosti spolku.³⁴ Ojedinele se v případě tohoto sdružení dochovaly také soupisy knih a časopisů, zapracované do několika seznamů,³⁵ jsou ovšem seřazeny abecedně, a tak slouží především pro porovnání kvantity, nikoliv pro posouzení chronologického vývoje knihovního fondu. Frekvenci a počet žádostí o přijetí mezi členy spolku lze zmapovat také pomocí knihy přání,³⁶ kam byly ať už osobně či zprostředkovaně zapisovány prosby, názory a žádosti.

Fungování Čtenářsko-ochotnické jednoty v Milevsku je nejhluběji probádanou oblastí tohoto výzkumu. Jedná se totiž o nejobsáhlejší z využitých fondů a navíc je velmi dobře utříděn. Jako první se v inventárním seznamu nachází pamětní kniha,³⁷ pod názvem se ale spíše ukrývají svázané dokumenty. Jejich obsah byl pro výzkum velmi přínosný, nachází se zde chronologicky seřazený seznam účinkujících žen i mužů, dále seznamy divadelních vystoupení včetně finančního výsledku, a také soupisy výboru a jeho členů. Chybí zde ovšem záznamy z období první světové války, které je zmapováno především pomocí zápisů ze schůzí.³⁸ Následují záznamy z let konce ekonomické deflace 1924-1926, kde jsou zmíněna hlavně odehraná představení

³² SOkA Písek, Beseda Milevsko, sign. IIB/2, kart. 1., Zápisy z valných hromad a schůzí výboru 1888-1910.

³³ Tamtéž, sign. II/4, kart. 1., Organizační spolkové záležitosti, členové, výstupy 1888-1923.

³⁴ Tamtéž, sign. II/B6, kart. 1., Příspěvky spolkům a jiným ústavům 1888-1910.

³⁵ Tamtéž, sign. I/3, kn. 3, Seznam knih 1902 I.; sign. I/4, kn. 4., Seznam knih; sign. I/5, kn. 5., Knihovna besedy.

³⁶ Tamtéž, sign. I/2, kn. 2., Kniha přání a stížností 1888-1901.

³⁷ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty 1870-1926.

³⁸ Tamtéž, sign. I/4, kn. 4, Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1912-1922.

a přínosné je zde nově zapisované herecké složení. Velké množství úředních spisů je utříděné do šesti svazků protokolů o schůzích.³⁹ Přínosné jsou zejména tím, že obsahují totožné informace, navíc podobně formátované. Snadno lze tedy zjistit příchozí a odchozí členy i členky a důležitá témata schůzí – volba předsednictva, návrh sloučení s Vlastislavem, ale také výdaje za představení nebo uskutečněný ples i příspěvky na dobročinné účely. Jako poslední se v archivním fondu nachází záznamy o výpůjčce knih,⁴⁰ které pomáhají vytvořit představu o nejvíce čtených knihách, žánrech a autorech.

K výzkumu ohledně spolku Vlastislav byla použita primárně pamětní kniha,⁴¹ která vznikla u příležitosti padesátého výročí fungování sdružení. Její obsah je převážně popisný a přináší hlavně záznamy o událostech ve spolku, ale obsahuje i informace o vzniku sdružení a významných členech. Oficiální dokumenty jsou však dochovány v různé kvalitě, což bylo zřejmě i důvodem vydání knihy. Fond zpěváckého spolku obsahuje především jednotlivé dokumenty o schůzích, které ale nejsou utříděny.⁴² Zápisy z valných hromad přispějí zejména k otázce fungování a počtu členů, případně ohledně změn v předsednictvu nebo udělených hlasech pro kandidáty. Informace týkající se výsledků a činnosti spolku lze nalézt spíše v záznamech jednatelů.⁴³ Co se týče existence spolku po roce 1920, je badatel odkázán především na jednotlivé prameny, jako například oficiální dopisy⁴⁴ nebo případně na novější výroční památník.⁴⁵

Jediným využitým literárním pramenem je vlastenecky pojatá knížka Národní katechismus.⁴⁶ Důvodem bylo zjistit autentický pohled tehdejších obyvatel českých zemí na vlastenectví a dozvědět se, co pro autora představovaly pojmy jako spolek, emancipace, národ či vlastenectví. Záměrně je zde pak její obsah zmíněn například společně se současnou terminologií a srovnán s prováděným výzkumem.

³⁹ Tamtéž, sign. I/2, kn. 2., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1871-1893.

⁴⁰ Tamtéž, sign. I/13, kn. 13., Kniha výpůjček Čtenářsko-ochotnické jednoty 1870-?

⁴¹ Tamtéž, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Vlastislava 1882-1917.

⁴² Tamtéž, sign. I/2, kn. 2., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1896-1906.

⁴³ Tamtéž, sign. IIB/3, kart. 1., Jednatelské zprávy k výročním schůzím, 1878-1944, Zpráva jednatelská Zpěváckého spolku Vlastislav 1877-1878, 28. 1. 1878.

⁴⁴ Tamtéž, sign. IIB/7, kart. 1., Oslavy výročí založení spolku, koncerty, účast na nich, Dopis Pěveckému sdružení Blaník (Vlašim), 27. 5. 1946.

⁴⁵ Jaroslav PILNÝ (ed.), *Památník zpěváckého spolku Vlastislav v Milevsku*, Milevsko 1938.

⁴⁶ Václav ŠTĚCH, *Národní katechismus aneb co má vědět každý Čech*, Praha 1895.

I. 2. 2. Literatura

Poznatky ohledně fungování ochotnických divadel v českém prostředí byly uspořádány do knihy o dějinách českého divadla.⁴⁷ Text průběžně mapuje možnosti tehdejších amatérských herců a postavení divadla v druhé polovině 19. století. Je zde popis vývoje sdružení, jejich nacionalistické, zábavné i edukativní podstaty, oblíbenost představení u diváků nebo situace ochotnických spolků v období krize v monarchii a naopak v nejrozvinutější éře amatérského divadla. Jedná se o ucelený přehled českého neprofesionálního divadla, který napomáhá pochopit smysl jeho existence.

K prostudování podoby českého umění a situace ve městech v 19. století byly použity informace ze sborníku o městské kultuře.⁴⁸ Jednotlivé příspěvky se týkají například proměn (národní) hudby ve společnosti, vztahu měšťanů ke kultuře nebo jejich aktivity a zájmy.

Z publikací ohledně sdružování byly využity také některé kapitoly z knihy o pražských spolcích.⁴⁹ Protože se ovšem tato publikace věnuje především prostředí hlavního města, využita byla zejména část o spolkové legislativě, která je zde velmi podrobně rozpracována, například rozdělení pravomoci úřadů. Kniha vznikla na základě soupisu pražských spolků a tímto způsobem je také rozložena – chronologický vývoj spolků, v závislosti na politické situaci a potřebách společnosti. Lze se tedy dozvědět, jaké spolky vznikaly v Praze ve zvoleném období, včetně mnoha příkladů, ale není zde rozebrána funkce těchto sdružení. Autoři se tedy zaměřili na výčet sdružení a jejich proměny v závislosti na situaci v zemi. V závěru úvodu ovšem přináší seznam literatury.

Velmi užitečnou knihou, ačkoliv se spolkovým životem primárně nezabývá, je publikace *Česká moderní kultura*.⁵⁰ Cílem autora bylo podat ucelený pohled na rozvoj a jednotlivé aspekty české kultury a její změny od konce 18. do 20. století. Publikace čtenáři přiblíží situaci v zemi, například proč se Češi uchýlovali k ochotnickému divadlu nebo z jakého důvodu byli oblíbeni významní umělci, případně proč

⁴⁷ František ČERNÝ – Ljuba KLOSOVÁ, *Dějiny českého divadla III*, Praha 1977.

⁴⁸ Milena FREIMANOVÁ (ed.), *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983.

⁴⁹ Barbora LAŠŤOVKOVÁ - Marek LAŠŤOVKA – Jana RATAJOVÁ - Tomáš RATAJ – Josef TRÍKAČ, *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*. Praha 1998.

⁵⁰ Jaroslav MAREK, *Česká moderní kultura*, Praha 1998.

představovala sociabilita nezbytný prvek výstavby moderní české kultury. Nechybí zde ani informace, týkající se podoby uměleckých projevů obyvatelstva českých zemí, tedy hudba, divadlo, ale také architektura či malba.

Podobě spolkového života v Praze se věnuje i kolektivní monografie editovaná Václavem Ledvinkou a Jiřím Peškem.⁵¹ Využity z ní byly zejména kapitoly o fungování spolků v Praze po roce 1918, tedy v méně probádaném období, kde se autoři věnují novým trendům ve spolkové oblasti. Nejvíce je ale rozebírán postoj vlády či režimu a s tím spjatá existence a přeměny forem jednotlivých sdružení. Zmíněna je zde ale i struktura vnitřní organizace spolků. Výhodou je, že jednotlivé příspěvky monografie zahrnují i období do devadesátých let 20. století, čímž čtenář získá přehled o spolkových aktivitách během socialismu, které zatím nejsou příliš často rozebírány.

K ucelení znalostí týkajících se ochotnického divadla posloužila tomuto výzkumu rozsáhlá publikace Františka Černého, zabývající se divadelními spolky v Jaroměři.⁵² Kniha obsahuje nespočet informací o hrách a všech spolcích ve vybraném městě, které jsou zakomponovány i do širších souvislostí, čímž nabízí čtenáři ucelený pohled na existenci ochotnictva v 19. a 20. století.

Ohledně žen a jejich působení (nejen) v umění a kulturních spolcích, publikovala nejvíce knih zejména Milena Lenderová, která se věnuje problematice postavení žen a jejich možnostmi ve společnosti. V této práci byla využita publikace s názvem *K hříchu i k modlitbě*,⁵³ především pak kapitola o vstupu žen do oblasti výtvarného umění.

Význam spolků sehrál podstatnou roli i v otázce veřejného vystupování žen, zejména pak v emancipační rovině, kterou popisuje kniha Marie Neudorflové.⁵⁴ Autorka se zde věnuje vývoji ženského veřejného života v patriarchální společnosti 19. století, jehož vzestup byl úspěšný i díky sdružování. Nejednalo se ovšem primárně o spolky kulturní, a tak je kniha zaměřena hlavně na důležité postavy hnutí, vzdělávací spolky a ženské kluby nebo vstup žen do politické sféry. Hlavní jsou zde postavy a jejich chování, případně smýšlení v prostředí spolků.

⁵¹ Václav LEDVINKA - Jiří PEŠEK (edd.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, Praha 2000.

⁵² František ČERNÝ, *Divadelní život v Jaroměři v letech 1819-1918*, Praha 2003.

⁵³ Milena LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999.

⁵⁴ Marie NEUDORFLOVÁ, *České ženy v 19. století*, Praha 1999.

Mezi díla zabývající se emancipací žen patří i kniha Marie Bahenské.⁵⁵ Autorka se ovšem věnuje především změnám v českém školství a podpoře vzdělání dívek. Spolky jsou tedy hlavně propojeny se společenským postojem, nikoliv rozvojem kultury a umění, je zde nastíněna podoba právní agendy a stručně zmíněna typologie spolků. Dále dílo obsahuje hlavně rozbor aktivních členek ženského hnutí a prostředí, odkud vzešly, včetně případných vnitřních i veřejných neshod.

Jednou z nejdůležitějších publikací pro tento výzkum byla kniha o dějinách každodenní kultury 19. století od autorského kolektivu z pardubické univerzity.⁵⁶ Všeobecně je toto dílo nejkomplexnější analýzou podoby spolkové činnosti v českých zemích. Kapitola o spolcích poskytuje zasazení spolků do městské kultury 19. století, důvody a významy jejich existence, ale také typologii a vývoj jednotlivých druhů sdružení, případně jejich následující rozmach. Nechybí zde ani stručný popis tehdejší spolkové právní agendy a její vývoj během posledních dvou staletí.

II. Spolek a spolčování v českých zemích

II. 1. Definice spolku

Pokud dnes čtenář nahlédne do Slovníku spisovné češtiny, definice slova „Spolek“ je zde velmi stručná. Autoři jej zde líčí jako zájmovou organizaci nebo sdružení a jako příklad uvádí spolek čtenářský.⁵⁷ Internetová jazyková příručka Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky⁵⁸ popisuje termín podobně, nabízí příklady obecné, jako kulturní nebo dobročinný spolek, ale navíc se zde objevuje několik konkrétních názvů - Spolek pro obnovu venkova, Pardubický spolek historie železniční dopravy, Šermířský spolek Opava či Divadelní spolek Jezírko. Asi nejobsáhlejší definici obsahuje Slovník spisovného jazyka českého,⁵⁹ který slovo spolek popisuje jako zájmovou organizaci či sdružení a shromáždění lidí.

⁵⁵ Marie BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005.

⁵⁶ M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M. MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, Praha 2009.

⁵⁷ Heslo Spolek, in: *Slovník spisovné češtiny*, Praha 1978, s. 509 – 10.

⁵⁸ Heslo Spolek, in: *Internetová jazyková příručka*, <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=spolek>, vyhledáno 18. 7. 2014.

⁵⁹ Heslo Spolek, in: *Slovník spisovného jazyka českého*, <http://ssjc.ujc.cas.cz/>, vyhledáno 18. 7. 2014.

Bylo však označení „spolek“ využíváno i dříve, v lidovém podání našich příbuzných či parodičů během období socialismu nebo třeba v kruzích české inteligence na počátku rozmachu spolkové činnosti v období rakouského císařství a následně Rakouska – Uherska či během první a druhé republiky? Případně, co tento pojem představoval? Tento jev by bylo možno objasnit skrze pohled do historických slovníků a encyklopedií, stejně tak, jako to mohli učinit i naši předci v dobách největší spolkové éry. K dokumentaci proměny vnímání spolkového života a ucelení představy ohledně samotného vývoje hesla „Spolek“ je možno uvést, že česko-německý slovník Karla Tháma, nazvaný „Deutsch-böhmisches national-lexikon“ (1788) pojem „Verein“ vůbec neobsahuje, nalézají se zde pouze termíny Vereinigen – sjednotit, smířit a Vereinigung – sjednocení, sjednání, porovnání.⁶⁰ V chronologickém pořadí se jako první k průzkumu nabízí Riegrův slovník naučný. Tento slovník pochází z let 1860-1874, tedy z počáteční éry spolků v českém prostředí, a proto je vhodným základním mezníkem tohoto krátkého výzkumu.

Ve slovníku Františka Ladislava Riegra je popsáno heslo „Spolek“⁶¹ jako sloučení dvou a více jednotlivců, kteří mají nějaký společný cíl – účel nebo také účast. Autor připomíná, že existuje mnoho okamžiků, kdy člověk sám a pouze vlastními silami nic nezmuže. Je zde také popsán rozdíl oproti společnosti, kde po smrti vůdčích osob činnost postupně upadá, až zanikne. Dále jsou popsány i přísné postoje vlády vůči spolkové činnosti a za první projev konstitučního postoje říšského sněmu se považuje teprve až císařský patent z roku 1867. Legislativě pak patří závěr definice, jako ve většině zkoumaných hesel. Heslo je poměrně obsáhlé, avšak velká část se týká spíše konkrétních spolkových činností a dohod. Ačkoliv se tedy v tomto slovníku termín „Spolek“ nachází, je zde v podstatě uvedena jen stručná charakteristika, popis situace zemi, odkaz na významnou proměnu v zákonodárství a vymezení rozdílu oproti podobné formě skupiny lidí.

Chronologicky mladší je pak Ottův slovník naučný. Definice slova „Spolek“ je zde zcela jistě nejdelší a nejpropracovanější, zabírá téměř dvě stránky.⁶² Spolek označuje podle slovníku Jana Otty formu dobrovolného (nikoliv svobodného)

⁶⁰ Heslo Vereinigen; Vereinigung, in: *Deutsch-böhmisches Nationallexikon*, Prag – Viena 1788, s. 602.

⁶¹ Heslo Spolek, in: *Riegrův slovník naučný VIII*, Praha 1870, s. 901, <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/183645>, vyhledáno 3. 6. 2014.

⁶² Heslo Spolek, in: *Ottův slovník naučný XXIII.*, Praha 1905, s. 893-895.

sdužení, vytvářející právnickou osobu. Prvně se zde v souvislosti se sdužením objevuje slovo dobrovolné. Bližší popis okolností vzniku, počtu členů nebo jejich možností není uveden. Stať odkazuje dále na heslo „Korporace“ nebo „Společnost“ a další spřízněné pojmy. Autoři pokračují rozdělením do podskupin, například spolek rodinný, hospodářský, konsumní nebo alpský, u kterých se nachází krátká definice. Je zde tedy lépe vidět rozmanitost spolkových aktivit. Pod spolkem kulturním je však pouze odkaz na spolky maďarizační a význam spojení je tedy na čtenáři. O něco delší odstavec pak vypráví o spolcích zkrašlovacích, které popisuje jako spolky, kladoucí si za cíl velebit a zalesňovat pustá místa, udržovat stromořadí nebo pořizovat pro odpočinek lavičky, což potvrzuje popularitu těchto snah v 19. století. Závěr hesla pak obsahuje informace o spolcích studentských a končí popisem tajných organizací. Není zde ovšem uvedeno nic o vládních nařízeních nebo rozbor smyslu vytváření spolků, slovník spíše funguje na základě velkého množství odkazů a příkladů.

Ve slovníku Tomáše Garrigua Masaryka, který symbolicky zastupuje období první republiky, je významu slova „Spolek“ věnována takřka celá jedna strana.⁶³ Ovšem informace, týkající se podoby spolků, jsou uvedeny pouze na několika řádcích. Spolek je zde definován jako (jakékoliv) sdužení osob (fyzických i právnických) k členství nenucených, utvářející celek - právnickou osobu. Spolky jsou zde připodobněny ke korporacím a dále je odkaz na heslo „Spolčovací právo“ v návaznosti na možnosti spolkových aktivit. Nechybí zde ani rozdělení dle účelu nebo místa působení na spolky turistické, alpské, sportovní, studentské, kulturní nebo hospodářské. Ani zde však není blíže definováno spojení kulturní spolek. Definice hesla tímto rozdělením končí a následuje (příkladný) popis Spolku tří císařů. V Masarykově slovníku se ovšem nalézá nové heslo v předchozích česky psaných slovnících dosud nepopisované. Jedná se o spojení slov „Spolkový patent“, které zde označuje Císařský patent z roku 1852.⁶⁴ Dalším, jinde neuvedeným druhem, je spolek označený jako arimatejský, starající se o pohřbívání opuštěných křesťanů.

Slovní spojení „Spolčovací právo“⁶⁵ alias „Spolkové právo“ definuje Masarykův slovník jako součást občanského práva a svobody, ukotvenou ve všech moderních ústavách, kdy spolek mohl být rozpuštěn teprve při konání protizákonné činnosti.

⁶³ Heslo Spolek, in: *Masarykův slovník naučný* VI, Praha 1932, s. 876.

⁶⁴ Tamtéž, s. 877.

⁶⁵ Heslo Spolkové právo, in: *Masarykův slovník naučný* VI, Praha 1932, s. 868-869.

Spolkové aktivity hlídaly státní úřady politické. Výkon tohoto práva upravovaly zvláštní zákony – spolek musel mít schválené stanovy (s daným obsahem)⁶⁶ a jeho nejvyšším orgánem byla valná hromada, která volila výbor – výkonný orgán, z jehož řad se volili jednotliví funkcionáři – starosta, jednatel, archivář nebo pokladník. První dva také zastupovali spolek na veřejnosti a měli na starost denní agendu sdružení. Dále je zde rozebírán rozdíl mezi spolky nepolitickými a politickými, které měli přísnější předpisy. V závěru jsou také uvedeny zdroje právních předpisů.⁶⁷ Jedná se o stručné nastínění fungování spolku a úřední agendy (listiny), vztahů mezi členy, ale také mezi spolkem a veřejnou správou. Popis fungování uvnitř spolku připomíná definici z německy psané Brockhaus-Enzyklopädie⁶⁸

Následuje neméně zajímavé heslo „Spolčování“,⁶⁹ které je zde vysvětleno jako jakýkoli útvar, v němž je několik jednotek spojeno k jistému účelu dobrovolně a nenuceně. Spolčování existuje podle autorů odjakživa a je uchováno v samotné lidské povaze, nehledě na jeho cíl – prospěch spolčených či ostatních osob. Prakticky stejnou definici je možné nalézt i v německém Meyers konversations – lexikonu.⁷⁰ Humanistický vliv Tomáše Garrigua Masaryka je patrný i na obsahu hesel v tomto slovníku. Ani jednou se zde ovšem neobjevil pojem kultura nebo nacionalismus. Daleko více však podobou i obsahem definic připomíná tento slovník spíše německé zpracování, nežli své dosavadní české předchůdce.

Z těchto několika naučných publikací je poměrně dobře vidět, jak jsou si některé definice podobné, zejména dle země původu – české pojetí hesla je ve všech případech zpracováno obdobným způsobem. Každý slovník pak přejímá určitou část předchozí definice, kterou následně upravuje k obrazu svému a doplňuje tím, co uzná za vhodné a pro svou dobu nekonfliktní. Co se týče originality zkoumaného pojmu, nejvíce jí obsahuje heslo ve slovníku Františka Ladislava Riegra. Naskýtá se však otázka, zda se autor neinspiroval předchozími knihami, které zde nejsou uvedeny, například slovníkem

⁶⁶ Stanovy musely obsahovat jméno a sídlo spolku, účel a prostředky k němu využívané, členství a jeho zánik, členské povinnosti, působnost jednotlivých činovníků, hospodářský a účetní dozor, řešení sporů z poměru spolkového, náležitosti listin a hlášení úřadům, jednací řeč, znak, odznak, heslo prapor, kroj a ustanovení o zániku spolku.

⁶⁷ Václav DUSIL, *Československé právo spolkové*, Praha 1924 a Týž, *Příručka pro spolkové funkcionáře*, Praha 1930.

⁶⁸ Heslo: Verein, in: *Der Neue Brockhaus IV S - Z*, Leipzig 1939, s. 556.

⁶⁹ Heslo Spolčování, in: *Masarykův slovník naučný VI*, Praha 1932, s. 869.

⁷⁰ Heslo Vereinswesen, in: *Meyers konversations – lexikon VI Ura - Sz*, Leipzig – Wien 1890, s. 127.

obrozence Josefa Jungmanna. Po prostudování hesla v Jungmannově slovníku⁷¹ lze potvrdit původnost Riegrova výkladu pojmu, protože starší Jungmannův slovník byl autorem sepsán s jiným záměrem, zejména sblížit češtinu s němčinou. Neobjevuje se zde popis a význam fungování spolku, ale překlady z obou jazyků a význam frází.

II. 1. 1. Shrnutí historického vývoje termínu

Zmíněná encyklopedická díla působí poměrně jednotvárně, ale několik odlišností nalezneme v každé z těchto publikací, ať už rozsahem zpracování nebo významem.

Nejprve představoval spolek sloučení minimálně dvou jednotlivců, kontrolované vládou pomocí úřadů a nařízení, které, jak uvádí již Riegrův slovník, nezaniká ani po smrti členů.⁷² Není zde ale ovšem blíže specifikovaný cíl vytvořené skupiny.

Slovník Jana Otty již nepředstavuje spolek jako sdružení svobodné, nýbrž dobrovolné vytvoření právnické osoby. Místo bližšího rozboru však nabízí odkazy na jiná hesla. Jako první český slovník obsahuje nejen rozdělení druhů spolků a jejich stručné definice, ale také slovní spojení kulturní spolek, avšak bez bližší specifikace. Naopak podrobnému popisu se zde těší spolky zkrašlovací, které byly bezpochyby významné, neboť dochází k velkému rozvoji a proměnám měst, tedy i estetickému a funkčnímu vzhledu.

Po necelých třiceti letech zněla definice pojmu „Spolek“ jako sdružení osob, které nejsou ke členství nuceny a vytváří právnickou osobu. Nově se ale v Masarykově slovníku nachází zmínka a odkaz na právní legislativu, kterou doposud žádný z prostudovaných slovníků nepopisoval. Prvně také slovník obsahuje rozdělení spolků na základě jejich vlastností – hospodářské, kulturní, turistické atp.

II. 2. Český spolek za habsburské monarchie a v Československé republice

Spolek představoval určitou skupinu lidí, kteří se svobodně rozhodli vstoupit do sdružení a fungovali tak pod jedním jménem a společným názorem.⁷³ Takové těleso pak působilo samostatně a nezávisle. Spolky mohly svým členům dopomoci k realizaci vizí,

⁷¹ Josef JUNGSMANN, *Slovník česko-německý Josefa Jungmanna IV*. S-U, Praha 1838, s. 247-248.

⁷² Migrace, odchody a úmrtí členů, případě členek spolků byly poměrně časté a mnohdy i ve velkém počtu. M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M. MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, s. 326.

⁷³ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – T. JIRÁNEK, *Z dějin české každodennosti*, s. 316.

vyrovnání sociálních neshod a představovaly také ve svém odvětví určitou rovinu.⁷⁴ Díky příslušnosti k nějakému spolku bylo možné nejen projevovat své sympatie, ale rovněž vyjadřovat se k různým veřejným věcem či tématům a demonstrovat tak své představy, případně kauzy ovlivňovat. Být členem spolku byla čestná, avšak neplacená funkce. Spolková činnost a její práva se časem proměňovaly v závislosti na vládních nařízeních, ale princip byl v podstatě stejný. Záměrem bylo konat společnosti prospěšné věci, jako v případě hasičských sborů nebo realizovat své koníčky a záliby, například ochotnická divadla. Ve druhé polovině 19. století se spolky rozšířily z velkých center i do menších měst a vesnic, kde mohly působit buď zcela individuálně, nebo později v případě celozemských spolků jako části centrální struktury. Významné také byly spolky, které vlastnily určitý majetek, zejména pak nemovitosti – divadelní sál, střelnici nebo tělocvičnu.⁷⁵

Odraz událostí ve vlasti a potažmo i v Evropě dokazují stagnace spolků a pokles aktivity členů, například za krize v letech 1873-1879 nebo za velké hospodářské krize v letech 1929-1934, kdy občané měli starosti spíše s výživou rodiny. V těchto letech pak často spolky ztrácely aktivní i podpůrné členy, přestávaly fungovat či radikálně ubylo výstupů, případně se problémy týkaly spolkové pokladny. Z kulturních spolků začala většinou stagnovat sdružení pěvecká, zatímco ochotníci pomáhali udržet morálku svých diváků. Při následné renesanci spolků se pak objevily zejména povzbuzující vlastenecky zábavné spolky, jako byl Hlahol Vinohradský nebo Ratolest ze Žižkova.⁷⁶ Stabilní, mírně narůstající počty spolků pak narušila až 1. světová válka. Nejvíce se v předválečném období dařilo spolkům dělnickým a následně odborům. Pokud bychom měli definovat dobu, která pro spolkovou činnost byla ideální, pravděpodobně by to byla první československá republika. V tomto období došlo k ještě většímu nárůstu spolkových aktivit než před 1. světovou válkou. Například v roce 1939 čítal československý soupis 9 115 spolků, tedy dvojnásobně více, než v roce 1919.⁷⁷ Počet spolků blíže obsahuje příloha II. 2. 1.

⁷⁴ Tamtéž, s. 317-318.

⁷⁵ Tamtéž, s. 320.

⁷⁶ B. LAŠŤOVKOVÁ – M. LAŠŤOVKA – J. RATAJOVÁ – T. RATAJ – J. TRÍKAČ, *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*. s. 40.

⁷⁷ Tamtéž, s. 51.

Během první poloviny 20. století došlo k určité centralizaci spolků, které si následně vytvářely ústředny, jako například hasičské spolky v roce 1919. Objevily se také snahy o různorodou politizaci, poukazující na masový rozvoj spolkového života. Právě centralizace následně umožnila totalitním režimům lépe ovládat a kontrolovat činnost organizací při nastolování vlastní agendy. Od vzniku první republiky se nově objevily spolky legionářské, zastřešené pod Československou obcí legionářskou. Totéž se událo i po 2. světové válce, kdy vznikají obdobné organizace.⁷⁸ Pokud opustíme téma dobročinných a kulturních aktivit, sdružování osob za jedním účelem se objevilo i v podobě odbojové. Během vzestupu nacistického Německa a šíření fašismu po Evropě vznikaly například známé oddíly Edelweiss Piraten. Z novějších českých dějin lze také připomenout protinacistické aktivity studentů v Praze během podzimu roku 1939, které nakonec zaplatil životem medik Jan Opletal.⁷⁹

II. 2. 1. Typologie spolků

Druhů spolků existovala celá řada - spolky zabývající se ekonomickými aktivitami (družstva), spolky svépomocné, kam řadíme například velmi populární hasičské sbory, nebo spolky hospodářské, zemědělské a lesnické. Není možno opomenout ani spolky podpůrné a charitativní, které vznikaly mezi prvními. Jednalo se například o spolky pro vojenské vysloužilce, s cílem pomoci svým členům, pocházejícím ze sociálně slabých skupin, jako válečné vdovy a sirotci, podporované spolkem ze získaných finančních darů.⁸⁰ Specifické jsou spolky charitativní, které se odlišovaly tím, že peníze sháněly pro nekonkrétní osoby. Vznikala rovněž i sdružení, jejichž cíl byl jednorázový, například Spolek pro zbudování Národního divadla, ale také tvorba památníků, soch, pamětních desek, ale také organizace výstav a dalších významných událostí. Významné byly i spolky náboženské, mající kořeny již ve středověkých náboženských bratrstvech. Specifickou podobu spolků představovaly také politické strany. Pro tento výzkum jsou ovšem primární sdružení zábavní, mezi které se řadí i spolky kulturní. Právě do této skupiny patřily i spolky s uměleckými tendencemi, tedy hudební, pěvecké či divadelní, tehdy všeobecně velmi populární. Do této oblasti ovšem spadala i uskupení sportovní,

⁷⁸ Jana RATAJOVÁ – Tomáš RATAJ, *Proměny spolkového života v Praze v letech 1918-1990*, in: Václav Ledvinka- Jiří Pešek (edd.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, Praha 2000, s. 352.

⁷⁹ František KROPÁČ, *Persekuce českého studentstva za okupace*, Praha 1945, s. 36.

⁸⁰ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – T. JIRÁNEK, *Z dějin české každodennosti*, s. 322.

tělovýchovné, spolky střelecké⁸¹ a případně další spolky dle sportovního odvětví. Cílem zábovnických spolků bylo zejména pobavení účastníků, ačkoli v případě některých studentských a absolventských spolků mohla mít zábava poněkud kuriózní podobu. V tomto ohledu je známé například hnutí Burschenschaft a jeho oblíbená bojová tzv. „schlägerey“, nazývaný Mensura (Die Mensur).⁸² Zábava v prostředí spolku mohla mít tedy vyjma dobročinné i poněkud agresivnější podobu, jako právě v tomto případě, kdy se jednalo o formu krvavého sportu.

Spolky kulturní, pro tento výzkum důležité, vznikaly až mezi posledními. Velké oblíbenosti se těšily také spolky osvětové a vzdělávací,⁸³ které ve své činnosti spojovaly zábavu a vědomost. K jejich aktivitám patřilo pořádání přednášek, budování knihoven a čítáren nebo další osvětové akce, jako šíření boje proti alkoholismu.⁸⁴ Pokud byl záměr spolku v souladu se zákonem, dostalo se mu podpory – hospodářské, řemeslnické, zemědělské, umělecké i vědecké cíle sem nepochybně patří. Rovněž lze nalézt spolky primárně sdružující umělce, například *Spolek výtvarných umělců Mánes*. Nelze však opomenout ani spolky politické. Jejich vznik byl poněkud složitější, ale i přes to se v českých zemích nějaké objevily. Jeden z nich se vyskytoval také v Milevsku, jednalo se o spolek nesoucí název *Slovanská lípa*.⁸⁵ Milevská pobočka tohoto sdružení vznikla 1. listopadu 1848, cílem byla jednotnost a probuzení slovanského vědomí i rovnost obou národů.⁸⁶ Pro politické spolky také platila poněkud přísnější pravidla ohledně shromažďování a fungování.

V Milevsku samozřejmě fungovalo daleko více druhů spolků, nikoliv pouze umělecké. Existoval zde například *Odbor klubu českých turistů* (1919), *Bruslařský klub* (1885), *Tělocvičná jednota Sokol* (1889), *Sbor dobrovolných hasičů* (1870), *Spolek milevských studujících* (1926), *Vzájemně se podporující spolek Hodějovský* (1919) nebo *Družstvo pro postavení spolkového domu* (1891). Poslední zmíněné sdružení bylo

⁸¹ Právě tyto dva druhy spolků často reprezentovaly úroveň města.

⁸² Leonid KRÍŽEK, *Historie evropských duelů a šermu III*, Praha 2015, s. 67.

⁸³ M. BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen*, s. 35.

⁸⁴ M. LENDEROVÁ - M. MACKOVÁ – T. JIRÁNEK, *Z dějin české každodennosti*, s. 324.

⁸⁵ Bádání o vzniku milevské pobočky *Slovanské lípy* se věnoval Jiří PEŠTA, *Slovanská lípa v Milevsku a její činnost v letech 1848-1849*, *Výběr* 51, č. 3, 2014, s. 158-159.

⁸⁶ J. PEŠTA, *Slovanská lípa v Milevsku a její činnost v letech 1848-1849*, s. 158.

vlastně finanční spoluprací spolků *Beseda*, *Čtenářsko-ochotnické jednoty* a *Vlastislava*, jehož výsledkem bylo vybudování nové sokolovny.⁸⁷

Právě závěrečná trojice spolků, tedy *Beseda*, *Čtenářsko-ochotnická jednota* a *Vlastislav*, byly pro tento výzkum zvoleny jako nejvhodnější. Jejich činnost totiž pokrývala významné kulturní oblasti – divadlo, literaturu a zpěv. Tato sdružení představila tehdejším obyvatelům Milevska umělecké klasiky i současné novinky, čímž podporovala duševní rozvoj svých členů, návštěvníků a diváků. V případě ochotnického a zpěváckého spolku se navíc jednalo o nejdéle fungující sdružení ve zkoumaném období.

II. 2. 2. Působení ve spolku

Snaha lidského jedince začlenit se do nějaké komunity se objevuje prakticky v celých doposud známých dějinách. Oproti předchozím, často spíše ochranným a existenčním důvodům, se členství ve spolku během 19. a 20. století více podobalo snahám o změnu, zdokonalení starého systému a vývoje společnosti. Sám jedinec si ovšem mohl zvolit správnou asociaci, kam vstoupí a společně s ostatními členy mohl svobodně vytvářet nové hodnoty. To vše pod dohledem zvoleného předsednictva spolku a v souladu s danými stanovami. Moderní občanská společnost vymýtila dříve nezbytnou defenzivní potřebu sdružování a společně s migrací do měst a s rozmanitými možnostmi trávení volného času tak otevřela prostor pro vznik spolků. Ty představovaly vlastenecké a mnohdy také dobročinné aktivity žen i mužů, kteří pomáhali formovat vztah obyvatel k národnímu umění, zejména hudbě a literatuře. Právě ženské spolky byly nejčastěji zaměřeny na dobročinné aktivity nebo osvětu. Od ženy ze středních, případně vyšších vrstev se totiž očekávalo, že se do charitativních sdružení zapojí, a tím došlo také ke vstupu žen do veřejného života.⁸⁸ Zároveň se jednalo o určitou podobu emancipace, neboť ve spolku měl každý právo volit a být volen. Ženy tedy byly nuceny bojovat s rakouským konzervativním předsudkem ohledně své přirozenosti.⁸⁹ Je třeba také zmínit, že založení a následné fungování spolků znamenalo pro členy nemalou finanční i časovou zátěž, ale také docházelo ke kvalitativním proměnám veřejného a soukromého života. Fungování spolků pozitivně shrnul ve své eseji například

⁸⁷ Josef KYTKA, *Milevsko a jeho kraj*, Milevsko 1940, s. 23.

⁸⁸ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – T. JIRÁNEK, *Z dějin české každodennosti*, s. 323.

⁸⁹ M. NEUDORFLOVÁ, *České ženy v 19. století*, s. 33.

nakladatel Jan Otto, který uvedl, že: „*Myšlenka sdružování bujně se ujala v zemích Koruny České, kde není města, ano větší dědiny, v níž by spolek vysloužilecký nepůsobil. Následek tohoto sdružování jest, že pozná jedna osoba druhou, že zavládne mezi nimi příchyllost, z níž později vyvine se přátelství, a sdružení ovládané těmito pocity samovolně spěje k úspěchu za účelem sobě daným.*“⁹⁰ Citát navíc potvrzuje i důležitost sociability uvnitř spolků.

Samotný vznik spolku mohl a často také závisel na jednotlivcích – filantropech zapálených pro věc, kterým se nakonec mnohdy s velkým úsilím podařilo vytvořit sdružení, strhnout ostatní a přenést myšlenku, přivezenou například z jiných států – Vojta Náprstek a Americký klub dam či Klub českých turistů,⁹¹ Jan Rössler-Ořovský a jeho zásluhy ohledně českého sportu či dvojice Jindřich Fügner a Miroslav Tyrš jako zakladatelé tělocvičné jednoty Sokol.⁹² Roku 1902 se objevuje také Český šermířský klub Riegel, nesoucí jméno šermířského mistra, poručíka Dominika Riegela.⁹³ Občas se ale také stalo, že síla vůdčí osobnosti upadala, a v některých případech trvalo až příliš dlouho, než se objevila nová energie, jindy zase k rozpadu sdružení stačila pasivita jeho členů. Spolčování a jeho rozvoj neochvějně potvrzuje vzrůstající nacionalismus v českých zemích, kterému se v liberálním prostředí dařilo.⁹⁴

II. 2. 3. Chronologická linie vývoje spolků v českých zemích a v Milevsku

Podnětem pro tuto kapitolu se stal článek o úloze spolků v Čechách Jana Novotného,⁹⁵ publikovaný ve sborníku k výstavě Umění a veřejnost v 19. století. Autor zde na základě úředního soupisu spolků z roku 1890⁹⁶ mapuje vývoj spolků a jejich druhy, zájmy a možnosti. Země Koruny české byly v Předlitavsku nejpočetnější spolkovou oblastí, existovalo zde 15 916 spolků, což představovalo 51 % spolkové činnosti v Předlitavsku. Jednalo se ovšem o součet všech spolků, nikoli pouze těch kulturních.

⁹⁰ Jan OTTO, *O významu a důležitosti sdružování*, Vojenské listy, roč. 10/1893, č. 10, s. 125.

⁹¹ Zdeněk ŠOLLE, *Vojta Náprstek a jeho doba*, Praha 1994, s. 157.

⁹² Jan NOVOTNÝ, *Sokol v životě národa*, Slovo k historii 25, Praha 1990, s. 6.

⁹³ L. KRÍŽEK, *Historie*, s. 170.

⁹⁴ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – T. JIRÁNEK, *Z dějin české každodennosti*, s. 326.

⁹⁵ Jan NOVOTNÝ, *Úloha spolků v uměleckém a kulturním životě v Čechách na sklonku 19. století*, in: Kristina Kaiserová – Ivan Martinovský (edd.), *Umění a veřejnost v 19. století: Sborník příspěvků ze symposia pořádaného 7. a 8. března 1996 ve Státní vědecké knihovně v Plzni, Plzeň 1998*, s. 143-149.

⁹⁶ *Handbuch der Vereine für die im Reichstrathe vertretenen Königreiche und Länder*, vydaný vídeňskou ústřední komisí - počátek 90. let 19. století.

Velkou část z této sumy představovaly například spolky hasičské, které onoho roku 1890 dosahovaly počtu 5 559 skupin chráněnců sv. Floriána. Zde se nabízí první propojení se sdruženími na Milevsku. Právě milevský hasičský sbor byl totiž za tábořským a píseckým třetí nejstarší na jihu Čech a osmý v Čechách vůbec. Sbor byl založen v roce 1870 a od té doby sloužil městu, které jej náležitě podporovalo.⁹⁷

Dalším možným srovnáním je situace s pěveckými spolky. Těch bylo v Čechách v posledním desetiletí 19. století doloženo 676, a k těm nejstarším patřily pražský *Deutscher Männersangverein* (1861), *Hlahol* (1861) nebo *Zpěvácký spolek pražských typografů* (1864). Mimo hlavní město pak bylo českých pěveckých spolků pouze 200. Milevský *Zpěvácký spolek Vlastislav* byl oficiálně založen v roce 1863, ale původní myšlenka sahala ještě do podzimu předešlého roku. Lze jej právem zařadit mezi nejstarší registrované pěvecké spolky v českých zemích, navíc je zde pozoruhodná snaha lidí z malého města přiblížit se kulturnímu dění velkých měst jako třeba Praha. Čistě pěvecky zaměřené spolky se těšily největší přízni a bylo jich daleko více, než spolků hudebních nebo pěvecko – hudebních.

O něco později vznikl i další významný milevský spolek *Čtenářsko-ochotnická jednota*. Byl založen v lednu roku 1870, a právem se tak zařadil mezi doklady tehdy populárního ochotnického divadelnictví, které, ač bylo mnohdy na nevyrovnané úrovni, patřilo mezi oblíbené spolkové aktivity. V roce 1890 existovalo mimo Prahu 659 zábavných sdružení, z tohoto čísla pak bylo 219 českých ochotnických spolků, které často plnily hostinské sály v každém větším městě, v Milevsku tedy zejména v hospodě U koníčka.⁹⁸ Navíc, jak uvádí Jan Novotný, ochotnické prostředí hrálo velkou roli při emancipaci žen, poskytující jim tak uplatnění.⁹⁹

Jinými, rovněž často zakládanými spolky, byla sdružení vytvořená za nějakým konkrétním účelem – dostavbou, realizací či podporou objektů. V Praze byl roku 1890 založen *Spolek pro zbudování pomníku Mistra Jana Husa* (1890), v Plzni *Spolek pro zbudování pomníku Josefa Kajetána Tyla* (1885). I pro tento druh sdružení je možné nalézt v dějinách města Milevska vhodnou alternativu. Místní cvičenci a bratří sokolové

⁹⁷ Jaroslav DEVERA, *140 let bojů s požáry, vichřicemi a povodněmi ve městě Milevsku a okolí*. Milevsko 2010, s. 7.

⁹⁸ Hostinec U Bílého koníčka, původně premonstrátský panský hostinec od roku 1664. Dnes se na jeho místě nachází budova milevské polikliniky. Jednalo se o pomyslné kulturní centrum města a vystupovali zde zejména ochotníci. Jiří PEŠTA, *Hospůdky*, s. 116.

⁹⁹ J. NOVOTNÝ, *Úloha spolků v uměleckém a kulturním životě v Čechách na sklonku 19. století*, s. 148.

se po dlouhou dobu museli stěhovat po různých prostorech, kde by mohli provozovat svá cvičení. Z tohoto důvodu bylo posléze založeno *Družstvo pro postavení spolkového domu*¹⁰⁰, jehož iniciativa vedla až k vybudování nové městské sokolovny v roce 1925.¹⁰¹ Samotný oddíl Sokola byl v Milevsku založen už roku 1889, tedy za dvacet sedm let od oficiálního vzniku spolku Sokol. Holdovali občané města snad více uměleckým prožitkům než tužení vlastních těl? Dalším možným vysvětlením pozdního vzniku Sokola v Milevsku by mohlo být to, že dne 24. března tohoto roku došlo na Valné hromadě spolku v Praze k oficiálnímu ustavení České obce sokolské.¹⁰²

Pro rozvoj vzdělanosti byly velice důležité spolky literární a čtenářské. Na českém venkově bylo v roce 1890 napočteno 225 spolků, které se zabývaly literaturou a tiskem, případně vytvářely vlastní knižní fond a poskytovaly podobné veřejné služby. Takovými aktivitami se ale mohly zabývat i spolky, jejichž zaměření bylo širší. Z pražských sdružení můžeme jmenovat například spolek *Thálie* (1868), *Hálek* (1877), *Čtenářská beseda* (1878) nebo *Umělecká beseda Josefa Wenziga*, založená v roce 1863. Nejen zaměřením, ale i názvem podobný spolek byl založen také v Milevsku. Byla jím *Beseda*, která vznikla v únoru roku 1888, jejíž členové pěstovali vzdělání a ušlechtilou zábavu.

II. 3. Spolčování a právo

Spolky a jejich činnost vznikly z akademií, rozšířených zejména na poli humanitních a přírodních věd. Tendence vytvářet skupiny osob s konkrétním cílem jsou známy od středověku, ale teprve v polovině 18. století se objevily takové skupiny i v oblasti každodenní kultury. Následně po vypuknutí revoluce ve Francii bylo sdružování osob zaměřováno pečlivěji, neboť se v habsburské monarchii zvýšily obavy z veřejného spolčování a potažmo revolučních tendencí. Založení jakékoli společnosti však musel povolit podle výnosu z 23. srpna 1764 císař, čímž docházelo ke kontrole jejich záměrů. Během první poloviny 19. století byly povoleny spolky živnostenské a průmyslové, ale také spořitelny či pojišťovny.¹⁰³

¹⁰⁰ SOKA Písek, Archiv města Milevsko, Kronika města Milevska od 1. února 1927, 1927–1945, s. 13-14.

¹⁰¹ Sokolovna byla slavnostně otevřena 15. a 16. srpna 1925. Podle knihy Jiřího Pešty se zde za deset let od otevření uspořádalo více než 200 kulturních akcí a schůzí. JIŘÍ PEŠTA, *Hospůdky*, s. 165.

¹⁰² J. NOVOTNÝ, *Sokol v životě národa*, s. 39.

¹⁰³ Hana ŠŮSTKOVÁ – Andrea POKLUDOVÁ – Pavel KLADIWA, *Prameny vztahující se ke spolkové činnosti (Spolkové katastry, spolkové spisy, výroční a jubilejní zprávy spolků)*, in: Aleš Zářický (ed.), *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku*, Ostrava 2010, s. 176 – 180.

Úplně prvním nařízením, týkajícím se spolků a jejich činnosti, byl dekret dvorské kanceláře z 5. listopadu 1843, který reguloval vznik spolků pomocí úředního povolování.¹⁰⁴ Po revoluci v roce 1848 a nástupu císaře Františka Josefa I. byl v následujícím roce sestaven provizorní zákon, který vešel v platnost 17. března roku 1849. Tento zákon rušil u nepolitických spolků povinnost úředního stvrzení, předepisoval jen ohlášení okresnímu úřadu a předání stanov, a to čtrnáct dní před oficiálním vytvořením spolku, respektive před zahájením jeho aktivní činnosti.¹⁰⁵

Spolky bylo v Rakouském císařství podle oficiálního zákona možno vytvořit od roku 1852. V tomto roce císař František Josef I. povolil činnost spolkům v rámci císařského patentu, uvedeného v platnost 26. listopadu zmíněného roku 1852,¹⁰⁶ který je také znám pod označením „starý spolkový zákon“. Stanovy, které byly pro vznik spolku zásadním dokumentem, však musely nejprve schválit příslušné úřady, a tak i přes povolení panovníka trvalo poměrně dlouho, než se v Čechách podařilo založit spolky s vlasteneckými tendencemi. Starý spolkový zákon výrazně zakazoval zakládat pouze spolky zákonodárné nebo veřejnoprávní. Spolky náboženské, zejména katolické, byly po konkordátu v roce 1855 předány do pravomoci jednotlivých biskupů. Žádost o povolení vzniku pak museli zakládající členové společně se stanovami dodat na zemský úřad. O povolení mohly žádat, a většinou jej i získaly, například spolky, které sloužily jako podpora umění a vědy, pro povzbuzení zemědělství nebo hornictví, ale také pojišťovny či spořitelny nebo sdružení pro úpravy železnic.¹⁰⁷ Paragraf 13 tohoto zákona například nařizuje spolkům, které mají veřejné či nějak důležité ústavy či podobné hospodářské organizace, zřídit mimo ředitelství také výbor a navíc svou hospodářskou činnost mapovat a následně zveřejňovat. Záznamy o hospodaření měly být k dispozici podle dalšího paragrafu §23 kdykoliv k nahlédnutí a kontrole státní správy.

Svoboda a rozmanitost spolkové činnosti se postupně zvětšovala. Svou zásluhu na tom měl i tzv. Říjnový diplom, vydaný císařem Františkem Josefem I. dne 20. října 1860, kde se císař vzdal své absolutní moci a zřídil Říšský sněm, který posléze přebral

¹⁰⁴ Eva HÁJKOVÁ, Zlatá éra spolku, <http://denikreferendum.cz/clanek/tisk/14659-zlata-era-spolku>, vyhledáno 22. 5. 2014.

¹⁰⁵ M. BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 34 – 35.

¹⁰⁶ Císařský patent, <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=21&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>, vyhledáno 21. 5. 2014.

¹⁰⁷ Tamtéž, pozn. č. 106.

do své jurisdikce spolky a jimi pořádané akce či sbírky. Tento diplom představoval demokratizační krok po neúspěšném období ministra Alexandra Bacha, vedoucí k svobodnějšímu vývoji národa. Poslanci Říšské rady se zasloužili o novelu starého spolkového zákona v roce 1867.

Česká spolková činnost a její rozmach v šedesátých letech 19. století vděčily za svůj rozvoj říšskému zákonu č. 134/1867, který se nazýval „Zákon o právu spolčovacím“. Tento zásadní dokument vešel v platnost dne 15. listopadu 1867 ve Vídni a platil nejen v Čechách, ale i v ostatních částech Rakouska – Uherska.¹⁰⁸ Zákon umožnil svobodné spolčování, tedy bez povolení úřadů, které reprezentovaly vůli panovníka, přenášenou do jednotlivých zemí habsburského soustátí v podobě příslušných místodržících.

Zákon se skládal celkem ze tří částí a devětatřiceti paragrafů, přičemž nejobsáhlejší je část první, která jich obsahuje dvacet devět. Rozsáhlá první část zákona uvádí nejnужnější právní úkony, které museli členové spolku před jeho oficiálním založením splnit. Podstatné bylo uvést, že tento říšský zákon platil pro spolky, které nebyly ziskové, ani se nezabývaly bankovní nebo pojišťovací činností. V rámci tohoto zákona byla zavedena i trojstupňová povolovací praxe – císař, ministerstvo vnitra a v případě Čech místodržitelství.¹⁰⁹ Jako první před založením spolku bylo důležité předvést zemskému politickému úřadu statuta, která musela uvádět, za jakým cílem se spolek zřizuje a z jakých prostředků (případně kde se získají), kdo bude vystupovat za spolek na veřejnosti, kdo jej bude řídit a jaké právo budou mít jeho členové. Nechybí zde ani informace ohledně obnovy činnosti, ale také nařízení, co konat při rozpadu spolku.¹¹⁰

Obavy ze shromažďování větších skupin osob však v Rakousku - Uhersku stále panovaly i přes povolení spolkové činnosti. Zákon například obsahuje paragraf 15, který nařizoval ohlásit shromáždění spolku - ten musí minimálně den předem upozornit zemský úřad o tom, kde a kdy dojde ke schůzi. Následuje pak §22, navazující na shromáždění, nařizující okamžitý odchod zúčastněných po ukončení shromáždění. V druhé části je pak pojednáváno o spolku s politickými záměry, který se lišil

¹⁰⁸ Zákon o právu spolčovacím 134/1867, <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=129&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>, vyhledáno 16. 5. 2014.

¹⁰⁹ M. BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 34-35.

¹¹⁰ Tamtéž, pozn. č. 108.

zpřísněnými podmínkami vzniku a fungování celku. Do politických spolků neměli podle zákona možnost vstoupit cizinci, nezletilí nebo ženy. Povoleno nebylo ani vytvářet vedlejší spolky nebo je spojovat, ať už s cizími nebo vedlejšími sdruženími. Členové politického sdružení měli také zakázáno nosit spolkový znak. Rovněž byly politické spolky povinny hlásit své nové členy příslušnému úřadu, a to v době zákonem ustanovené třídenní lhůty, jinak mělo dojít ke zrušení sdružení. Závěrečná část pak obsahovala trestní agendu. Jsou zde pojmenovány prohřešky spolků, které vedly k sankcím jako pobyt ve vězení nebo pokuta do výše dvou set zlatých. Pojednáno bylo také o zastavení činnosti spolku, například během války. Tento zákon nahradil předchozí císařský patent z roku 1852, označovaný rovněž jako „Starý spolkový zákon“.

Zákony z období Rakouska – Uherska byly na území Čech platné v podstatě až do roku 1951, objevilo se však několik úprav, souvisejících s měnící se politickou situací ve středu Evropy. Jednou z takových změn bylo například nařízení československé vlády z roku 1939, které upravilo předchozí zákon z roku 1867 a v platnost vstoupilo 1. března. Zásadní změnou tohoto nařízení bylo zrušení již založených politických spolků podle předchozího zákona a zrušení možnosti zakládání nových politicky zaměřených spolků. Navíc toto nařízení také zrušilo šest paragrafů (§29–35) a naopak hned přidalo čtyři nové v první části zákona, pojednávající o trestech za nedodržení této novely zákona. Všechny osoby, které neprokázaly svou beztrestnost, měly být trestány, a to buď pokutou padesát tisíc korun, nebo půlročním pobytem ve vězení. Řízená likvidace spolku pak měla proběhnout do tří měsíců od platnosti tohoto zákona, kterou provedl likvidátor spolku, určený buď samotným vedením dotyčného politického spolku nebo příslušným úředním orgánem - v českých zemích tedy okresním úřadem.¹¹¹

Jen o několik týdnů později, 31. března 1939, bylo vyhlášeno nové vládní nařízení, které již vydala vláda Protektorátu Čechy a Morava. Stejně jako předchozí vyhlášená nařízení, i tato právní norma s označením 97/1939 se zabývala úpravou zákona o právu spolčovacím z roku 1867. Bylo pozměněno několik paragrafů – úprava paragrafu 1, kde je doplněno, že spolek nesměl být nebezpečím pro stát nebo jeho existence odporuje právním orgánům a veřejnému zájmu. Takový spolek nemohl být

¹¹¹ Vládní nařízení 13/1939, <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=7486&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>, vyhledáno 21. 5. 2014.

založen. Následně bylo doplněno několik článků a nových opatření – spolky zřízené podle předchozího zákona musely nahlásit pokračování své činnosti a vyčkat na schválení či zákaz okresního úřadu. Který spolek tak neučinil do 30. června téhož roku, byl automaticky zrušen a zlikvidován podle zákonem dané normy.¹¹²

K definitivnímu konci spolkové éry došlo v roce 1951. Klíčovým prvkem zániku spolků se stal Zákon o dobrovolných organizacích a shromážděních (§68/1951 Sb.), uvedený v platnost 1. října roku 1951.¹¹³ Důležitý zde byl zejména paragraf 9, který pojednává o spolcích, vzniklých před ustanovením tohoto zákona. Všechny tyto spolky se totiž v zájmu pracujícího lidu musely přičlenit do jiných organizací, jak tomu bylo v případě milevského Zpěváckého spolku Vlastislav, nebo ukončit činnost.

Tento zákon vedl k zániku velkého počtu kulturních sdružení. Mnohá z nich se doposud nevzpamatovala ze strastí druhé světové války, představující útlum veškeré činnosti, a po pár letech pak přišla tato novela zákona, která znamenala ukončení spolkových aktivit – ať už v podobě oficiálního dopisu představenstva úřadu nebo jednoduchého neodevzdání osnov v zákonem předepsaném období. Důležité je především poukázat na trvalé obavy vládnoucí třídy ze shromažďování lidí, patřících do nižších společenských skupin. Požadavky týkající se možnosti svobodného spolčování se začínaly objevovat od revolučního roku 1848.¹¹⁴ Už od počátku však byly snahy, aby rozsah spolkových aktivit povolených sdružení příliš nezasahoval do oblastí nebezpečných sfér – povolení bylo třeba získat předem, místo shromáždění muselo být nahlášeno rovněž dopředu a existovala i další kontrolní opatření. Veškerá činnost v rámci veřejného vystupování spolků nebo společenství často byla trnem v oku vládnoucímu režimu. Takové sdružení pak často bývalo označováno za nepřítel státu, překážku pro blaho pracujícího lidu či jinými znevažujícími názvy.

¹¹² Vládní nařízení ze dne 31. března 1939, [http://www.epravo.cz/vyhledavani-
aspi/?Id=7772&Section=1&IdPara=1&ParaC=2](http://www.epravo.cz/vyhledavani-
aspi/?Id=7772&Section=1&IdPara=1&ParaC=2), vyhledáno 21. 5. 2014.

¹¹³ Zákon o dobrovolných organizacích a shromážděních, [http://www.epravo.cz/vyhledavani-
aspi/?Id=26161&Section=1&IdPara=1&ParaC=2](http://www.epravo.cz/vyhledavani-
aspi/?Id=26161&Section=1&IdPara=1&ParaC=2), vyhledáno 21. 5. 2014.

¹¹⁴ M. BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 34-35.

III. Město Milevsko

III. 1. Geografická poloha

Milevsko a jeho region se nachází na samotném severním okraji jižních Čech a je situováno v Táborské pahorkatině. Poloha oblasti je zachycena na mapce č. III. 1. 1. Městem pak protéká Milevský potok. Vzdálenost do Prahy je kolem 96 km, 20 km do Tábora, přibližně 26 km do Písku a do Českých Budějovic 60 km. Nadmořská výška v regionu kolísá od 410 do 700 m, přičemž milevské náměstí je nad mořem 458 m. Katastrální výměra této oblasti je 4 232,31 ha a plocha Milevska se rozkládá na 1 535,17 ha. Krajina regionu je mírně zvlněná a 31 % oblasti představují lesy.¹¹⁵

III. 2. Milevsko v období 19. a 20. století

Územní příslušnost Milevska se několikrát proměnila. Milevsko původně spadalo pod bechyňský kraj a v roce 1850 se stalo městem okresním, což přetrvalo až do roku 1960, kdy byl tento okres zrušen a Milevsko bylo včleněno pod okres písecký. Okresní výbor zde byl zvolen zastupitelstvem 8. července. 1865 a prvním starostou milevského zastupitelstva byl Karel Schwarzenberg. Roku 1919 pak byla místo zastupitelstva zvolena okresní správní komise, které předsedal Josef Tomášek. Náměstkem byl František Kypet, který v letech 1912-1917 působil také jako starosta¹¹⁶ a jehož osoba je spjata s *Čtenářsko-ochotnickou jednotou*. Město se neustále rozvíjelo, jak dokládá zvyšující se počet budov, který zachycuje tabulka III. 2. 1. Obdobně stoupal i počet obyvatel Milevska,¹¹⁷ uvedený v tabulce III. 2. 2.¹¹⁸

Devatenácté století nezačalo v Milevsku nikterak malebně, dotkla se jej totiž realita napoleonských válek. Od 21. 12. 1805 zde byla ubytována setnina francouzského mysliveckého pluku, k níž se 29. 12. přidal ještě bavorský prapor, jehož vojáci tropili nemálo výtržností.¹¹⁹ Navíc zde došlo i k několika vzpourám rolnictva, například v roce

¹¹⁵ Základní informace o regionu Milevsko, <http://www.milevskem.cz/turistika/o-regionu/milevsky-region/zakladni-informace-o-regionu>, vyhledáno 20. 7. 2015.

¹¹⁶ Marie SEDLÁKOVÁ, *Okresní archiv v Milevsku. Průvodce po fondech a sbírkách*, Milevsko 1958, s. 36.

¹¹⁷ V roce 2013 žilo v Milevsku podle informací městského úřadu 8 678 obyvatel, <http://www.milevsko-mesto.cz/vyvoj-poctu-obyvatel/ms-61192/p1=61192>, vyhledáno 17. 7. 2015.

¹¹⁸ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách III*, Praha 1998, s. 899.

¹¹⁹ Erwin A. WEYRAUCH, *Dějiny kláštera, města a panství Milevska sepsané léta 1841*, Milevsko 1997, s. 63.

1825 byl dokonce strahovský opat donucen vojensky zasáhnout. Město bylo odříznuté od hlavních silnic a jeho ráz byl typicky poddanský, který se nezměnil ani po revoluci v roce 1848.¹²⁰ Když došlo ke zrušení latinské školy v klášteře (1780), vzdělání přešlo pod patronát města. Oficiálním městským učitelem se dne 16. června 1806 stal nařízením vrchnostenského dekretu Václav Kypta,¹²¹ a právě jeho potomci byli pevně spjati s fungováním *Zpěváckého spolku Vlastislav*. Od roku 1862 se v Milevsku také konaly známé maškarní průvody, které se vyjma válečných přestávek pořádají dodnes.

Na železnici bylo Milevsko připojeno v roce 1889, a to na trase Jihlava-Tábor-Milevsko-Ražice a už 20. listopadu byla zahájena doprava. K zavedení telegrafu došlo v Milevsku roku 1875 a první telefonní linka byla zřízena v roce 1910. Jako první lékař ve městě působil od roku 1835 Karel Weger, nadšený ochotník.¹²² O tři roky později došlo ke zřízení poštovního úřadu. Fungovalo zde sice zemědělství, ale severní oblast nebyla příliš úrodná, z plodin se tady pěstoval oves, ječmen, len a hrách. Sedmdesátá léta 19. století se nesla ve znamení úbytku obyvatel, zejména kvůli nedostatku obživy.

V poslední třetině 19. století ovšem došlo ve městě i k úpadku dosud výdělečných řemesel. Především tkalcovství, včelařství a hrnčičství zde bylo na poměrně vysoké úrovni.¹²³ Ovšem kvůli monopolnímu postavení premonstrátů zde nebyla zavedena průmyslová výroba. Milevsko se tak stalo velice nevýdělečným krajem s nedostatečnou dopravou.¹²⁴ Špatné životní podmínky tak nutily obyvatele k emigraci, například v roce 1874 vyhověly úřady 65 žádostem o vystěhování do USA.¹²⁵ Malou nadějí bylo zavedení soustružnické výroby, zejména kuřáckých potřeb a špiček na konci 19. století. I tento obor však zasáhla hospodářská krize v letech 1929-1934. Hospodářské podmínky Milevska celkově nebyly dobré. Tomuto zápornému faktoru pomohlo až vybudování podniku Janka Radotín,¹²⁶ který začal

¹²⁰ M. SEDLÁKOVÁ, *Okresní archiv v Milevsku*, s. 14-15.

¹²¹ E. A. WEYRAUCH, *Dějiny klášteřa, města a panství Milevska*, s. 64.

¹²² J. KYTKA, *Milevsko a jeho kraj*, s. 22.

¹²³ Hrnčičství patřilo v Milevsku primární postavení, například v roce 1825 zde bylo 23 mistrů, 11 tovaryšů a 13 učňů, vykonávajících toto řemeslo. Zboží se vypalovalo do černa a vyváželo se bez glazury. Obdobně se dařilo i tkalcům, kterých zde působil v roce 1863 celkem 80. J. KYTKA, *Milevsko a jeho kraj*, s. 29.

¹²⁴ Srov. Jan STOCKÝ, *Hospodářský obraz jižních Čech*, Praha 1925, s. 33.

¹²⁵ Jiří PEŠTA - Vladimír ŠINDELÁŘ, *200 let Milevska v datech*, in: Jiří KÁLAL (ed.), *Milevsko 830 let*, Milevsko 2014, s. 137.

¹²⁶ Od roku 1958 se podnik nazývá Závody na výrobu vzduchotechnických zařízení (ZVVZ).

s výrobou v roce 1950. Dále roku 1964 přibyla také textilní firma Jitex a následně Kohin-noor. Zlepšení hospodářského vývoje přispělo k rychlému růstu města, satelitních sídlišť, bytových domů, nových školek a dalších služeb. Modernizaci města ale také podlehly některé stavby, například barokní domky na náměstí.

Větší rozvoj započal až ve dvacátých letech minulého století, kdy se rozvíjela zástavba vilek na Hůrkách a dalších místech. Roku pak 1921 došlo k elektrifikaci města. S technickým pokrokem města souvisí i zbudování první autobusové dopravy, která vznikla na trase Milevsko - Praha v roce 1928. Důležité bylo také oficiální otevření zdejšího muzea v srpnu 1937, které se nacházelo v budově městského úřadu.

O kulturu se zde zasloužily až nově založené spolky v 2. polovině 19. století, například *Spolek vojenských vysloužilců*, který získal povolení úřadů v roce 1882 a jeho patronem byl Karel Schwarzenberg.¹²⁷ Místní historik Josef Kytka uvádí ve své publikaci soupis spolků, které fungovaly v Milevsku v roce 1940. Seznam obsahuje celkem 38 aktivních sdružení,¹²⁸ zatímco zápis v městské kronice z roku 1927 uvádí pouze 31 spolků.¹²⁹ Co se týče městské veřejné knihovny, ta vznikla z fondů spolkových knihoven *Čtenářsko-ochotnické jednoty*, *Besedy* a z fondu zrušené Husovy čítárny v roce 1914. Vlastenecké tendence potvrzují zápisy o pamětních akcích – například v únoru roku 1929 uspořádali slavnostní schůzi na počest 10. výročí fungování Československého červeného kříže¹³⁰ nebo oslavy 28. října.¹³¹ Lze tady ale potvrdit i prvorepublikové sepětí s husitstvím,¹³² a to v rámci pořádání akcí k výročí smrti Jana Husa.¹³³

Vyjma uměleckých a dobročinných sdružení, jsou s tímto městem spjati i někteří jednotlivci. Z významných osobností, které se v 19. a 20. století narodily nebo žily v Milevsku, není možné opomenout zakladatelku Českého srdce a spisovatelku Růženu Svobodovou, která se narodila v Milevsku v Klášterní ulici dne 10. 8. 1868. O několik let později, 12. 1. 1891, se v protějším domě narodil spisovatel a dramatik Jiří Mařánek.

¹²⁷ J. PEŠTA – V. ŠINDELÁŘ, *200 let Milevska v datech*, s. 138

¹²⁸ J. KYTKA, *Milevský kraj*, s. 23.

¹²⁹ Tamtéž, *Archiv města Milevsko, Kronika města Milevska od 1. února 1927*, s. 25-26.

¹³⁰ Tamtéž, s. 75.

¹³¹ Tamtéž, s. 87.

¹³² Jiří RAK, *Bývalí Čechové*, Praha 1994, s. 63.

¹³³ SOKA Písek, *Archiv města Milevsko, Kronika města Milevska od 1. února 1927*, s. 82.

V nedaleké Líšnici pak přišel v roce 1897 na svět budoucí akademický sochař Břetislav Benda, který studoval u Josefa Václava Myslbeka a poté u Jana Štursy. Dalším významným rodákem byl malíř, krajinář a národní umělec Karel Stehlík, který se zde narodil 21. května 1912.

Ve městě existovala až do 2. světové války poměrně početná židovská diaspora. Počet jejích členů se začal zvyšovat v roce 1848 a nejvyšší byl v roce 1890, kdy zde žilo 172 židovských obyvatel, 1910 pak 133 a 1930 pouze 81 osob tohoto vyznání.¹³⁴ Někteří její členové byli propojeni i s kulturními spolky. Například vášnivý podporovatel městské kultury Heřman Weil se věnoval nácvičku se zpěváky, dirigoval orchestr a dokonce několikrát i operu, kde účinkovali i členové Národního divadla. Svůj prosperující koloniál byl však nucen prodat, neboť jeho umělecké výdaje byly příliš velké.¹³⁵ V letech 1922-1926 se stal sbormistrem Vlastislava a jeho sbor zachraňoval činnost spolku i v době krize od roku 1926-1935.¹³⁶ Druhou významnou postavou byl pak Vilém Katz, který v Milevsku působil od dvacátých let minulého století jako rabín, ale také pěstoval kulturu jakožto člen spolku Vlastislav a byl i členem Sokola. Jeho život ovšem skončil za okupace v koncentračním táboře Osvětim.¹³⁷

Moderní doba přinesla městu také mnoho dodnes existujících stavebních památek, které jsou pro tvář města zásadní. Spolkové činnosti se jich však nedotýká mnoho. Aktivity milevských kulturních spolků ovlivnily zejména dvě architektonické události. Tou první byla výstavba nové sokolovny v letech 1924-1925, jejíž stavbu vedl František Stupka a která se ihned stala novým kulturním středem města.¹³⁸ Milevský kronikář Václav Hodinář v roce 1927 zapsal, že nejvíce kulturních pořadů za uplynulý rok uspořádal místní *Sokol*, například 14 divadelních výstupů a 68 promítání, je tedy zřejmé, že nové sokolovny bylo využíváno hojně a ku prospěchu umění.¹³⁹ Druhou událostí pak bylo zbourání hostince U Bílého koníčka, dosavadního místního kulturního centra. Demolice proslulého podniku začala v dubnu roku 1930, na místě poté vyrostla

¹³⁴ Jiří FIEDLER, *Židovská komunita v Milevsku*, in: Vladimír ŠINDELÁŘ (ed.), *Židé na Milevsku*, Milevsko 2005, s. 9.

¹³⁵ Maria HOFMANN, *Povídání o životě Židů v jihočeském městečku Milevsku*, in: Vladimír ŠINDELÁŘ (ed.), *Židé na Milevsku*, Milevsko 2005, s. 15.

¹³⁶ J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 18.

¹³⁷ Tamtéž, s. 27.

¹³⁸ J. PEŠTA, *Hospůdky*, s. 165.

¹³⁹ SOKA Písek, Archiv města Milevsko, Kronika města Milevska od 1. února 1927, s. 45.

nová budova okresního úřadu, dnes poliklinika.¹⁴⁰ V tomto historicky významném hostinci se konaly odvary i divadelní představení, stejně jako schůze. Právě zde se odbývala první valná hromada spolku *Vlastislav* i jeho první taneční zábava. Jiné podniky, zejména hostince, zase představovaly často místo pro valné hromady a schůze spolků. Jednalo se zejména o Modrou hvězdu,¹⁴¹ hostinec U Bílého koníčka, dále pak Agrárnu a podnik U Straků.¹⁴² S hostinci související konzumace alkoholu a různé nepokoje vyburcovaly milevské radní k rozhodnutí, že je třeba omezit požívání alkoholu u mladistvých. Od roku 1887 byl zakázán mládeži do 14 let vstup do hospod a na taneční zábavy, v roce 1902 se omezení zmírnilo jen na zábavy. Jak ovšem připomíná Jiří Pešta, právě hostince se staly nezbytnými pro fungování většiny milevských spolků, které zde vyvíjely svou činnost. Do roku 1925 to byly zejména podniky Modrá hvězda a U Bílého koníčka.¹⁴³

IV. Kulturní spolky v Milevsku

IV. 1. 1. Vznik místních sdružení a zásadní okamžiky

Aktivity ve spolcích představovaly nejvýznamnější část veřejného života v české kultuře 19. století. Okolnosti a důvod vzniku jednotlivých sdružení se však lišil.

Nejdříve vznikl v Milevsku Zpěvácký spolek *Vlastislav*. Toto sdružení se zrodilo z nápadu dvou mladých milevských učitelů, Ludvíka Ungera a Vojtěcha Ryndy, kteří na podzim roku 1862 začali shromažďovat zdejší pěvecké nadšence. K oficiálnímu vytvoření spolku ovšem došlo až na schůzi dne 1. února 1863, kde byl zvolen předseda – Emanuel Kypta.¹⁴⁴ Stanovy spolek převzal od tábořského Hlaholu.¹⁴⁵ V této chvíli

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 121.

¹⁴¹ V Modré hvězdě dlouho působil například spolek *Beseda*, který zde měl svou místnost. Časté byly rovněž letní slavnosti a zábavy v přilehlé zahradě. Rozsáhlejší popis kulturních akcí v hostincích lze nalézt v knize J. PEŠTY, *Hospůdky*, s. 139.

¹⁴² J. PEŠTA, *Hospůdky*, s. 16.

¹⁴³ Tamtéž, s. 29.

¹⁴⁴ Ve stejném roce byl založen také třeboňský spolek *Pěslav*, jehož první valná hromada se odbývala 19. prosince 1863 a účastnilo se jí celkem 59 členů. Veronika DUŠÁKOVÁ, *Spolkový život v Třeboni a v jejím okolí v první polovině 20. století* (diplomová práce), České Budějovice 2012, s. 42.

¹⁴⁵ Je možné, že tábořský pěvecký spolek *Hlahol* byl Milevským inspirací, ale stejně tak se mohlo jednat o rivalitu mezi městy. *Hlahol* vznikl totiž již dne 16. června 1860, a to z rozhodnutí přibližně 40 hudebních nadšenců, těšil se však velké oblibě a jeho řady rapidně narůstaly. I přes to však spolek zažil

čítal Vlastislav 20 činných a 35 přispívajících členů. První vystoupení se uskutečnilo již 11. února 1863 v hostinci U Bílého koníčka a posluchači údajně měli stát až venku na schodech, přestože bylo vystoupení ušité horkou jehlou. Vzhledem k roku založení je možné podotknout, že se jednalo o první spolkovou aktivitu v Milevsku po vydání tzv. Říjnového diplomu v roce 1860, kdy došlo k uvolnění absolutistického režimu rakouské vlády a tím i k rozvoji českého kulturního nadšení. Spolek pak ještě v roce 1863 podnikl výlet na hrad Zvíkov, kde se odehrála velká pěvecká slavnost, o níž bude řeč později. Účast pro milevského Vlastislava znamenala zvýšení prestiže i rozšíření působnosti, ale jeho aktivity upadaly a spolek se probudil k další činnosti až v roce 1868.¹⁴⁶ Vlastislav byl až do roku 1885 pouze pánským spolkem, v tomto roce však vznikla i dámská část spolku.¹⁴⁷ Nejprve tedy v Milevsku vznikl pěvecký spolek, což potvrzuje kladný vztah ke zpěvu a hudbě, v českých zemích ostatně tradiční. To také představovalo výbornou příležitost ke spolčování a sblížení obyvatel. Nejlépe popisuje situaci Jaroslav Marek: „*V dobách existenčních nejistot národní společnosti měla lidová píseň evokovat domnělý nebo skutečný návrat k idealizované jednotě národa a vyjadřovat víru v jeho nadčasovost.*“¹⁴⁸ Zůstává ovšem otázkou, z jakého důvodu spolek následujících pět let nevyvíjel činnost. Důvodem mohl být nedostatek členů, vnitřní či vnější neshody nebo málo nadaní zpěváci. Problémy ve spolkové základně se zřejmě objevovaly často a nejen v případě Vlastislava. Podle jednatelské zprávy¹⁴⁹ se v roce 1877 objevily návrhy na zavedení prezenčních listin při každém cvičení zpěvu, což vede k myšlence, že ve spolku existovaly problémy s docházkou.¹⁵⁰

krizi, a to v letech 1862 a následně také roku 1866. Lenka PEČİVOVÁ, *Činnost tábořských pěveckých spolků od 60. let 19. století do roku 1918* (bakalářská práce), Brno 2010, s. 18.

¹⁴⁶ Počáteční krize byly v tehdejších zpěváckých spolcích poměrně obvyklé. Mimo již zmíněných sdružení lze jako příklad uvést Pěvecký spolek Hron z Náchoda, jeho činnost upadá v roce 1863 a pokračuje teprve po výměně předsednictva. Dana ČERNOTOVÁ, *Spolkový život v Náchodě v 1. polovině 20. století* (diplomová práce), Brno 2010, s. 43.

¹⁴⁷ Stejná situace byla i v tábořském Hlaholu, který rovněž neměl žádné pěvkyně, a tak členové spolupracovali s ženským pěveckým spolkem Zora, založeným v roce 1870. L. PEČİVOVÁ, *Činnost tábořských pěveckých spolků*, s. 22. Obdobná byla situace i v Náchodě, kde se Pěvecký spolek Hron spojil s dámským spolkem Libuše v roce 1889 a vznikl smíšený, mužský a dámský sbor. D. ČERNOTOVÁ, *Spolkový život v Náchodě*, s. 23.

¹⁴⁸ J. MAREK, *Česká moderní kultura*, s. 33.

¹⁴⁹ SOKA Písek, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. IIB/3, kn. 3., Jednatelské zprávy k výročním schůzím, Zpráva jednatelská Zpěváckého spolku Vlastislav 1877-1878, 28. 1. 1878.

¹⁵⁰ V trojím případě dokonce došlo i k vyloučení aktivních členů - Hynka Duška, Hynka Hofmana a Josefa Hospodského, přičemž třetí jmenovaný přijal nabídku stát se alespoň členem přispívajícím. Tamtéž, sign. IIB/8, kart. 1., Pozvání (oběžníky) na zkoušky zpěvu, Odstoupení členů spolku, 25. 10. 1877.

Vlastenecky zaměřená kniha Václava Štěcha uvádí, že obrovský kus prospěšné práce vykonalo v našem národě divadlo.¹⁵¹ Učilo způsobnému chování, správné mluvě, vzdělávalo ducha a také přinášelo zábavu. Ochotnické spolky však reagovaly na uvolnění politických poměrů už dříve, například Jednota divadelních ochotníků v Pacově, která byla založena hned po porážce rakouských vojsk u Solferina v roce 1859.¹⁵² Je proto zřejmé, že podpora českého divadla byla ve společenských kruzích nezbytností.¹⁵³ Ani Milevsko nebylo v tomto směru výjimkou. Dalším kulturním sdružením byla Čtenářsko-ochotnická jednota. Spolek byl založen v roce 1870, kdy dne 24. dubna svolali učitel Antonín Král a tajemník František Volkán valnou hromadu, jakožto nejvyšší orgán spolku, do sálu hotelu Josefa Vodňanského.¹⁵⁴ Zde byl zvolen i prozatímní výbor spolku, který byl ustaven až na pozdější schůzi, konané 27. listopadu 1870.¹⁵⁵ Mezi členy výboru se objevila jména Josefa Vodňanského, Antonína Baťovce, Emila Skály či Antonína Součka. Předsedou se pak stal Theodor Hladík. Ochotníci patřili mezi významná sdružení, která měla zásadní postavení až do časů rozvoje kinematografie. Jejich nejdůležitějším posláním bylo pěstovat ve společnosti vědomí, že kultura neznamená jen přijímat profesionální umění, ale také udržovat vlastní aktivitu, zejména pak v těžkých válečných nebo krizových časech.¹⁵⁶

Ochotníci se v Milevsku spojili v závěru první éry spolkového rozmachu, která započala v šedesátých letech 19. století, zatímco dačický Pěvecko-divadelní spolek Tyl byl založen až v září roku 1884 a měl v době vzniku 24 členů.¹⁵⁷ Vyjma divadelních představení pořádali ochotníci i další kulturní akce. Populárními se staly například Šibřinky. Ty spolek pořádal už od roku 1885, kdy se dne 16. února konala tato tematická maškarní zábava poprvé. Během I. světové války nastal útlum v činnosti

¹⁵¹ V. ŠTĚCH, *Národní katechismus*, s. 52.

¹⁵² Josef DAVID, *Kulturní a spolkový život v Pacově 1859-1915* (bakalářská práce), JČU České Budějovice 2009, s. 35.

¹⁵³ V. ŠTĚCH, *Národní katechismus*, s. 52.

¹⁵⁴ Hotel Modrá hvězda se nacházel v Masarykově ulici č. p. 172. Od roku 1900 byl hotel v rukou Jaroslava Baziky, a dále byl prostor označován jako U Baziků, Hotel Bazika či Bazika. Patřil k nejčastěji navštěvovaným podnikům a jeho místnosti hostily i všechny uvedené spolky. Hoteliér Jaroslav Bazika je vyobrazen na fotografii č. I. 1. J. PEŠTA, *Hospůdky*, s. 131-133.

¹⁵⁵ SOKA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty v Milevsku, 1870–1926, nestr.

¹⁵⁶ J. MAREK, *Česká moderní kultura*, s. 84.

¹⁵⁷ Ivana SEDLÁČKOVÁ, *Spolkový život v Dačicích v letech 1918-1948* (diplomová práce), Brno 2009, s. 40.

sdužení, neboť nastaly problémy s nájmem místnosti – konaly se zde totiž odvodky a hospodský Šimek odmítal jakékoli představení. Ihned po válce ale ochotníci začínají opět hrát a pořádají i různé druhy zábav, například mikulášskou.¹⁵⁸ V roce 1924 došlo na změnu názvu, spolek byl přejmenován na Ochotnickou jednotu v Milevsku.¹⁵⁹

Nejmladším spolkem, kterým se tento výzkum zabývá, byla milevská Beseda. Společenské styky, ušlechtilá zábava a vzdělávání členů, právě tato definice představuje premisu členů Besedy. Spolek byl založen 13. února 1888.¹⁶⁰ Tento druh spolku se v prostředí malého města vyskytl jako poslední a jako první naopak ukončil činnost. V jiných městech ale měla obdobná sdružení odlišné postavení. Například českobudějovická Beseda, která zahájila činnost v roce 1862, patřila mezi nejvýznamnější spolky ve městě.¹⁶¹ Slavnostní otevření spolkové místnosti se v Milevsku uskutečnilo dne 15. března v sále u Františka Vodňanského v hotelu Modrá hvězda, kde od sedmi hodin večer byla odbývána taneční a hudební zábava. První výborová schůze besedy se uskutečnila 27. února 1888, kde došlo ke zvolení členů výboru.¹⁶² Tuto schůzi již řídil předseda a berní inspektor Václav Makeš. Z výboru se pak místopředsedou stal P. Theodor Hladík; jednatelem byl zvolen Antonín Kozák, tehdy učitel; pokladníkem Vít Busta, berní kontrolor, a knihovníkem František Preininger, rovněž učitel, který však složil funkci již v roce 1890. Ihned na počátku svého konání zakoupili členové Besedy klavír v ceně 393 zl. Objednali jej u pražského dodavatele pian Čeňka Micka, který nástroj odeslal 1. března 1888 vlakem do stanice v Táboře. Piano bylo často využíváno a rovněž představovalo i výdělečný prvek. Obdobný spolek vznikl například také v Dačicích, nazýval se Měšťanská beseda, jeho stanovy byly schváleny 15. září 1891 a záměrem bylo také podporovat vzdělání a kulturní dění pomocí přednášek, plesů i divadla.¹⁶³

¹⁵⁸ SOKA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/4, kn. 4., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1922-1935, Zápisník z výborové schůze 11. 1. 1915.

¹⁵⁹ Tamtéž, sign. I/5, kn. 5., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1922-1935.

¹⁶⁰ Tamtéž, Beseda Milevsko, sign. IIB/2, kart. 1., Zápisy z valných hromad a schůzí výboru, Zápis z valné hromady spolku 13. 2. 1888.

¹⁶¹ Lenka BAUEROVÁ, *Českobudějovická Beseda v meziválečném období* (bakalářská práce), České Budějovice 2013, s. 25.

¹⁶² Tamtéž, pozn. č. 158.

¹⁶³ Miroslava KUČEROVÁ, *Příspěvek ke spolkovému životu v Dačicích v letech 1868-1914* (bakalářská práce), Brno 2007, s. 51.

IV. 1. 2. Podpora dobročinných organizací

Kromě specifických kulturních pořadů konala milevská sdružení i další činnost. Z pokladen místních spolků byla totiž financována také dobročinná a charitativní uskupení, kterým často zasílaly skromné, ale občas i štedřejší částky. Nejednalo se ovšem o nějaké nárazové šlechtnosti, příspěvky odcházely v přesných intervalech nebo v konkrétním období – například adventu. Výsadnímu postavení se těšila hlavně podpora Ústřední Matice školské. Jak ve své publikaci uvádí Václav Štěch: „*Nejpřednějším podnikem naším je Ústřední Matice školská... Sbírkami, dary apod. skládá český národ pro tento ústav ročně skoro půl milionu K, které ovšem nesou nesmírný zisk mravní. Čechové - podporujte tyto nejdůležitější naše podniky národní!*“¹⁶⁴

Právě na konto Ústřední Matice školské, významné nadace, podporující rozvoj českojazyčných škol v Rakousku – Uhersku, putovaly i příspěvky milevských spolků. V píseckém archivu se nachází několik děkovných odpovědí z nadace,¹⁶⁵ které mají podobu formuláře - doplňovala se pouze částka a jméno dárce, v tomto případě spolku Beseda. Dokumenty pochází z roku 1899, z období leden až říjen. Milevská Beseda postupně odeslala nadaci celkem 120 zl. a obdržela děkovný diplom.¹⁶⁶ Roman Vondra uvádí například platy z roku 1883,¹⁶⁷ kdy plat průměrného úředníka činil 50 zl., vedoucího úředníka 100 zl., zednický mistr si měsíčně vydělal přibližně 35 zl., zatímco prostý dělník pouze 18-20 zl, což stačilo jen na skromný život. Na konto této významné instituce přispíval také spolek Vlastislav, jehož členové například odeslali Matici školské 6 zl., které získali na besedě konané 20. listopadu 1882.¹⁶⁸

Zpěvácký spolek ovšem již o rok dříve podpořil opakovanou výstavbu vyhořelého Národního divadla. Dne 22. srpna uspořádal Vlastislav zahradní slavnost

¹⁶⁴ V. ŠTĚCH, *Národní katechismus*, s. 51.

¹⁶⁵ SOkA Písek, Beseda Milevsko, sign. II/B6, kart. 1., Příspěvky spolkům a jiným ústavům, Děkovné dopisy Ústřední matice školské, 1899.

¹⁶⁶ Roční dar 120 zl. představoval nemalou částku. Členové Čtenářsko-ochotnické jednoty vyčlenili na dobročinné účely sice 136 zl., ovšem za celá 80. léta 19. století. Nelze také opomenout fakt, že bylo třeba zakoupit divadelní kulisy, kostýmy a další prostředky. Tamtéž, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/2, kn. 2., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách, 1871-1893.

¹⁶⁷ Roman VONDRA, *Peníze v moderních českých dějinách*, Praha 2012, s. 46.

¹⁶⁸ J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 13.

U Vodňanských a její výtěžek 31 zl., doplněný o 23 zl. z loterie odeslal na konto časopisu Pokrok, který tyto dary shromažďoval.¹⁶⁹

Ústřední matice školská však každý z dopisů uzavírala formulí, aby dárci nezapomínali i nadále podporovat tuto nadaci. A přesně tím se řídili i členové Besedy, kteří pořádali sbírku, nazvanou Svatováclavský dar pro Matici.¹⁷⁰ Jeden z dokumentů, pravděpodobně před rokem 1900, oznamoval vybrání 86 K od členů a příspěvek ze spolkové kasy 34 K, celkem tedy 120 K. Tato suma byla větší než měsíční plat kováře. O trochu mladší soupis vybraných částek pochází z 10. října 1901, kdy se vybralo rovných 50 K. Této obrozenecké nadaci daroval spolek Beseda dne 18. ledna téhož roku ještě dalších 40 K, místo zakoupení smutečního věnce zesnulé nebožce Anně Hofmanové, dlouholeté přispěvatelce spolku.¹⁷¹

Členové Besedy ale finančně pomáhali i místním organizacím. Podle dochovaných dopisů adresovaných spolku v určitých letech darovali několik korun milevské opatrovně dětí z chudých rodin. Prosby správkyně Kajetany Stachové jsou zde uloženy z let 1888-1890 a následně 1895-1898, vždy odeslané kolem 10. listopadu. Příspěvek měl dětem zajistit pěkný vánoční stromek a dopis zároveň zval členy sdružení na slavnost konanou 23. prosince jako poděkování za případný finanční dar. V pramenech se ovšem neobjevuje přesná částka, kterou členové Besedy přispívali.¹⁷²

Podoba příspěvků od Besedy byla tedy spíše ve formě pravidelných menších částek. Naopak milevští ochotníci často věnovali na dobročinné účely jednorázově větší sumy. Třeba z vánočního dvojitého představení v roce 1918, nazvaného *Excalautiasice*,¹⁷³ darovali ochotníci svůj celý výdělek 459 Kč nově vzniklému podpůrnému Fondu českých legionářů. O rok později podpořil ochotnický spolek Husovu čítárnu darem 437 Kč (celý výdělek z druhého představení *Její pastorkyňa*),

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 12.

¹⁷⁰ SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign. II/B6, kart. 1., Příspěvky spolkům a jiným ústavům, Svatováclavský dar pro Matici.

¹⁷¹ Tamtéž, Oznámení úmrtí Anny Hofmanové, 18. 1. 1901.

¹⁷² Tamtéž, Dopisy vedoucí milevské opatrovny Kajetany Stachové, 1888-1898.

¹⁷³ Tamtéž, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/4, kn. 4, Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách, 1912-1922, Zápisník ze schůze výboru 2. 1. 1919.

kteřé převzal P. Theodor Straka. Ochotníci tedy darovali na dobročinný účel více než 4/5 minimální dělnické mzdy.¹⁷⁴

V této kapitole však nelze vynechat ani spolek Vlastislav. Jeho členové se zúčastnili zvíkovské zábavy na podporu pohořelých z nedalekých Bernartic, uskutečněný 21. června 1874 a postiženým bylo odvedeno 61 zl.¹⁷⁵ Členové Čtenářsko-ochotnické jednoty zase uspořádali v hostinci U Vodňanských dne 16. června 1872 zahradní slavnost, jejíž výtěžek putoval na konto postižených povodněmi.¹⁷⁶ Ochotníci podporovali i místní chudé a opatrovnu. V roce 1899¹⁷⁷ darovali opatrovně 8 zl., o deset let později darovali ochotníci 5 K opatrovně, 10,- městské radě a stejnou částku i Ústřední matici školské. V roce 1918¹⁷⁸ zase členové výboru věnovali 5 korun milevské opatrovně, 10 korun radě města pro místní chudé a z výtěžku mikulášské nadílky darovali obnos 85 korun „dětem po Kudrnovi“.¹⁷⁹

Vlastenecké smýšlení, které prokázali členové milevských sdružení, když podporovali organizace jako Matice školská finančními obnosy, je tedy jasně prokazatelné. Navíc částka 120 zl. podle dokladů z roku 1899 představovala velmi solidní sumu. Jen pro srovnání - když se v roce 1888 kupoval spolkový klavír v Praze u dodavatele pian Čeňka Micka, cena byla 393 zl.¹⁸⁰ Klavír v té době představoval velmi cenný předmět, a mimo to členové spolku ještě financovali další aktivity. Nepochybně se tedy jednalo o finančně velmi schopný a výtěžčný spolek.

¹⁷⁴ R. VONDRA, *Peníze*, s. 62.

¹⁷⁵ J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 9.

¹⁷⁶ Plakát na zahradní slavnost, Databáze českého amatérského divadla, <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=790>, vyhledáno 9. 7. 2015, foto č. IV. 1. 2. 1.

¹⁷⁷ SOKA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/3, kn. 3., Zápisy ze schůzí 1894-1912. Zápisník schůze výboru 7. 11. 1899.

¹⁷⁸ Tamtéž, sign. I/4, kn. 4., Zápisy ze schůzí 1912-1922, Zápisník schůze výboru 1. 10. 1918.

¹⁷⁹ Záložník Josef Kudrna byl v roce 1915 popraven v Praze, když odmítl odejít se svou jednotkou na frontu. Jednalo se o pozůstalostní fond pro sirotky po padlých vojácích z I. světové války. František ZAVŘEL, *Poprava pěšáka Kudrny*, Praha 1935, s. 26.

¹⁸⁰ SOKA Písek, Beseda Milevsko, IIB/5, kart. 1., Kulturní a zábavní záležitosti, zakoupení klavíru, jeho půjčování, objednávání hudby, 1888-1924, Dopis Čeňka Micka, 1. 3. 1888.

IV. 1. 3. Emancipační tendence - ženy a vyšší funkce v ochotnickém spolku

Dámy ve veřejném (politickém) životě – to byla zásadní otázka pro celé 19. století. Od žen se v tehdejší patriarchální společnosti očekávala hlavně péče o domácnost, děti a podpora manžela. Ve vyšších vrstvách pak byla od žen očekávána i charitativní aktivita. Avšak po uvolnění rakouského zákonodárství se otevíral společenský prostor také ženám a do spolku mohl vstoupit kdokoli, stejně tak jako být zvolen do jeho čela. I přes občanskou rovnoprávnost se ale stále muži dívali na samostatně vystupující ženy poněkud podezřívavě. To však ženám nebránilo ponořit se do herectví a prakticky v každém ochotnickém spolku lze nalézt dámské členky. Ochotnickému divadlu se od konce 18. století věnovaly nejen aristokratky, ale také měšťanky.¹⁸¹

Nejinak tomu bylo i v Čtenářsko-ochotnické jednotě, kam během prvního roku fungování vstoupily čtyři ochotnice.¹⁸² Obdobně tomu však bylo i v Humpoleckém spolku divadelních ochotníků, jehož členkami se již v roce 1864 staly tři herečky a hned v následujícím roce přibylo dokonce osm nových ochotnic.¹⁸³ Divadelní spolek tedy představoval pro obyvatelky Milevska nové sociální působení. Tato zjištění potvrzují slova Mileny Lenderové, která napsala, že: „V ústavní éře pak ochotnické spolky působily na základě řádně vypracovaných stanov. Byly to jedny z prvních spolků, jejichž řádnými členy byly i ženy.“¹⁸⁴

Co se však týče vedoucích pozic, ty byly v milevské ochotnické jednotě dlouho výsadou mužů. Teprve v roce 1922 se v zápisu z valné hromady,¹⁸⁵ konané dne 22. ledna, objevuje jméno Anny Kyselové jakožto členky výboru a jako náhradnice je uvedena paní Marie Straková.¹⁸⁶ Po těchto průkopnicích už se jména paní a dívek

¹⁸¹ M. LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě*, s. 215.

¹⁸² SOKA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870-1926, s. 15.

¹⁸³ Kateřina JANČUROVÁ, *Ochotnické divadlo v Humpolci od roku 1864 dodnes* (diplomová práce), Brno 2014, s. 24.

¹⁸⁴ Tamtéž, pozn. č. 182.

¹⁸⁵ SOKA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/4, kn. 4., Zápisy ze schůzí, 1912-1922. Zápisník z valné hromady, 22. 1. 1922.

¹⁸⁶ Rok 1922 jako by se zdál pro ženy ve spolcích významný. V tomto roce se ve vedení prvně objevuje žena i v Pěvecko-divadelním spolku Tyl z Dačic. Byla jí paní Štefi Friedrichová, manželka místního hejtmana, která se stala ochotnickou režisérkou. Ivana SEDLÁČKOVÁ, *Spolkový život v Dačicích v letech 1918-1948*, s. 42.

objevují častěji. Například zápis z valné hromady ze dne 21. ledna 1925¹⁸⁷ obsahuje jméno Anežky Fleišmanové, choti řezníka a členky výboru. Nalezneme tu i manželku místního obchodníka Bohumilu Čunátovou jako náhradnici. Výjimkou není ani rok 1949, kdy výbor spolku zvolil jako jednatelku Věru Kortánkovou a Miladu Cibulkovou jakožto pokladnici.¹⁸⁸ Obě pozice patřily ve spolkovém výboru k těm nejzodpovědnějším. Podle pramenů lze tvrdit, že skutečně rovnoprávné postavení ve spolku ženy získaly až v meziválečném období.

IV. 1. 3. 1. Genderové rozdělení rolí na jevišti

Do Pamětní knihy Čtenářsko-ochotnické jednoty byly připojeny také informace o divadelních představeních z let 1924-1925.¹⁸⁹ Nachází se zde názvy her, obsazení rolí a jejich charaktery, jakož i podstata příběhu. Ačkoliv seznam z roku 1924 začíná až v říjnu, poskytuje cenné informace ohledně obsazení hereckých rolí. Album spolku obsahuje několik fotografií členek z dvacátých let 20. století, jako například fotografii uvedenou v příloze pod č. IV. 1. 3. 1. 1.

V roce 1924 se ženy na jevišti objevovaly minimálně.¹⁹⁰ Nejvíce rolí ztvárnili muži a ani jednou se v tomto roce neobjevilo na jevišti víc žen nežli pánů. Je možno spekulovat, zda tomu tak bylo kvůli výběru her a jejich ztvárnění, kvůli společenské nejistotě nebo pouze proto, že žádná z účinkujících žen neměla v době určené k nastudování větší časové možnosti. Rozdílný byl i poměr herců a hereček, pouze ve dvou hrách se k sobě jejich počty přiblížily. Ochotníci tento rok obsadili do rolí přesně 35 mužů a pouze 12 žen (25,5 %). Počet obsazených rolí členů spolku zachycuje blíže tabulka č. IV. 1. 3. 1. 1.

Ovšem už v následujícím roce se počty účinkujících a jejich poměr změnil.¹⁹¹ Jako druhé v pořadí následovalo představení *Cácorka*, ze dne 22. března, kde se objevilo šest žen a čtyři muži. V posledním březnovém divadelním výstupu s názvem *Mrak* pak působili tři muži a čtyři ženy. Jednalo se zde také o hereckou premiéru

¹⁸⁷ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/5, kn. 5., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách, 1922-1935, Zápisník z valné hromady, 21. 1. 1925.

¹⁸⁸ Tamtéž, sign. I/7, kn. 7., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách, 1942-1950, Zápisník ze schůze výboru, 28. 4. 1949.

¹⁸⁹ Tamtéž, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty v Milevsku, 1870-1926, nestr.

¹⁹⁰ Tamtéž, pozn. č. 188.

¹⁹¹ Tamtéž.

Heřmana Weila. Později jsou ženy do rolí opět obsazovány méně. Poměry genderového rozložení rolí jsou zde více promíchané, nežli v předchozím roce. Celkem divadelníci ztvárnili 33 mužských rolí a 23 dámských (38,9 %). Jen pro představu, v roce 1925 se k ochotníkům přidalo celkem šest nových členů, z nichž byla pouze jedna žena. Lze se tedy domnívat, že k tomuto jevu přispělo častější zaměstnání žen v meziválečném období a tím pádem i jejich větší časové vytížení. Statistické informace ohledně rolí se nachází v tabulce č. IV. 1. 3. 1. 2.

IV. 1. 4. Slavnosti jako národní identifikace - veřejné projevy spolků v Milevsku

Konání slavností a jiných společných veřejných programů, kterých se měšťané mohli účastnit a projevit tak své společenské, politické či náboženské smýšlení vyjadřovalo tehdejší mentalitu. Během 19. století se řada festivit přesunula ze soukromé sféry na veřejnost, zejména koncerty, divadelní představení, plesy.¹⁹² Významným se stalo také svěcení spolkových praporů. Záznam podoby slavnostního svěcení spolkového praporu je znám v případě Vlastislava i táboorského Hlaholu.¹⁹³ Silně vlastenecky laděné oslavy probíhaly v Táboře 24. a 25. září 1864. Pro tento výzkum je však důležité, že druhý den zde dirigoval Bedřich Smetana hromadný koncert několika pěveckých sdružení, mezi kterými nechyběl ani milevský Vlastislav. Tyto kulturní události si pěstovaly samy spolky, které tím projevovaly i své nacionalistické tendence. Jelikož v Milevsku neexistovaly česko-německé rozpory, místní spolky a sdružení oslavovaly významné osoby a události českých dějin. Je tedy možné potvrdit oblibu mýtů v české kultuře v 19. a 20. století, jakými byl například spor o rukopisy, mýtus o trpícím národě pod rakouskou nadvládou, popularita husitství, neoblíbenost šlechty či baroka a pojem národní tragédie v podobě bitvy na Bílé hoře.¹⁹⁴ Tato kapitola má čtenáři přiblížit způsob, jakým se milevské kulturní spolky prezentovaly ve veřejném prostoru a projevovaly své národní uvědomění. K typicky českému projevu 2. poloviny 19. století nepochybně patřily významné narozeniny předních politiků a dalších

¹⁹² M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M. MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, s. 292.

¹⁹³ L. PEČIVOVÁ, *Činnost táboorských pěveckých spolků*, s. 20.

¹⁹⁴ J. RAK, *Bývali Čechové*, s. 9-10.

národních postav s rozvinutým kultem osobnosti.¹⁹⁵ Důležité také bylo, aby se pořádaných slavností účastnilo co nejvíce osob.

Významným okamžikem byla i panovnická jubilea. Členové Besedy se podíleli na oslavách 40 let panování císaře Františka Josefa I., kdy na jeho počest uspořádali dne 2. prosince 1888 hudebně-pěveckou akademii. Začátek byl v 7 hodin večer a vstup činil 50 kr.¹⁹⁶

Oslava výročí stého narození českého obrozence Josefa Jungmanna vznikla v Milevsku na popud tehdejšího předsedy spolku, sládka Františka Zemana.¹⁹⁷ Místní oslava se tak onoho roku 1873 připojila k ostatním slavnostem po celé zemi. Rozhodující Vlastislav zde podporovala i Čtenářsko-ochotnická jednota, místní hasičský sbor a městská rada, tedy alespoň do chvíle, než přišlo na pomoc finanční, přispěla totiž jen pěti zlatými. Město bylo ověncené prapory, transparenty, vyzdobené všelijakými nápisy hlásajícími čest národnímu buditeli. Všichni však čekali na průvod, konaný večer před výročním dnem, který vyšel ze školní budovy a prošel celým potměným městem. V čele průvodu šla domácí kapela, vyhrávající pochody společně s hostující kapelou z Opařan. Průvod zamířil od školy do Klášterní ulice a následně do ulice Tábořské, cesta pak pokračovala do Vodičkové ulice, kde byl připraven slavnostní oheň. Další vatra pak plála na zdejším náměstí. Následovala cesta po trase až do Týnské ulice. Dle kroniky byl průvod překrásný a hlavně se konal po dlouhé odmlce od podobných aktivit. Jistě magicky působil průvod při cestě nasvíceným městem, za bouřkového počasí a následného doprovodu hromobití, spolu s hudbou zúčastněných hudebních sdružení. Slavnostní den výročí narození Josefa Jungmanna 16. červenec začínal ráno průvodem spolků od školy směrem do městského kostela, kde se sloužila mše za oslavence. Po mši pak následovalo samotné zahájení slavnosti. Zápis v kronice uvádí, že takové veselí v Milevsku snad ještě nebylo. Vystoupili také houslisté z města a okolí, které dirigoval hospodářský ředitel klášterního panství František Doubrava. Od tří hodin začal program v zahradě hotelu Modrá hvězda. V programu se střídali sborový i sólový zpěv (Vlastislav), výklad o obrozenci, hudební produkce pianistky Anny Šebkové či deklamace dalších literárních děl. Po ukončení oficiálního programu

¹⁹⁵ M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M. MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, s. 297.

¹⁹⁶ SOKA Písek, Beseda Milevsko, IIB/5, kart. 1., Kulturní a zábavní záležitosti, zakoupení klavíru, jeho půjčování, objednávání hudby, 1888-1924, Oslava 40. výročí panování Františka Josefa I., 2. 12. 1888.

¹⁹⁷ Tamtéž, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Zpěváckého spolku Vlastislava v Milevsku, 1882–1917, s. 58-61.

dále hrála hudba, a také se, jako U Vodňanských už mnohokrát, tančilo. Stejně jako při jiných příležitostech, i tentokrát se našli lidé, kteří chtěli narušit oslavy a vylepili po městě plakáty zvoucí na Hajdu k veselé hudbě. Lesní restaurace Hajda byla původně hájovna, č. p. 247. Jednalo se o častý cíl výletů, neboť šlo o přírodní lokalitu na kopci za městem.¹⁹⁸ Ovšem i přes tuto zlomyslnou propagandu se oslavy obrozence Josefa Jungmanna vydařily a zapsaly se do paměti zdejších obyvatel, přinejmenším alespoň do vzpomínek výboru Vlastislava. Oslavovány nebyly pouze významné buditelské osobnosti, ale také například umělci. Mužský zpěvácký spolek v Táboře pořádal v roce 1884¹⁹⁹ narozeniny Bedřicha Smetany nebo výročí úmrtí Karla Bendla roku 1907.²⁰⁰ Pěvecký spolek Hron²⁰¹ zase roku 1878 v Náchodě pořádal slavnost k 500. výročí smrti Karla IV, čímž potvrzuje vzrůstající kult této osobnosti.²⁰²

Zpěvácký spolek Vlastislav pořádal 28. srpna 1881 koncert na podporu vyhořelého Národního divadla, konaný v hostinci U Vodňanských, kdy bylo ve prospěch rekonstrukce získáno 31 zl.²⁰³ Ačkoli získaná suma vypadá zanedbatelně, není to zcela pravda. Ve srovnání s finančními výsledky spolku z období leden 1877 až leden 1878, obsažené ve zprávě pokladníka Františka Záruby,²⁰⁴ kde je uveden celkový příjem 112 zl. a 1 kr., je možné zjistit, že se jednalo o čtvrtinu ročního rozpočtu Vlastislava. Smutná skutečnost ohledně Národního divadla podnítila podpůrné tendence v mnoha dalších spolcích, táborský Hlahol například přispěl výtěžkem z koncertu 77 zl. a 18 kr.²⁰⁵ Stejný spolek podpořil částkou 44 zl. také dostavbu arcibiskupského chrámu sv. Víta v Praze.²⁰⁶ Jak lze z tohoto zjištění vyvodit, slavnosti k položení základního kamene a akce na podporu vzniku či obnovy tradičních míst paměti národa,

¹⁹⁸ J. PEŠTA, *Hospůdky*, s. 171-172.

¹⁹⁹ L. PEČIVOVÁ, *Činnost táborských pěveckých spolků*, s. 23.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 24.

²⁰¹ D. ČERNOTOVÁ, *Spolkový život v Náchodě v 1. polovině 20. století*, s. 44.

²⁰² J. RAK, *Bývalí Čechové*, s. 15.

²⁰³ SOkA Písek, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Zpěváckého spolku Vlastislava v Milevsku, 1882–1917, s. 100.

²⁰⁴ Z toho 71, 80 zl. z příspěvků členů, 30 zl. bylo vybráno ze vstupného a 10,21 zl. tvořil přebytek z předchozího roku. Tamtéž, sign. IIB/10, kart. 2., Účty příjmů a vydání, příspěvky, vymáhání, dotace, dluhy, Zpráva pokladníka o jmění spolku Vlastislava, 28. 1. 1878.

²⁰⁵ Tamtéž, pozn. č. 198.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 22.

patřila ve spolkovém prostředí mezi velmi časté události. Navíc se mnohdy jednalo o vzdálené objekty a stavby.²⁰⁷

Jako další se v pramenech nachází oslavy narození dějepisce a politika Františka Palackého, konané v roce 1899. Snaha připojit se k této celonárodní festivitě se objevila i v Milevsku, a tak členové Čtenářsko-ochotnické jednoty uspořádali schůzi delegátů z místních kulturních spolků. Byli zde přítomni i čtyři členové Besedy,²⁰⁸ z nichž byl do užšího devítičlenného výboru vybrán Antonín Kozák. Členové spolku tak měli možnost přispět částkou 5 zl. do fondu na uspořádání slavnosti a měli svého člena ve výboru, který zde mohl tlumočit jejich myšlenky.

Milevští se připojili i k akci Týden Červeného kříže.²⁰⁹ Této aktivity se ujali členové Čtenářsko-ochotnické jednoty po svém a v neděli 30. dubna 1916 spustili tuto akci představením hry *Lesní panna* od Josefa Kajetána Tyla na svém jevišti v hostinci U Koníčka. Ještě ve válečném roce 1918 se v Milevsku konala v květnu velká oslava 50 let od položení základního kamene Národního divadla. Návštěvnost prý byla obrovská, 10 000 hostů, přičemž samotné Milevsko tehdy obývalo jen kolem 3000 lidí.²¹⁰

Rok 1925 se nesl ve znamení oslav 75. narozenin prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, které se konaly také v Milevsku.²¹¹ Oslavy, které pořádala Ochotnická jednota, zde započaly večerním koncertem v pátek 6. března, kde s ódami samozřejmě vystoupil i Zpěvácký spolek Vlastislav nebo hostující písecký sbor. Kulturní pořad pak pokračoval až v neděli od půl osmé, kdy ochotníci se hráli hru Aloise Jiráka *Otec*. Vstupné na představení bylo 5 Kč, 4 Kč a k stání 3 Kč, koncert byl zdarma a obojí se odehrálo v sále U Koníčka. Ochotníci tedy vybrali na tuto oslavu hru, pojednávající o těžkém rodinném životě, kterou napsal tehdy nejvíce opěvovaný národní autor.

²⁰⁷ M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M. MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti*, s. 298.

²⁰⁸ SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign. II/B3, kart. 1., Zápisy o schůzích výboru k 100 výročí narozenin Fr. Palackého, Svolávací dopis Čtenářsko-ochotnické jednoty, 18. 5. 1898.

²⁰⁹ MM, Drobné tisky, přír. č. 40/1983, Plakát na Týden Červeného kříže, 30. 4. 1916, foto č. IV. 1. 4. 1.

²¹⁰ J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 16.

²¹¹ Oslavy 75. narozenin Tomáše Garrigua Masaryka – 1925, <http://www.amaterskedivadlo.cz/files/foto/817b960bb3239ddc382642200ef8456880590d6e.jpg>, vyhledáno 2. 4. 2015.

V období Protektorátu uspořádal roku 1941 Vlastislav spolu s Okresním osvětovým sborem a Národním souručenstvím koncert hudby Antonína Dvořáka,²¹² naplánován byl na 21. května, tedy výroční den 100 let od narození skladatele, do prostor hotelu Straka. Vstupné bylo již tradičně 5, 4 a 3 K. O necelý měsíc později, v neděli 6. července spolupůřádal Vlastislav spolu s Děkanským úřadem koncert duchovní hudby v hřbitovním kostele sv. Jiljí.²¹³ Pořad začínal v 18 hodin a nechyběly zde skladby od Antonína Dvořáka, Bedřicha Smetany, Johanna Sebastiana Bacha, Zdeňka Fibicha nebo Vojtěcha Říhovského. Je zajímavé, že zde byla zařazena do programu díla jak Bedřicha Smetany, tak i Antonína Dvořáka, považovaných za nesmiřitelně odlišné. Smetanova tradiční hudba totiž představovala službu národní myšlenky, zatímco Dvořák komponoval eklekticky a narušoval genealogii české hudby.²¹⁴

Druhý takový koncert se uskutečnil po více než roční odmlce 27. září 1942.²¹⁵ Místo konání bylo stejné, pořad začínal v 17 hodin a na programu se objevily skladby od Wolfganga Amadea Mozarta, Karla Strabocha, N. Kubáta, Vojtěcha Říhovského, Josefa Haydna, Jana Kuchaře nebo H. Bossi a V. Treglera.²¹⁶ Hudební doprovod byl tvořen smyčcovým kvartetem, houslemi Iréna Vodňanského a varhanami J. Kuchyňky. Právě Irén Vodňanský proslul na Milevsku nejen jako nositel kultury, ale i jako nadšenec pro rozhlas. Díky němu se mnoho milevských rodin rozhodlo pro koupi vlastního rádia. Synem Iréna Vodňanského je známý pražský dirigent Jaroslav Vodňanský, narozený v roce 1936. Nezbytnost jeho působení ve spolku potvrzují i zápisy z tisku: *Vystoupení jeho (Vlastislava) bylo všeobecně považováno za velmi zdařilé... Zvláště píseň Není lepší jako mladá žena, překvapila hlasovou vyrovnaností. Dirigent Ing. Vodňanský strhl soubor k temperamentnímu podání.*²¹⁷

²¹² MM, Drobné tisky, přír. č. 2/1984, Plakát na slavnostní pěvecký a hudební večer, 21. 5. 1941, foto č. IV. 1. 4. 2.

²¹³ Tamtéž, přír. č. 3/1984, Pozvánka na koncert duchovní hudby v hřbitovním kostele, 6. 7. 1941, foto č. IV. 1. 4. 3.

²¹⁴ J. MAREK, *Česká moderní kultura*, s. 243.

²¹⁵ MM, Drobné tisky, přír. č. 4/1984, Pozvánka na II. koncert duchovní hudby v hřbitovním kostele, 27. 9. 1942, foto č. IV. 1. 4. 4.

²¹⁶ Výběr interpretů vypadá poněkud tradiční a novoromantický. Jsou zde představeny velké postavy hudebních dějin, ale málo jsou zde zastoupeni moderní skladatelé jako Leoš Janáček, Gustav Mahler nebo třeba Vítězslav Novák. Příliš se zde neobjevuje ani tábořský Oskar Nedbal.

²¹⁷ Milevský kraj, č. 7/1935, s. 5.

Členové Vlastislava se zúčastnili také oslav výročí 28. října 1948,²¹⁸ kdy vystoupili v předvečer slavnosti se skladbou Jaroslava Křičky – *Přijde jaro* a ve sváteční dopoledne se měli zhostit skladby od Karla Bendla – *Chorál národa českého*, případně *Svoji k svému* nebo *Modlitby* od Bedřicha Smetany, v závislosti na docházce členů sboru. Je zde možno poukázat na oblíbené hudebníky, jejichž dílo bylo kanonické. Autory skladeb, které zazněly na 40. výročí Hlaholu v Táboře, konané v roce 1900, byli Bedřich Smetana, Karel Bendl, Antonín Dvořák a Jan Malát.²¹⁹

Z těchto několika podob milevských slavností je dobře patrné, jaká témata byla oblíbená v různých epochách. Například v období Rakouska – Uherska se oslavy týkaly především vlasteneckých myšlenek – Národní divadlo, výročí Františka Palackého a Josefa Jungmanna. Válečné období pak obrátilo smysl společenských událostí k dobročinnosti, ale v závěru války si Milevští připomínají položení základního kamene ke stavbě Národního divadla, což si lze vyložit jako opětovné vytvoření vztahu k národu a vlasti a zároveň vymezení proti předcházejícímu vládnímu zřízení. Po vzniku republiky se oslavovala zejména postava Tomáše Garrigua Masaryka, jakožto prvního prezidenta a osvoboditele národa českého. Taková svobodomyšlná osobnost ovšem nemohla být vyzdvihována během trvání Protektorátu Böhmen und Mähren, a tak se konaly oslavy postav, které nebylo jednoduché zakázat, případně jejich činnost nebyla vyloženě proti árijskému smýšlení, například skladatel Antonín Dvořák.

IV. 2. Struktury členských základen milevských spolků

IV. 2. 1. Pohyb členů milevské Besedy

Dne 18. ledna 1888 obdrželo 120 milevských občanů pozvánku ke vstupu do Besedy, z nichž 96 lidí akceptovalo tuto nabídku a pozvání přijalo. Jednalo se o osoby různých profesí, nacházejí se zde například dva starostové, purkmistr, stavitel, koželuh, hodinář, soustružník, farář či sládek. Například zpěvácký spolek Vlastislav nikdy nedosáhl takovéhoho počtu členů, v roce 1880 měl pouze 48 členů (19 činných).²²⁰

²¹⁸ SOKA Písek, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, IIB/1, kart. 1., Stanovy, likvidace spolku, Dopis Okresní radě osvětové, 19. 10. 1948.

²¹⁹ L. PEČIVOVÁ, *Činnost tábořských hudebních spolků*, s. 25.

²²⁰ J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 12.

Blíže se tomuto číslu přiblížil až ve 20. století. Například v roce 1912 čítal celkem 88 členů, z toho 16 činných.²²¹

Stručné údaje ohledně počtu členů Besedy a jejich následné úpravy se nalézají v zápisech ze schůzí.²²² Ve spolkové základně Besedy se vystřídalo ročně nemálo osob a mnohdy také velký počet členů vystoupil. Na rozdíl od ochotnictva nebo zpěváckého spolku nepředstavovala migrace členů zásadní problém, protože funkce Besedy byla převážně organizační, nikoli tvůrčí. Problém by vznikl jedině, kdyby členů bylo méně než 16, což by vedlo ke zrušení spolku, jak je uvedeno ve stanovách.²²³ Další údaje o počtu členů ve spolku lze najít v dopise posla spolku, pana Josefa Kubce, kde uvádí svou žádost o zvýšení honoráře kvůli zvětšování členské základny a tedy i více poskytovaných služeb. Údaje o počtu členů a jejich výstupech z řad spolku zachycuje tabulka č. IV. 2. 1. 1.

Méně důvěryhodným zdrojem je pak kniha přání,²²⁴ která obsahuje zápisy v rozmezí let 1888-1901. Nejedná se o úřední dokument, a tak věrohodnost tohoto dokumentu není příliš vysoká. Proto bude tento dokument využit jen okrajově pro představu. Žádostí o přijetí mezi členy Besedy je zde poměrně mnoho. Například hned z roku 1888 je zde 29 zápisů, z nich je žádostí 24 a nalézají se zde i dvě dámy – Josefa Šalenská a Božena Ruleková, což představuje pouhých 8,3 % ze všech žádostí o přijetí. Lze tedy potvrdit domněnku, že v Besedě působili převážně muži. V roce 1895 zde bylo zapsáno 15 přání a přijetí se týkalo 6 z nich, všechno pánové. Je zde tedy zaznamenán klesající zájem o vstup do spolku. Po 7 letech od založení Besedy prosby o přijetí představují čtvrtinu počtu stejných žádostí z prvního roku.

Na soupisu ročních splátek příspěvků pro rok 1901²²⁵ je předepsáno celkem 36 členů, vše pouze muži. Nejvíce je v tomto seznamu učitelů, jedná se o sedm mužů této profese, ale také je zde lékárník, zvěrolékař, advokát či zahradník. Roční příspěvek pro členy činil 7 korun a 20 haléřů. Ve stejném roce bylo aktivních členů Měšťanské besedy v Praze celkem 165. Ovšem zaměření tohoto spolku bylo nejen kulturní, ale také

²²¹ Tamtéž, s. 15.

²²² SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign. II/B2, kart. 1., Zápisy ze schůzí a valných hromad, 1888-1924.

²²³ Tamtéž, sign. IIB/1, kart. 1., Stanovy, Stanovy „Besedy“ Milevské, 13. 2. 1888.

²²⁴ Tamtéž, sign. I/2, kn. 2., Kniha přání 1888-1901, nestr.

²²⁵ Tamtéž, sign. IIB/4, kart. 1., Organizační spolkové záležitosti, členové, výstupy, Soupis členských příspěvků pro rok 1901.

politické.²²⁶ Ve stejnojmenném sdružení z Dačic je pak v roce 1899 evidováno 71 členů a toto číslo postupně klesalo až do vypuknutí 1. světové války.²²⁷

K utvoření alespoň minimálního průzkumu, týkajícího se obměn a transferů členů Besedy v Milevsku, jsou primárním zdrojem zápisy v Jednací knize Besedy milevské,²²⁸ obsahující protokoly spolkových schůzí od roku 1910. Z tohoto roku jsou protokoly utříděné a lze z nich tedy vytvořit seznam nově příchozích členů, kterých bylo zapsáno v protokolech celkem 14. V lednu přibyl Ervín Hofman, v březnu se připojili statkář Bohuslav Příbyl a učitel Rudolf Burian, další členové - advokát Ferdinand Žák, berní správce Karel Bičičtš a tesařský mistr Otakar Čermák - byli přijati v květnu. Následovala je srpnová dvojice Vojta Jiřík a advokát Ladislav Vach, a posledními byli v prosinci přijati členové František Číhalík, přednosta Eduard Keller, Josef Čížek, Karel Pešl, Josef Napravil a jediná žena - učitelka Božena Veselá. Seznam z tohoto roku, určený pro podpisy členů, uvádí různorodá povolání – nechyběl zde řezník, notář, lékárník či zvěrolékař. Nejvíce zde byl zastoupen opět učitelský sbor, a to 11 osobami. O deset let později, tedy v roce 1920, bylo nově příchozích členů podle protokolů 17, a opět pouze jediná žena, Marie Kostnerová. Stejnojmenné spolky Besedy měly odlišné tendence, úspěšnost fungování i velikost základny. Například českobudějovická Beseda měla v roce 1922 celkem 535 členů (z toho 31 žen) a roku 1930 spolek čítal dokonce 700 osob a patřil mezi nejvýznamnější ve městě.²²⁹

IV. 2. 2. Členská základna Čtenářsko-ochotnické jednoty Milevsko a její proměny od počátečních aktivit až po období první republiky

Složka milevských ochotníků obsahuje Pamětní knihu Čtenářsko-ochotnické jednoty 1870-1926,²³⁰ avšak přes tento svůj název kniha nabízí především záznamy o členech, hrách, financích nebo technickém vybavení. Jedná se spíše o svázané seznamy a tabulky, které jsou bohužel jinde ojedinělé.

²²⁶ Ivana DEJMKOVÁ, *Měšťanská beseda v Praze v letech 1845-1901*, in: Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, Praha 2000, s. 171.

²²⁷ M. KUČEROVÁ, *Příspěvek ke spolkovému životu v Dačicích v letech 1868-1914*, s. 53.

²²⁸ SOKA Písek, *Beseda Milevsko*, sign. I/1, kn. 1., *Jednací kniha Besedy milevské od roku 1910*, nestr.

²²⁹ L. BAUEROVÁ, *Českobudějovická Beseda*, s. 29.

²³⁰ SOKA Písek, *Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko*, sign. I/1, kn. 1., *Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870-1926*, nestr.

Za rejstříkem a úvodními odstavci se jako první nachází seznam jmen účinkujících žen, z časového rozmezí let 1870-1885.²³¹ Představuje tedy zajímavý prvek a základní zdroj informací ohledně aktivity žen v divadelním spolku. Některé údaje zde chybí, ale i přes jejich absenci je možné vytvořit statistické údaje dvou pětiletých intervalů. Od roku 1875 zde následující roky chybí, možná se žádné ženy nepřidaly a seznam znovu začíná od roku 1879. Období bylo v přijímání nových členek poněkud slabší, celkový počet je 9 příchozích ochotnic. Celkem se jedná o 24 osob ženského pohlaví, u kterých je připojení ke spolku datované, ale v seznamu je dále možno nalézt dalších 16 žen, u nichž tento údaj chybí. Celkem se tedy v rozmezí let 1870-1885 k ochotníkům přidalo 40 ochotnic. Zachyceno zde je však i několik odchodů z ochotnického sdružení, mezi léty 1870-1885 ze spolku vystoupilo celkem 15 žen či dívek, přičemž 3 z nich zemřely, 2 se přestěhovaly a u ostatních nebyl důvod specifikován. U ochotnických spolků byl tedy daleko častější vyšší počet členů i jejich přesuny, to na rozdíl od pěveckého Vlastislava, který měl v roce 1880 pouze 48 členů a z toho 19 aktivních.²³²

Obdobný seznam existuje i v případě pánů.²³³ Jak lze předpokládat, mužských členů přibývalo poněkud více. Při porovnání stejných období jako u žen je možné zjistit, že v letech 1870-1875 se k ochotníkům přidalo celkem 32 mužů, nejvíce pak hned při založení spolku. Oproti ženám však v tomto případě existují záznamy z let 1877-1878, kdy se k divadelnímu spolku přidružilo celkem 6 mužů. Druhé časové rozpětí, v porovnání se ženami, eviduje 20 nově příchozích členů. V součtu se tedy jedná o 57 doložených příchodů pánů a chlapců, ale seznam obsahuje ještě dalších 18 časově nezařazených příchozích členů. Celkem se k milevským ochotníkům během prvních 15 let připojilo 75 mužů. I zde je však zapsáno několik odchodů ze spolku, přesněji 44 mužů opustilo ve zmíněných letech řady sdružení. Bez udání důvodu vystoupilo 13 pánů, přičemž tolik jich také zemřelo. Nejčastěji bylo důvodem přesídlení, a to ve 14 případech. Další 3 členové byli vyškrtnuti a došlo také na jedno vyloučení.

²³¹ Tamtéž, s. 15-16.

²³² J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 12.

²³³ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870-1926, s. 19.

Nepochybně se tedy do ochotnického spolku hlásili převážně muži, čímž lze potvrdit teprve vyvíjející se toleranci a možnosti aktivit žen, které společnost více akceptovala až po první světové válce. Jsou to však také muži, u nichž dochází k častějšímu odchodu ze sdružení. Zatímco u žen se jednalo o 15 žen ze 40, což nepředstavuje ani polovinu počtu, u mužů počet 44 odchodů představuje více než polovinu stávajícího mužského osazenstva. Navíc v případě pánů lze nalézt také jednoho vyloučeného, kdežto u žen nikoliv, což může ukazovat na mužskou nedbalost.

Již zmíněné prameny z počátku dvacátých let minulého století obsahují také podrobnější soupis členstva ochotnického spolku. Oproti záznamům ze samotných počátků sdružení je zde ke každému jménu přiřazeno i zaměstnání, které je zajímavou informací pro tento výzkum a poskytne čtenáři alespoň základní přehled různorodosti povolání z řad divadelních nadšenců. Je však podivné, že doposud se ve vedoucích pozicích spolku neobjevily žádné ženy, dokonce ani jako náhradnice výboru.

Soupis z roku 1921²³⁴ obsahuje prakticky úplně jiná jména, než tomu bylo dříve. Jako předseda je uveden Josef Malý, pokladníkem je zapsán Heřman Slivka. Soupis celkem obsahuje 118 členů, z nichž bylo 72 činných, 49 přispívajících a 7 čestných.²³⁵ Nejčastěji se zde objevuje povolání obchodník, kterých je zde uvedeno 14, dále seznam obsahuje 4 učitele, poté se zde také nachází řemeslníci mistři – kovářský, truhlářský, cukrářský, zámečnický nebo například obuvnický, ale také krejčí, hajný, klempíř, nebo čalouník. Co se týče žen, v roce 1921 jich výpis uvádí 25, z nichž je zde 7 švadlen, 3 obchodnice a 2 manželky obchodníků.²³⁶ Uvedeno je zde mnoho studentů a studentek, učňů a samozřejmě také úředníků. Skutečnost, že pro ženy byly ochotnické spolky zásadní pro vstup do společnosti, potvrzuje také Miroslava Kučerová, která ve své práci uvádí, že v roce 1914 působilo v dačickém Pěvecko-divadelním spolku Tyl celkem 16 žen. Tento spolek měl rovněž ve městě patřit mezi první, který ženy přijímal do svých řad. Navíc ve výboru sdružení od roku 1914 působila Hermína Dvořáková, což bylo nejdříve ze všech využitých výzkumů.²³⁷

²³⁴ Tamtéž, s. 19.

²³⁵ V roce 1938 měl spolek Vlastislav celkem 83 členů, ale činných bylo pouze 40 z nich. J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 59.

²³⁶ Do Vlastislava podle výročního památníku vstoupilo po 1. světové válce 38 nových zpěvaček a 11 zpěváků. J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 16.

²³⁷ M. KUČEROVÁ, *Příspěvek ke spolkovému životu v Dačicích v letech 1868-1914*, s. 25.

Vývoj členské základny milevských ochotníků byl v období první republiky poněkud kolísavý. Výchozím pramenem jsou zejména zprávy ze schůzí. Údaje z roku 1921 naznačují nadšení pro divadlo a vysoký počet členů (celkem 118).²³⁸ Tento jev však v době velké hospodářské krize v letech 1929-1934 upadá – snad možná kvůli nedostatku peněz a času.²³⁹ Objevovaly se zde dámy i děvčata, například sedmnáctiletá Marie Benešová nebo devatenáctiletá Adéla Tůmová, z chlapců třeba devatenáctiletý Vladimír Dvořák. O deset let později je ovšem možné v pramenech zaznamenat nárůst členů, který trvá i během 2. světové války,²⁴⁰ ale po ní znovu klesá, stejně jako aktivita členů, což spolu se ztrátou prostoru pro zkoušení nakonec vede k ukončení činnosti Ochotnické jednoty v Milevsku. Statistický vývoj členů ochotnického spolku zaznamenává tabulka č. IV. 2. 2. 3. Jelikož jedinou možností další existence bylo začlenit se pod organizace jako ROH či JZD, spolek tiše zaniká usnesením na valné hromadě, konané dne 13. listopadu 1950.²⁴¹

Podle předchozích zjištění je zřejmé, že ve spolkových řadách docházelo k častým změnám a přesunům. Existovali však členové, kteří ochotníkům zasvětili velkou část svého života, i když některé spolkové funkce, zejména ve výboru, jistě mohly představovat velké osobní vypětí. Tato část má poukázat na tehdejší mentalitu občanů, kteří setrvali ve svých funkcích po dlouhou dobu a vykonali tak mnoho pro kulturní osvětu města.

Jedním takovým byl hoteliér Josef Vodňanský, zvolen na valné hromadě 25. října 1874 předsedou Čtenářsko-ochotnické jednoty v Milevsku.²⁴² Tímto okamžikem začalo jeho dlouhodobé fungování ve funkci hlavy spolku, kde setrval až do roku 1888, tedy úctyhodných 14 let předsednictví. Je však nutno podotknout, že podle některých záznamů byl výkon předsedy Vodňanského napadán pro nezpůsobilost v jeho funkci. Většinou lidé v takových případech odejdou pouze z vedoucích pozic, kdežto

²³⁸ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870-1926, s. 19.

²³⁹ Tamtéž, sign. I/5, kn. 5., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1922-1935, Zápisník ze schůze výboru, 2. 3. 1929.

²⁴⁰ Tamtéž, sign. I/6, kn. 6., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1935-1942, Zápis z valné hromady, 20. 11. 1939.

²⁴¹ Tamtéž, sign. I/7, kn. 7., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1942-1950, Zápis ze schůze výboru, 28. 4. 1949.

²⁴² Tamtéž, sign. I/2, kn. 2. Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1871-1893, Zápis z valné hromady, 25. 10. 1874.

pan Vodňanský odešel i ze spolkového výboru. Předsednictví se po něm ujal Josef Kalivoda.

Nejedná se o jediného „matadora“ z řad místního ochotnictva. Během valné hromady ze dne 6. ledna 1886 byl totiž zvolen do funkce pokladníka pan František Kypet.²⁴³ V tomto případě zápisy neobsahují jedinou výtku na jeho činnost, a proto v pramenech lze najít změnu na této pozici až v roce 1914, kdy se zásadně mění poměry ve spolku a záznamy se objevují pak až od roku 1921. V tomto období se však seznam jmen výrazně proměnil. Každopádně František Kypet setrval ve své funkci neuvěřitelných 28 let a za odměnu byl v roce 1916 zvolen předsedou sdružení.²⁴⁴

Hranici deseti let ve výboru spolku přesáhl také Leopold Rubner, který byl zvolen předsedou na valné hromadě 15. ledna 1899 a jehož činnost skončila až v roce 1914, kdy v Písku dne 4. ledna pan Leopold Rubner zemřel. Touto smutnou zprávou je trochu i symbolicky zakončen i zápis z roku 1914.²⁴⁵

Na svých webových stránkách Databáze českého amatérského divadla uvádí ještě jednoho ochotnického veterána, a to herce Stanislava Krejčíka, který zde v Milevsku měl působit 39 let a zúčastnit se 234 představení. V archivních materiálech o době jeho působení dostatek informací není, existence této osobnosti je ovšem hodnověrně doložena, například zkoumanou recenzí z místního tisku.²⁴⁶

IV. 2. 3. Proměny představenstva Vlastislava v letech 1928-1948

Zápisy z valných hromad a schůzí, případně ohlašovací dopisy Pěvecké obci české z doby od hospodářské krize třicátých let přes 2. světovou válku až po „Vítězný únor“ 1948 zaznamenávají zajímavé proměny osob na jednotlivých postech a jejich případný vzestup, pokles či změnu tendencí. Na počátku vymezeného období byla oznámení o funkcionářích poměrně rozmanitá. Dne 22. března 1928 se konala valná hromada

²⁴³ Tamtéž, pozn. č. 241.

²⁴⁴ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/4, kn. 4, Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1912-1922, Zápisník z valné hromady, 29. 5. 1916.

²⁴⁵ Tamtéž, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty Milevsko 1870-1926, nestr.

²⁴⁶ LMK, ročník. II., číslo 12., Milevsko 1934, s. 5.

spolku Vlastislav,²⁴⁷ kdy byli do předsednictva sdružení dosazeni: František Fučík coby předseda, místopředseda Tomáš Vondrák, sbormistr František Pazourek a Jan Horný jako jednatel. Mezi jmény členů výboru se nachází Heřman Slivka či Jaroslav Schmied, ale také paní Marie Kouklová, manželka zdejšího drogisty. Ženy jsou zde uvedeny ještě dvě – náhradnice Marie Žebrakovská a revizorka účtů Marie Horná, obě zaměstnány jako úřednice. Následuje oznámení z roku 1934,²⁴⁸ kdy se v předsednictvu Vlastislava posunul Tomáš Vondrák na místo předsedy, Heřman Slivka na pozici jednatele a prvně se ujímá funkce Irén Vodňanský, a to II. sbormistra. Mezi náhradníky se pak objevilo jméno slečny A. Bělské. Jan Horný se zase přesunul na pozici revizora účtů.

Ještě před vypuknutím II. světové války a zřízením Protektorátu Čechy a Morava byli do předsednictva Vlastislava zvoleni na valné hromadě dne 6. února 1939 členové: předseda Jaroslav Pilný, místopředseda Zdeněk Janák a sbormistr Jaroslav Schmied.²⁴⁹ Mezi členy bez funkce se objevili Heřman Slivka, Irén Vodňanský a Jindřich Vondrák. Rovněž se zde nachází dvě ženy, uvedené jen jako slečna Janáková a paní Zavadilová.

V roce 1941 došlo během volby nových funkcionářů k největší proměně postů. Předsedou se stal školní inspektor Rudolf Horný, místopředsedou Miloslav Zavadil, sbormistrem Irén Vodňanský, pokladníkem obchodník Zdeněk Janák, původně místopředseda. Během valné hromady 18. února 1943²⁵⁰ byli ustanoveni noví funkcionáři spolku. Předsedou a následně také vedoucím osvětové služby se znovu stal Rudolf Horný, místopředsedou rovněž zůstal Miloslav Zavadil, sbormistrem byl nově zvolen František Fučík a funkci pokladníka získal místní obchodník Jindřich Vondrák. Jednatel se pak stal učitel František Svatek. V tomto roce se navíc prvně objevuje nová pozice archiváře spolku, které se chopil lakýrník František Štěpánek. Ještě na začátku posledního roku 2. světové války došlo ke změnám předsednictva. Valná hromada se uskutečnila 14. února 1945²⁵¹ a nejzajímavější je zde opětovné zvolení předsedy Rudolfa Horného, tehdy již odvolaného vedoucího Veřejné osvětové služby

²⁴⁷ SOkA Písek, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. IIB/4, kart. 1., Oznámení okresní správě politické v Milevsku, 29. 3. 1928.

²⁴⁸ Tamtéž, Oznámení okresnímu úřadu v Milevsku, 7. 2. 1934.

²⁴⁹ Tamtéž, Oznámení funkcionářů na období 1939 pro Okresní úřad v Milevsku, 16. 2. 1939.

²⁵⁰ Tamtéž, Oznámení nových funkcionářů Pěvecké obci české, 20. 2. 1943.

²⁵¹ Tamtéž, Složení výboru, rezignace, výstupy, členství 1876-1948, Dopis Pěvecké obci české, 2. 3. 1945.

v Milevsku. Jednatelům se stal Miloslav Zavadil a sbormistrem Jaroslav Jarolím. Pokladníkem byl zvolen opět Jindřich Vondrák.

Dne 4. června 1947 byl na valné hromadě ustanoven nový výbor spolku, předsedou se stal Miloslav Zavadil, který nahradil Rudolfa Horného. Na pozici sbormistra se posunul Irén Vodňanský, funkci pokladníka znovu obhájil Jindřich Vondrák a jednatelkou se stala Marie Horná, která se prvně objevila již jako náhradnice výboru v roce 1928. Tento nový výbor zastupoval tehdejších 85 činných a 51 přispívajících členů Vlastislava.²⁵²

Jako poslední pramen pro vytvoření závěrečného bodu linie podoby předsednictva poslouží oznámení pro Ústřední akční výbor Národní fronty,²⁵³ které bohužel nenese žádné datum. Jediným vodítkem může být fakt, že Národní fronta byla založena až v únoru 1948, takže dokument nemůže být starší. Předsedou Vlastislava byl znovu zvolen Miloslav Zavadil. Velkou změnou je však obsazení pozice místopředsedy Antonií Michalovou, ženou kapitána četnictva. Sbormistrem je zde již tradičně Irén Vodňanský a jednatelkou zůstala rovněž Marie Horná. Objevily se také nové členky výboru – Božena Vaštová, Antonie Janáková a Božena Zavadilová. Mezi náhradnicemi pak jsou uvedeny tři další dámy – Antonie Pohořská, Věra Dvorská, obě učitelky, a Zdeňka Baurová. Z celkového počtu 24 členů výboru a předsednictva bylo 8 žen, což svědčí o úspěšné poválečné adaptaci žen ve veřejných funkcích.

Je zajímavé, že pokud se volba funkcionářů konala v období 2. světové války, nenalezneme mezi kandidáty žádnou z žen, zatímco v roce 1929 byly zastoupeny alespoň ve výboru spolku. V počtu získaných pozic byla nejméně úspěšnější ženou Marie Horná, která získala post kontrolorky účtů a po válce dokonce funkci jednatelky spolku.

IV. 3. Beseda v Milevsku (1888-1924)

IV. 3. 1. Kulturní akce pořádané spolkem Beseda

Spolkovou místnost měla milevská Beseda v hotelu U Vodňanských, alias v Modré hvězdě a právě zde se konala většina menších pořádaných kulturních akcí. Roku 1895 se spolková místnost z důvodu úprav stěhovala z hotelu Vodňanských do prostorů

²⁵² Tamtéž, Dopis Okresnímu národnímu výboru, 5. 6. 1947.

²⁵³ Tamtéž, Oznámení pro Ústřední akční výbor Národní fronty v Praze, 1948?

hostince U Bílého koníčka, jak dokládá smlouva s hospodským Karlem Šimkem ze dne 7. února 1895.²⁵⁴ Členové Besedy se zavazují platit za pronájem a vše potřebné. Suma byla určena za zimní období na 15 zlatých a v letním období na polovinu, tedy 7 zl. 50 kr. Do prostor hotelu Modrá hvězda se schůze Besedy vrátily dne 11. září roku 1898.²⁵⁵

Hojně se dochovala například dokumentace (plakátky) odbývaných tanečních večírků. V rámci takových společenských večerů pak Milevsko navštívili tehdejší výborní hudebníci, jako například Václav Kaňhal nebo Eberhard Dohnal. Mezi aktivity Besedy dále patřilo pořádání přednášek, jako byla například návštěva Karla Lustiga, který v Besedě 9. října 1889 vyprávěl zážitky a poznatky ze své cesty na pařížskou světovou výstavu (6. 5. - 31. 10. 1889).²⁵⁶ Přednášky známých osobností patřily mezi oblíbené také v Hradci Králové, kde místní spolek Beseda pozval například cestovatele Emila Holuba, Jaroslava Vrchlického nebo Josefa Durdíka.²⁵⁷ Zejména touto besedou lze doložit český zájem o světové dění, a to i v maloměstském prostředí. Jinou variantu společenských večerů představovaly taneční věnečky. Jedním takovým byl například tematický Alžbětinský věneček, uspořádaný 18. listopadu 1890, vstupné činilo 50 kr.²⁵⁸ V červenci roku 1892 uspořádali členové Besedy hudební akademii,²⁵⁹ kde vystoupil mužský a smíšený sbor spolu s orchestrem. Autory uvedených skladeb byli Bedřich Smetana, Josef Bayer, Josef Paukner, Alois Štrebl či Jan Šrammel. Program také obsahoval přednes básní a vstupné bylo 20 kr.

Pořádány byly i taneční zábavy, například dne 14. února 1895 se konala „domácí“ taneční zábava,²⁶⁰ kdy měli účastníci přijít v domácím, ležérním oblečení. Pro celou rodinu bylo vstupné 1 zlatý, pro jednotlivce 60 kr. Stejný druh kulturních akcí

²⁵⁴ Tamtéž, Beseda Milevsko, sign. IIB/4, kart. 1., Organizační spolkové záležitosti, členové, výstupy 1888-1923, Návrh nájemní smlouvy s Karlem Šimkem, 7. 2. 1895.

²⁵⁵ J. PEŠTA, *Hospůdky*, s. 139.

²⁵⁶ Tamtéž, sign. IIB/5, kart. 1., Kulturní a zábavní záležitosti, zakoupení klavíru, jeho půjčování, objednávání hudby 1888-1924, Pozvání na přednášku o výstavě pařížské, 7. 10. 1889.

²⁵⁷ Věra DOLEŽALOVÁ, *Podíl spolků na kulturním životě v Hradci Králové v 60. - 80. letech 19. století*, Pardubice 1998, s. 86.

²⁵⁸ SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign. IIB/5, kart. 1., Kulturní a zábavní záležitosti, zakoupení klavíru, jeho půjčování, objednávání hudby 1888-1924, Pozvánka na Alžbětinský věneček, 13. 11. 1890.

²⁵⁹ Tamtéž, Pozvání na akademii, 24. 7. 1892.

²⁶⁰ Tamtéž, Pozvání na domácí taneční zábavu, 14. 2. 1895.

pořádala také Beseda v Hradci Králové.²⁶¹ Často členové konali také dýchánky či třeba turistické výlety po okolí. Dne 15. srpna uspořádali například pochod na hrad Zvíkov, který byl zakončen zábavou na Červené, v březnu roku 1899 zas Milevští navštívili lázně v Bechyni.²⁶² Jeden z mnoha společenských večírků se konal například 9. dubna 1904 v milevském hotelu U Baziků, a jeho náplní bylo představení hry Jaroslava Stroupežnického – *Nad propastí*, koncert, to vše doplněno recitacemi Karla Legera.²⁶³ Několik dní před touto akcí, dne 24. března, zase členové Besedy pořádali od půl osmé divadelní večer, na kterém mohlo obecenstvo spatřit hned tři kratší veselohry: *Pohořel* od Giovanniho Rovetty, *Maloměstské tradice* od Václava Štěcha a *Námluvy* z pera Antona P. Čechova.²⁶⁴ Jindy zase členové spolku uspořádali tematické večery, příkladem může být Slovenský večer, konaný v sále U Baziků 20. března roku 1910 – na programu byla přednáška, recitace, kvartet a sbor.²⁶⁵

Je tedy patrné, že členové Besedy se podíleli na rozvoji kultury v Milevsku pomocí rozmanité činnosti a nezůstali pouze u shromažďování knih. Obdobně fungovala i Měšťanská beseda v Dačicích, která za svou existenci pořádala například hojně navštěvované silvestrovské a mikulášské zábavy, tak také různá jubilea významných osobností jako Jaroslava Vrchlického, Svatopluka Čecha a ovšem i císaře Františka Josefa I. Rovněž pořádali akci nazvanou Zábavný večer, plnou domácí zábavy a konaný ve spolkové místnosti každý čtvrtek během zimního období.²⁶⁶ Dačické sdružení se také hodně angažovalo v ochotnickém divadle, které konkurovalo i místnímu Pěveckému-divadelnímu spolku Tyl.²⁶⁷

Jak vypadala schůze členů Besedy v hotelu Modrá hvězda, to zcela přesně prameny neuvádí. V červenci roku 1910 ovšem odeslal výboru spolku dopis zvěrolékař,

²⁶¹ V. DOLEŽALOVÁ, *Podíl spolků na kulturním životě v Hradci Králové*, s. 85.

²⁶² SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign IIB/5, kart. 1., Kulturní a zábavní záležitosti, zakoupení klavíru, jeho půjčování, objednávání hudby 1888-1924, Pozvání k výletu na Červenou nad Vltavou, 15. 8. 1895.

²⁶³ MM, Drobné tisky, přír. č. 4/2001, Pozvání k hudebnímu a divadelnímu večírku Besedy, 9. 4. 1904, foto č. IV. 3. 1. 1.

²⁶⁴ Tamtéž, přír. č. 4/2001, Pozvání na divadelní představení Besedy, 24. 3. 1904, foto č. IV. 3. 1. 2.

²⁶⁵ SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign IIB/5, kart. 1., Kulturní a zábavní záležitosti, zakoupení klavíru, jeho půjčování, objednávání hudby 1888-1924, Plakát na Slovenský večer, 20. 3. 1910.

²⁶⁶ M. KUČEROVÁ, *Příspěvek ke spolkovému životu v Dačicích v letech 1868-1914*, s. 52.

²⁶⁷ Mezi hry nastudované dačickou Měšťanskou besedou patřila například *Maloměstské tradice*, *Zvíkovský rarášek*, *Doktor Žampion*, *Sběratelka starožitností* a francouzská komedie *Myška*. M. KUČEROVÁ, *Příspěvek ke spolkovému životu v Dačicích v letech 1868-1914*, s. 53.

žijící v sousedství hotelu.²⁶⁸ Žádal členy spolku o ukončení narušování nočního klidu během srocování, které se prý protahuje do ranních hodin. Pokud se jinak účastníci chovat neumí, navrhuje, aby si našli takové prostory, kde nebudou nikomu rušit spánek. Složka dále obsahuje vyrozumění přednosta okresní správy Ferdinanda Žáka z roku 1923,²⁶⁹ který povolil prodloužení policejní hodiny (během středečních schůzí Besedy) až do 3 hodin ráno, pod podmínkou platby 10 Kč chudinskému fondu města a také dobročinných účelů při porušení. Je tedy patrné, že problémy s rušením nočního klidu patřily mezi obvyklé i ve vzdělaneckých kruzích.

IV. 3. 2. Spolková knihovna, autoři a rozsah uchovaných děl

„Kam nezavítá kniha – tam je duch ve tmě a na vrchu nabývají nízké žádosti a neblahé naruživosti. Čtěte – čtěte – čtěte!“²⁷⁰

Členové milevské Besedy měli jako jeden z nejdůležitějších úkolů vytvoření knihovny a následnou péči, aktualizaci svazků a provozování výpůjček literatury. Podle Petry Bláhové začínali jeho členové s 38 knihami.²⁷¹ Stejně číslo uvádí i zápis z valné hromady konané na počátku roku 1889, kde se navíc nachází také záznam o 13 výpůjčkách knih.²⁷² Tento počet patrně nebyl při zakládání spolkových knihoven neobvyklý. Podle výzkumu Lenky Bauerové bylo při zakládání knihovny českobudějovické Besedy (1864) v seznamu celkem 45 knih.²⁷³ Zpráva knihovníka z roku 1894 pak za předchozí rok evidovala celkem 179 svazků.²⁷⁴ V archivním fondu spolku se dochovalo několik seznamů, vytvořených opatrovateli této sbírky písemností, které ale povětšinou nejsou datovány. Po zániku spolku přešel jeho knihovní fond do veřejné Husovy čítárny, později městské knihovny, založené v roce 1914. Obdobně dopadla situace při rozpadu spolku i v Dačicích, kde místní Měšťanská beseda darovala

²⁶⁸ SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign. IIB/4, kart. 1., Organizační spolkové záležitosti, členové, výstupy 1888-1923, Dopis zvěrolékaře, 21. 7. 1910.

²⁶⁹ Tamtéž, Dopis přednosta Ferdinanda Žáka, 15. 2. 1923.

²⁷⁰ V. ŠTĚCH, *Národní katechismus*, s. 46.

²⁷¹ Petra BLÁHOVÁ, *100 let Městské knihovny v Milevsku (1914-2014)*, in Jiří KÁLAL (ed.), Milevsko 830 let, Milevsko 2014, s. 341.

²⁷² SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign. IIB/2, kart. 1., Zápisy z valných hromad a schůzí výboru 1888-1910, Zápisník z valné hromady, 20. 1. 1889.

²⁷³ L. BAUEROVÁ, *Českobudějovická Beseda v meziválečném období*, s. 36.

²⁷⁴ SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign. IIB/2, kart. 1., Zápisy z valných hromad a schůzí výboru 1888-1910, Zpráva knihovníka za rok 1893, 27. 11. 1894.

celou svou knihovnu městu v roce 1922 s tím, že bude vždy vedena jako samostatné oddělení.²⁷⁵

To však neplatí u prvního z nich, datovaného do roku 1902.²⁷⁶ Soupis obsahuje 281 názvů knih, z toho je 139 svazků literatura česká, zatímco v případě zahraničních autorů je zde uvedeno dokonce 142 záznamů. Z domácího prostředí se v seznamu objevuje celkem 17 ženských autorek, převážně známých osobností. Není divu, že se zde nacházela díla významných českých bojovnic za rovnoprávnost žen. Autorky knih nemusely mít vždy a všude dobrou pověst. Nechybí zde jména jako Věnceslava Lužická-Srbová - údajná předchůdkyně „červené knihovny“ (8 knih), Eliška Krásnohorská (3 knihy), Žofie Podlipská, Karolína Světlá (4 knihy) nebo Božena Viková-Kunětická (8 knih). Poslední jmenovaná byla významnou osobností. Viková-Kunětická byla první ženou v Českém zemském sněmu a velmi aktivní autorkou (přes 30 děl), obhajující ženské emancipační hnutí. Dále seznam obsahuje spisovatelky jako Růžena Jesenská, Josefa Bilanová, Gabriela Preissová nebo Terezie Svatová. Je pozoruhodné, že mezi literárními díly nenalezneme žádné, které by pocházelo z pera Boženy Němcové. Knihovna spolku tedy obsahovala přes třicet knih (22%) od ženských autorek, čímž potvrzuje postupné přijímání žen coby samostatných umělkyně. Co se týče mužských autorů, na tomto poli jednoznačně vládne Alois Jirásek, tvůrce národní identity. Jeho historický román, který je zde zastoupen 19 literárními díly, potvrzuje oblibu příběhů inspirovaných dějinami v českém prostředí. Kupodivu však seznamy neobsahují dílo druhého významného historika – Zikmunda Wintra. Mezi hojně čtené české autory patří rovněž i Svatopluk Čech, spolková knihovna Besedy obsahovala 11 jeho literárních počinů. Možná proto, že Čech své příběhy idealizoval, vyhýbal se agresí a tragédiím a své vize nápravy věcí ukrýval pomocí alegorií.²⁷⁷

Co se týče děl ze zahraničí, v seznamu Besedy z roku 1902 se rovněž nachází velké osobnosti světové literatury, počet děl na autora je zde však poněkud menší. Ze slavných spisovatelů zde nechybí Alexander Puškin (4 knihy), Emil Zola (6 knih), Lev Nikolajevič Tolstoj (5 knih), Mark Twain (5 knih) a nijak překvapivě nejvíce zastoupený Henryk Sienkiewicz, polský autor historických románů, který se věnoval

²⁷⁵ I. SEDLÁČKOVÁ, *Spolkový život v Dačicích 1918-1948*, s. 54.

²⁷⁶ SOKA Písek, *Beseda Milevsko*, sign. I/3, kn. 3, *Seznam knih v knihovně, 1902*.

²⁷⁷ J. MAREK, *Česká moderní kultura*, s. 186.

zejména polským a křesťanským dějinám, jeho tvorba je zde zastoupena 9 knihami. Jen o tři roky později získává Nobelovu cenu za literaturu. Tato díla společně s romány Aloise Jiráska dokládají oblibu nového literárního útvaru – historického románu, tolik oblíbenou podobu literatury, vzniklou v 19. století. Stejně jako v českém prostředí ani zde nechybí dámské autorky, kterých se v knižním seznamu nachází celkem 13, například Mary Wilkinsová, Berta Suttnerová, Garcia Manciniová nebo Selma Lagrlöftová.

Další navazující seznam²⁷⁸ již není označen datem, jediné co může blíže určit období pravděpodobného vzniku, je soupis odebíraných periodik. Celkový počet se zde vyšplhal na 338 knih.²⁷⁹ Nejmladší záznamy časopisů a tiskovin pochází z roku 1913 a podle soupisu jich v době vzniku seznamu spolek odebral či stále odebíral až 16 druhů, například známé Květy, Lumír, Paleček, Světozor, Švanda dudák, Humoristické listy, Osvěta, Zvon nebo Volné směry.²⁸⁰ Roční předplatné periodik se lišilo, časopis Květy vyšel na 10 zl. a 20 kr., Národní listy pak na 23 zl.²⁸¹ Pravděpodobně se tedy jedná o seznam, který vznikl po předchozím soupisu z roku 1902 a mohl být postupně doplňován. U některých autorů se zvýšil počet pořízených děl, třeba v případě Henryka Sienkiewicze zde již nalezneme 12 knih, u Lva Nikolajeviče Tolstého 8 knih - teprve tehdy zde přibyla *Vojna a mír*, Emil Zola (12 knih, což je 100 % nárůst). Nově se tu objevuje Charles Dickens (6 knih), Jakub Arbes (8 knih), František Herites (12 knih), Václav Beneš Třebízský (10 knih) či Julius Zeyer (6 knih). Právě Třebízského dílo je typické pro závěr 19. století, bývá označováno za elegické, dojímavé a vlastenecky prosycené.²⁸² Julius Zeyer zase představoval kosmopolitního básníka, který svůj zájem obracel na baroko, středověk, ale i východ a orient, hledajícího smysl malého národa uprostřed Evropy.²⁸³ Zajímavý je i velký počet knih Františka Heritese, autora drobnohledných povídek z prostředí malého města

²⁷⁸ SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign. I/4, kn. 4., Abecední seznam knih.

²⁷⁹ Obdobný počet obsahovala i knihovna dačické Měšťanské besedy. Ta v roce 1919 čítala 395 vázaných knih. I. SEDLÁČKOVÁ, *Spolkový život v Dačicích 1918-1948*, s. 54.

²⁸⁰ Měšťanská beseda v Dačicích do své knihovny odebírala periodika jako Časopis Muzea království českého, Časopis Matice moravské, Vlastivěda moravská, Květy, Zlatá Praha a Český Svět. Tamtéž, pozn. č. 279.

²⁸¹ SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign. IIB/2, kart. 1., Zápisy z valných hromad a schůzí výboru 1888-1910, Výroční zpráva pokladníka za rok 1893, 27. 22. 1894.

²⁸² J. MAREK, *Česká moderní kultura*, s. 191.

²⁸³ Tamtéž, s. 189.

a jeho problémů.²⁸⁴ Charles Dickens zase představuje realistické pohledy na londýnské prostředí a nevyhýbá se ani marginálním skupinám. Společně s Heritesem i Arbesem (současné dění v Praze) tedy vedou k růstu oblíbenosti dramatických mikroskopicky zaměřených příběhů z různých vrstev společnosti. Rovněž mezi spisovatelkami došlo k několika změnám – objevuje se Božena Němcová (1 kniha), Helena Malířová, Teréza Nováková (5 knih) nebo Vlasta Pittnerová a Charlotte Bronteová. Zajímavé je dílo sociální demokratky Heleny Malířové, zabývající se osudy žen bojujících o svá práva ve společnosti. Nejvíce se navýšil počet děl u Žofie Podlipské, a sice na 10 knih. Tato autorka se pokoušela ve svém díle kriticky zobrazit tehdejší zbohatlou společnost i výchovná témata. Beseda v Českých Budějovicích od roku 1885 spravovala společnou knihovnu všech spolků, která v roce 1907 obsahovala 580 svazků a posléze roku 1911 již 1138 děl, tento nárůst umožnilo zavedení měsíčních příspěvků.²⁸⁵ Z autorek lze vyzdvihnout jméno Terezy Novákové, zabývající se venkovskou prózou a postavením nevšedních jedinců ve společnosti, stejně jako například Gabriela Preissová, která proslula zejména svými dramaty *Gazdina roba* a *Její pastorkyňa*. Tato autorka navíc dokázala zaujmout svými plastickými charaktery postav a do svých her využívala náměty jako láska a její iluze či překážky, ale i sociální problémy jako předsudky, které představuje z pohledu ženy své doby.²⁸⁶

Velikost objednávek přírůstků do spolkové knihovny Besedy byla různá, nejčastěji se ale počet pohyboval v rozmezí 18-23 nových svazků ročně. Zápisky ze schůzí²⁸⁷ uvádějí, že například v roce 1894 bylo do knihovny pořízeno 19 knih, o rok později získali členové spolku 21 výtisků. Mezi největší akvizice do knihovny patří 63 nových svazků v roce 1910.

²⁸⁴ Květa HOMOLOVÁ – Mojmir OTRUBA – Zdeněk PEŠATA (edd.), *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha 1982, s. 91.

²⁸⁵ L. BAUEROVÁ, *Českobudějovická Beseda*, s. 38.

²⁸⁶ K. HOMOLOVÁ – M. OTRUBA – Z. PEŠATA (edd.), *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, s. 219.

²⁸⁷ Tamtéž, pozn. č. 281.

IV. 4. Divadelní představení Čtenářsko-ochotnické jednoty (1870-1950)

Milevští ochotníci představovali po celou dobu existence spolku významnou roli v rozvoji kultury města. V období 1871-1942 měli členové jednoty sehrát celkem úctyhodných 579 představení, což by odpovídalo v průměru 8,27 odehraného představení ročně.²⁸⁸ Repertoár Národního divadla, jako primární divadelní instituce, se opíral o světové klasiky jako Williama Shakespeara nebo Moliéra, neboť velcí dramatici českého původu neexistovali. Na českých divadelních jevištích byl stále významný historický námět, ale postupně sem pronikaly i hry se sociálními motivy a posléze i operety.²⁸⁹ Zvolna pak vystupují autoři jako František Ferdinand Šamberk, oblíbený autor veseloher, jehož hry byly dlouho inscenované i ochotníky. Jaroslav Marek zas považuje za největšího dramatického autora té doby Jaroslava Hilberta, bratra autora dostavby Svatovítské katedrály, který propojoval více žánrů a tlumočil tak dekadentní i naturalistické nálady společnosti v závěru 19. století. Ani jednu z her, které Jaroslav Marek uvádí, však v repertoáru milevských ochotníků není možné nalézt.²⁹⁰ Prostudované soupisy her neobsahují ani dílo významného píseckého rodáka Fráni Šrámka.

Významnými osobnostmi tohoto spolku byl například Josef Vodňanský, majitel hotelu Modrá hvězda, který byl 25. října v roce 1874 zvolen předsedou.²⁹¹ Roku 1886 zase nastupuje do funkce pokladníka František Kypet²⁹² a v meziválečném období se této funkce chopil Heřman Slivka²⁹³ (zobrazen na fotografii č. IV. 4. 1.). Heřman Slivka byl napůl židovského původu, což se mu za Protektorátu stalo osudným. Jakýsi milevský uvědomělý „občan“ ohlásil v roce 1944 táborskému gestapu, že v Milevsku

²⁸⁸ Databáze českého amatérského divadla, Čtenářsko-ochotnická jednota v Milevsku. <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=790>, vyhledáno 2. 4. 2015.

²⁸⁹ Podle knihy Jaroslava Marka byly významné v českém prostředí hry: *Lucerna* (A. Jirásek), *Radúz a Mahulena* (J. Zeyer), *Posel* (V. Dyk), *Léto* (F. Šrámek) či *Jánošík* (J. Mahen). J. MAREK, *Česká moderní kultura*, s. 248.

²⁹⁰ Jedná se o hry: *Vina, Pěst, Druhý břeh* a *Falkenštejn*. J. MAREK, *Česká moderní kultura*, s. 248.

²⁹¹ SOkA Písek, Beseda Milevsko, sign. IIB/2, kart. 1., Zápisy z valných hromad a schůzí výboru, 1888-1910, Zápisník z valné hromady, 25. 10. 1874.

²⁹² Tamtéž, Zápisník z valné hromady, 6. 1. 1886.

²⁹³ Tamtéž, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty 1870-1926, nestr.

žije dosud neodsunutý Žid. Slivka byl předvolán na tábořskou služebnu gestapa a tam surově zbit. O několik dní později pak podlehl následkům vnitřního zranění.²⁹⁴

Aktivity spolku jsou všeobecně spjaty s hostincem U Bílého koníčka, kde působili ochotníci od roku 1874 a který se díky divadelním představením stal nejvýznamnějším kulturním bodem města. Fotografie podniku se nachází i v albu Čtenářsko-ochotnické jednoty, která je zde označena jako fotografie č. IV. 4. 2. Právě zde se ve společenské místnosti nacházelo malé dřevěné jeviště, kde místní nadšenci předváděli svůj herecký talent. Spolek a ochotnictví v Milevsku zažívá největší úspěchy v osmdesátých letech 19. století. Divadelní atmosféru v hostinci a humorné scény později rozepsal Josef Kytka v místních novinách, potvrzujíc tak umělecký a společenský půvab tohoto místa.²⁹⁵

Zápisy, týkající se odehraných představení, jsou poměrně hojně zpracované, ale také často jednotvárné. Budou zde tedy uvedeny sondy v rozmezí deseti let, případně ještě významné roky, kdy došlo ke změnám nebo zásadním událostem. Ke každé sondě je zde v příloze také tabulka s finančními výsledky. Na rozdíl od tábořských ochotníků, kteří hojně hráli zejména Františka Xavera Svobodu, nevyplývá z repertoáru vyloženě oblíbený a často inscenovaný autor.²⁹⁶

Ochotnický spolek začal fungovat v závěru roku 1870 a první představení se uskutečnila až po novém roce.²⁹⁷ Přes problémy v počátcích byla první oficiální hra Čtenářsko-ochotnické jednoty v Milevsku odehrána 15. února 1871 a nazývala se, poněkud komicky, *Doňa Lucia de la Blafálek*.²⁹⁸ U většiny představení z tohoto roku nejsou k dispozici údaje ohledně příjmů a nákladů, možná proto, že bylo třeba doplňovat divadelní kulisy, kostýmy a podobné rekvizity. V březnu téhož roku zvládli ochotníci předvést dva další výstupy: dne 12. března byla publiku představena hra s názvem *Manžel bez ženy* a na konci měsíce členové spolku odehráli představení nazvané *Překvapení*. Ochotníci se podle všeho museli do konkrétních her rozdělovat, neboť na stejný den byla uvedena i další představení, která se nazývala

²⁹⁴ M. HOFMANN, *Povídání o životě Židů v jihočeském městečku Milevsku*, s. 18.

²⁹⁵ Josef KYTKA, *O divadle v Koníčku*, in *Milevský kraj*, č. 6/1932, Milevsko 1932.

²⁹⁶ Jan ZELENKA, *Sto let ochotnického divadla v Táboře*, Tábor 1957, s. 40.

²⁹⁷ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty 1870-1926, nestr.

²⁹⁸ Tamtéž, sign. I/2, kn. 2., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1871-1894.

Z chládku a Jeden z nás se musí oženit. Druhou zmíněnou hru představili divadelníci v Jaroměři již v roce 1864.²⁹⁹ Před prázdninami pak ještě došlo dne 14. května k uvedení hry *Inzerát*, která však jako jediná končí v mínusu. Následovala letní pauza a divadelní aktivita ožila až v září, kdy byly uvedeny tři další inscenace – *Sedlák zlatodvorský*, *Telegram* a *Dědoušek*. Poslední dvě se odehrály v sále U Koníčka dne 17. září. První rok fungování ochotnického spolku tedy skončil součtem devíti odehraných her. Tento výsledek lze vysvětlit počátečním nadšením, které posléze upadalo.³⁰⁰ Představení se v Milevsku, na rozdíl například od Jaroměřic, hrála odlišná. Ani v jednom případě se neshoduje se soupisem her ochotnického divadla v Jaroměři z roku 1871, kde místní odehráli celkem 10 představení.³⁰¹ Ovšem pokud čtenář nahlédne do seznamu her z dřívějších let, nalezne záznam z roku 1868, kde se nachází hry *Zlatodvorský sedlák a Inzerát* od Charlotty Birch-Pfeifferové a Karla Sabiny.³⁰² Při porovnání počtu her s humpoleckým Spolkem divadelních ochotníků, lze zjistit, že předváděl ročně v průměru pouze 5 her. A to i přes skutečnost, že fungoval déle než milevská ochotnická jednota, která v tomto roce odehrála 8 výstupů.³⁰³

Další sonda z roku 1879,³⁰⁴ symbolicky uzavírající desetiletí, potvrzuje pouze čtyři odehraná představení. Navíc všechna z nich byla před diváky uvedena na konci roku. Ochotnické sdružení uvedlo první hru v tomto roce teprve 1. listopadu, kdy odehrálo divadelní představení *Mlynář a jeho dítě* od Ernsta Raupacha. Je zajímavé, že tuto hru uvedli jaroměřičtí ochotníci již v roce 1865.³⁰⁵ Hned za pár dní, přesněji 12. listopadu, uvedli další veselohru s názvem *Zlý duch Lumpacivagabundus* od Johanna Nestroye, která byla v Jaroměři představena již o 7 let dříve.³⁰⁶ O měsíc později se pak konaly další divadelní výstupy. Příběh nazvaný *Dračí dráp* uvedl spolek

²⁹⁹ František ČERNÝ, *Divadelní život v Jaroměři v letech 1819-1918*, Praha 2003, s. 57.

³⁰⁰ Například Josef David uvádí, že Pacovští ochotníci v roce 1876 odehráli celkem 10 a o rok později dokonce 15 divadelních představení. J. DAVID, *Kulturní a spolkový život v Pacově*, s. 38.

³⁰¹ V tomto roce se v Jaroměřicích odehrála představení: *Dalibor Čermák*, *Veselohra*, *Nápady*, *Zmatek nad zmatek*, *Šašek Jiřího z Poděbrad*, *Mlynář a jeho dítě*, *Matka a dcera*, *Musí na venek*, *Loupežníci a Boj s dámami*. F. ČERNÝ, *Divadelní život v Jaroměři*, s. 77.

³⁰² Tamtéž, s. 66-69.

³⁰³ K. JANČUROVÁ, *Ochotnické divadlo v Humpolci od roku 1864 dodnes*, s. 24.

³⁰⁴ SOKA Písek, *Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko*, sign. I/2, kn. 2., *Knihy zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1871-1894*.

³⁰⁵ F. ČERNÝ, *Divadelní život v Jaroměři*, s. 64.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 75.

dne 8. prosince, zde byl zisk o něco větší. Na druhý svátek vánoční, tedy 26. prosince, pak ochotníci odehráli hru se jménem *Vrátný z Karlína*. Co se týče seznamů v knize Františka Černého, zde se v tomto roce ani jedna z her opět neshoduje.³⁰⁷

O deset let později, v roce 1889,³⁰⁸ se počet odehraných představení opět zvýšil. V tomto roce ochotníci přišli s devíti inscenacemi a všechny byly ziskové. Dne 31. března roku 1889 uvedli členové spolku svůj první počín onoho roku – činohru *Víra, naděje a láska*. O osm dní později, 8. dubna, pak přišla na řadu veselohra Františka Šamberka *Ravugiollo*, dne 24. téhož měsíce poté uvedli prvně ochotníci hru *Václav Hrobčický z Hrobčic* od Ladislava Stroupežnického, kterou poté za svou existenci mnohokrát opakovali. Ta měla navíc i velký zisk. Hra měla stejný rok premiéru i v nedalekém Táboře, a podle počtu opakování zde byla také neméně populární.³⁰⁹ Potvrzuje tedy pověst Ladislava Stroupežnického jakožto výrazné osobnosti českého divadelnictví, jeho realistického rázu a ubírání stylizovanosti. Následně došlo ještě k jednomu vystoupení, kdy dne 5. května odehráli ochotníci veselohru s názvem *Jací jsou ti naši muži*. Po letní pauze pak členové spolku vystoupili prvně dne 14. října, kdy uvedli nastudování hry *Pražský flamendr*. V listopadu vystoupili dvakrát, a to 2. listopadu s představením *Svatby rezervistů*, a 17. listopadu se odehrál výstup nazvaný *Konkurzy pana notáře* od Jana Vávry, který se prvně objevil tomto roce i v seznamu tábořských ochotníků.³¹⁰ Měsíc prosinec kulturně obohatilo vystoupení s názvem *Soudný den*, které se odehrálo 2. prosince, ale mělo nejnižší zisk ze všech podzimních výstupů. Rok 1889 uzavírala romantická činohra *Král Václav a jeho kat*, autorky Charlotty Birch-Pfeifferové, odehrané na druhý svátek vánoční. Nejednalo se ovšem o první nastudování, milevští jej poprvé předvedli divákům již v roce 1880, zatímco Spolek divadelních ochotníků v Jaroměři ji odehrál prvně už v roce 1869.³¹¹ Vcelku se jednalo o nejnákladnější vystoupení roku, ale také o nejvýnosnější představení ze všech doposud uvedených divadelních her. Ostatní hry, u nichž není uveden hospodářský výsledek, měly své příjmy a výdaje obdobné jako hry odehrané na jaře – příjem mezi 20-35 zl. a čistý výnos 10-15 zl. Za veškerá představení,

³⁰⁷ Tamtéž, s. 77.

³⁰⁸ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/2, kn. 2., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1871-1894.

³⁰⁹ J. ZELENKA, *Sto let ochotnického divadla v Táboře*, s. 39.

³¹⁰ Tamtéž, pozn. č. 309.

³¹¹ F. ČERNÝ, *Divadelní život v Jaroměři*, s. 68.

kteřá Čtenářsko-ochotnická jednota v Milevsku v roce 1889 odehrála, činil příjem celkem 291 zl. a 18 kr., zatímco výdaje byly pouze 188 zl. a 23 kr. Svými inscenacemi divadelních představení si tedy spolek vydělal 110 zl. a 95 kr. Tento výčet tedy potvrzuje, že ačkoliv leží Milevsko v jižních Čechách, které vyjma center jako Písek, Tábor a Jindřichův Hradec nebyly divadelnický vyhlášené jako například Praha, Plzeňsko nebo Louny, a i přes více rozptýlené obyvatelstvo, mělo zde ochotnické divadlo své věrné stoupence, kteří dokázali ročně nastudovat velký počet vystoupení.³¹² Potvrdit úspěchy ochotnického divadla v osmdesátých letech 19. století lze i v souvislosti se Spolkem divadelních ochotníků z Humpolce, jehož členové v roce 1883 odehráli celkem 11 her.³¹³

Po uplynutí další dekády přichází rok 1899. I zde byla Čtenářsko-ochotnická jednota v Milevsku činná a divákům představila šest divadelních inscenací.³¹⁴ Příjem ani zisk však nedosahoval předchozích hodnot, a tak hned v případě dvou her skončilo představení v záporných číslech. Jako první byl odehrán již známý příběh s názvem *Dračí dráp*, který měl shodou okolností také nejvyšší zisk. Ovšem hned druhé představení, odehrané ve stejný den, 28. dubna, končilo v mínusu 4 zl. V prosinci tohoto roku se odehrálo několik představení. Hry *Neznámá pevnina* a *Rodinná vojna* si na výdaje vydělaly, ale zisky nebyly nikterak vysoké. Nejhuře hospodářsky dopadla hra nazvaná *Éra Kubánkova* od Františka Ferdinanda Šamberka. V Jaroměřicích například toto vystoupení prvně odehráli ochotníci 12. prosince 1886, přičemž hra byla kladně přijata jak kritikem, tak obecně.³¹⁵ Jako v předchozích sondách i tento rok končí vystoupením na druhý svátek vánoční. Dne 26. prosince se na pódiu U Koníčka odehrálo představení *Vikomt z Letoriedu*, které mělo nejvyšší příjem z tohoto roku. Za všechny divadelní inscenace spolek inkasoval necelých 33 zl., po odečtu doplatků na nezisková představení zbývá výtěžek 20 zl., což sice není málo, ale třeba roční nájem spolkové místnosti vyšel ochotníky na 30 zl. Hostinský U Koníčka jim však kývl na dohodu, že nebudou platit nájem, ale veškeré další nápoje či pokrmy už byli členové nuceni platit z vlastní kapsy. Spolek divadelních ochotníků v Jaroměři

³¹² František ČERNÝ – Ljuba KLOSOVÁ, *Dějiny českého divadla III*, Praha 1977, s. 451.

³¹³ K. JANČUROVÁ, *Ochotnické divadlo v Humpolci od roku 1864 dodnes*, s. 25.

³¹⁴ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/3, kn. 3., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1894-1912.

³¹⁵ F. ČERNÝ, *Divadelní život v Jaroměři*, s. 94-96.

předvedl obecnstvu v tomto roce jen 3 hry a rok předtím dokonce nevystoupil vůbec, čímž lze potvrdit kolísavé možnosti členů spolků a vnitřní krize či neshody i v dalších městech. Pokud hovoříme o osmdesátých letech 19. století jako nejzářivějších pro Čtenářsko-ochotnickou jednotu, jaroměřičtí ochotníci se v této době nacházeli ve zcela opačné situaci.³¹⁶ Výsledky sondy zachycují tabulky č. IV. 4. 1.

Změna nastala při dalším zkoumání, avšak nikoli v počtu návštěvnosti. Sonda z roku 1909³¹⁷ už místo zlatých obsahuje finanční výsledky v korunách. Zjednodušeně by bylo možné říci, že návštěvnost představení byla podobná, případně o něco málo lepší, protože během převodu měny platil poměr 1:2 (jeden zlatý=dvě koruny). Z příjmu uvedeného u jednotlivých her si lze všimnout, že všechna představení z roku 1909 mají zisk minimálně dvojnásobný. V tomto roce proběhlo celkem šest divadelních výstupů. Jako první mohli diváci shlédnout hru nazvanou *Julinčiny vdavky*, která měla příjem 81 korun a 70 haléřů, a největší zisk, nepočítaje vánoční slavnost. Naopak malý zisk utřžila inscenace *Motýlek*, obě představení se uskutečnila 14. dubna. Dále se po delší odmlce přihlásili ochotníci až v listopadu, kdy odehráli představení *Zlato* a následně pak 14. prosince hru *Železná koruna*. Nejméně z celého roku vydělalo vystoupení z pera Boženy Vikové-Kunětické, s názvem *Dospělé děti*, odehrané 18. prosince. Tento výstup odehráli ve stejném roce i táborští ochotníci.³¹⁸ Nechybělo ani tradiční vystoupení spolku na druhý svátek vánoční. Tehdejšího roku toto představení neslo název *Dobrodinečkové*, které patřilo divácky i finančně k velmi úspěšným hrám – mělo sice nejvyšší náklady, ale i tržbu a zisk.

Dokonce i v posledním roce 1. světové války milevští ochotníci vystupovali. Nebylo to tak často, jako v jiných letech, jednalo se spíše o podtržení slavných výročí, jak uvádí zápisy ze schůzí.³¹⁹ Příkladem je hned první výstup v roce 1918, konaný 9. května. Ochotníci ten den zopakovali již nastudovanou inscenaci Stroupežnického hry *Václav Hrobčický z Hrobčic*, utřžili 608 K, z toho byl čistý zisk 348, 50 K. Poté divadelníci vystupovali například i na oslavách k padesátému výročí založení Národního divadla, konaných 25. a 26. května 1918, které vydělaly celkem 740 korun.

³¹⁶ Tamtéž, s. 97.

³¹⁷ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/3, kn. 3., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1894-1912.

³¹⁸ J. ZELENKA, *Sto let ochotnického divadla v Táboře*, s. 41.

³¹⁹ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/4, kn. 4, Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1912-1922.

Táborští ochotníci si k tomuto výročí vybrali veselohru od Jaroslava Vrchlického – *Noc na Karlštejně*.³²⁰ Sám Vrchlický patřil mezi vrcholné české novoromantické dramatiky a zachycoval různorodost témat i kultur.³²¹ O měsíc později uzavřeli ochotníci červen dvojitým představením hry *Podskalán*, odehrané 29. a 30. června. Příjem z obou výstupů byl celkem 669 K a zisk činil 267, 60 K, tato vystoupení se tedy řadí k těm nejméně navštíveným onoho roku. Divadelní představení opět ukončovala i svátky vánoční, již tradičně se konal výstup 26. prosince, kdy členové spolku veřejnosti předvedli inscenaci s názvem *Excalautiasice*, kterou zopakovali i následující den. První představení mělo příjem 692 korun a druhé 445, celkem tedy 1137 korun, z nichž čistý výtěžek 459 korun putoval na konto Fondu českých legionářů. Finanční výsledky jsou uspořádány

v tabulkách č. IV. 4. 2.

Plán a počet vystoupení se rychle vzpamatoval z úsporného režimu během válečných let a hned v následujícím roce se spolek ochotníků vrátil k někdejší velké aktivitě. V roce 1919³²² spolek předvedl buď samostatně nebo ve spolupráci celkem 12 divadelních her, z toho jednu opakoval. Prvním výstupem bylo známé drama Gabriely Preissové *Její pastorkyňa*, kterou upravil Leoš Janáček. Díky své popularitě se ocitla mezi nejnavštěvovanějšími hrami v tomto roce a byla odehrána prvně 6. ledna. Ochotníci toto nastudování opakovali ještě jednou, a to 9. března. Březen roku 1919 byl v Milevsku přímo nabitý divadelními hrami, celkem bylo předvedeno 6 divadelních her, včetně opakování *Její pastorkyně*. Další představení neslo název *To byla noc* a diváci jej zhlédli 16. března. Celkový příjem byl dokonce ještě vyšší než u slavné opery. Obdobně si vedla i další dvě představení, odehraná ve stejný den, tedy 23. března. Jmenovala se *Stávka* a *Červený kříž*. Měsíc březen pak symbolicky uzavírala hra *Zlatá rybka* Jana Štolby, uvedena 29. t. m., zde je však vidět pokles příjmů. Tuto hru hráli i Ochotníci Vrchlického v Jaroměřicích, ovšem již v roce 1918. Členové divadelního spolku nezaháleli ani v měsíci dubnu, a Milevští tak mohli zhlédnout další tři představení. Jako první uvedli hru nazvanou *Jindra*, která byla z tohoto roku absolutně nejúspěšnější. Hned 9. dubna následovala inscenace *Vítězství lásky*, a jako poslední byla v dubnu dne 24. uvedena hra *Automobilista*, která je nejméně výtěžná i navštívená.

³²⁰ J. ZELENKA, *Sto let ochotnického divadla v Táboře*, s. 41.

³²¹ J. MAREK, *Česká moderní kultura*, s. 181.

³²² Tamtéž, pozn. č. 319.

Je otázkou, zda je tento výsledek překvapivý. Jednalo se o hru, která nebyla nikterak známá, a co víc, bylo to v pořadí devátý výstup za dva měsíce. Taková divadelní smršť musela obecenstvo poměrně vyčerpat. Není proto divu, že se ochotníci odmlčeli a další hru připravili až 28. října, kdy divákům předvedli inscenaci s názvem *Probuzenci*, která byla opět hojně navštívená. Následuje pak až hra *Poslední muž*, kterou spolek odehrál 14. prosince. Ta však patřila s *Automobilistou* k nejhorším hrám, alespoň co se finančních výsledků týče. Vánoční představení bylo v roce 1919 neobvykle uspořádáno již na Boží hod, tedy 25. prosince, a ochotníci zde uvedli hru s názvem *Povodeň*. Je tedy dobře vidět, jak v Milevsku na konci druhé dekády dvacátého století došlo k přesycení divadelní kulturou, která se zdála nabitá energií a pocitem volnosti, nezužované hrůzami Velké války. Při porovnání repertoáru s tábořskými ochotníky opět nelze nalézt ani jednu hru, které by se objevila v obou seznamech z tohoto roku.³²³

Pokud se badatel podívá na odehrané hry milevského spolku v první čtvrtině 20. století, zjistí, že málokdy došlo k nastudování klasických děl a autorů. Pro srovnání je zde uveden seznam některých her odehraných ve stejné době humpoleckými ochotníky. Hrála se zde představení: Ibsenova *Nora* (1906), *Gazdina roba* Gabriely Preissové (1907), Offenbachův *Orfeus v podsvětí* (1909), Čechův *Lešetínský kovář* (1914), Shakespearův *Othello* (1917), Čapkovo *RUR* (1921) a *Věc Makropulos* (1923), Zeyerův *Radúz a Mahulena* (1924), Jiráskova *Lucerna* (1925), Smetanova *Prodaná nevěsta* (1910) či *Hubička* (1911).³²⁴

Jaké hry se ale hrály ve velkých profesionálních divadlech na počátku 20. století? Kromě Národního divadla bylo 7. září 1902 otevřeno nové divadlo také v Plzni, jehož ředitelem se stal Vendelín Budil, významná postava českého divadelnictví. Není divu, že v prvním roce uvedli hry jednoho z nejvýznamnějších českých autorů – Josefa Kajetána Tyla, a to celkem pět představení: *Strakonický dudák*, *Jiříkovo vidění*, *Slepý mládenec*, *Tvrdohlavá žena*, *Jan Hus* a později přibývá *Paličova dcera*, *Lesní panna*, *Bankrotář* a *Kutnohorští havíři*. Později začal ředitel Budil uvádět historizující dramata Aloise Jiráska, chronologicky dle vzniku. Na premiéře hry *Pan Johanes* (12. prosince 1909) byl dokonce přítomen sám autor. Z českého prostředí pak

³²³ V Táboře byly roku 1919 odehrány hry: *Jan Hus*, *Na čem záleží*, *David a Goliáš*, *Přes padesát*, *Žena legionářova*, *Poslední muž*, *O život*, *Za ideálem*, *Proud* a *Smuteční hostina*. J. ZELENKA, *Sto let ochotnického divadla v Táboře*, s. 41.

³²⁴ K. JANČUROVÁ, *Ochotnické divadlo v Humpolci od roku 1864 dodnes*, s. 26.

inscenovali hry *Naši furianti* (L. Stroupežnický), *Gazdina roba* (Gabriela Preissová), *Princezna Pampeliška a Oblaka* (Jaroslav Kvapil) či dílo Julia Zeyera. Největší rozdíl mezi ochotnickým a profesionálním divadlem byl v (počtu) inscenování her světových autorů. V Plzni to byl hlavně William Shakespeare, ale objevovala se i představení jako *Revizor* (N. Gogol), *Egmont* (J. Goethe), *Hernani* (V. Hugo) nebo *Vilém Tell* (Schiller). Stejně tak se ale na jevišti objevily i hry místních autorů, jakým byl v Plzni například Vojtěch Hřimalý a jeho *Švanda dudák*.³²⁵ Některá z děl jsou tedy shodná s inscenacemi ochotnických spolků, jisté však je, že amatérské divadlo se věnovalo zejména českým autorům a ze zahraničních si vybíralo jen takové, které byl schopen divák přijmout – spíše tedy satirický *Revizor*, nežli tragický *Egmont* s vnitřním poselstvím. Stejná situace byla podle Věry Doležalové také u Jednoty divadelních ochotníků v Hradci Králové, kde rovněž převládali čeští autoři.³²⁶

O deset let později, roku 1929, v období mezi válkami, soustředili milevští ochotníci své síly na nácvič výstupů. V tomto roce bylo divákům předvedeno celkem pět divadelních her.³²⁷ Jako první mohli návštěvníci hostince U Koníčka spatřit hru, nazvanou *Jak Rezka přišla do rodiny Slavíkové*, která byla na jevišti odehrána dne 2. března, příjem byl sice vysoký, ale stejně tak tomu bylo i s náklady (827 Kč). Zdaleka se ovšem nejednalo o nejhorší hospodářský výsledek tohoto roku. Dne 17. dubna pak členové spolku odehráli hru pojmenovanou *Tulácké dobrodružství*. Následovala ovšem dvě představení, která i přes nejnižší provozní náklady skončila v záporných číslech. První byla hra s názvem *Koflík Marie Terezie*, odehrána 13. října, a následovalo pak ještě druhé vystoupení 22. prosince, které ovšem skončilo podobně. Provoz těchto vystoupení činil 422 a 475 Kč. Závěr roku byl i v tomto případě ve znamení divadelní inscenace, odehrané na druhý svátek vánoční. Tehdy spolek nastudoval hru nazvanou *Čára přes rozpočet*, kterou je možno označit za hospodářsky nejvýdělečnější, ačkoli příjem byl pouze 639 Kč. Obsazení rolí jedné z blíže neurčených her je zachyceno na fotografii č. IV. 4. 3. Ani v tomto případě nesehráli milevští

³²⁵ Hana DOBRÁ, *České a Evropské v divadelním díle Vendelína Budila*, in: Petr ČORNEJ – Roman PRAHL (edd.), *Čechy a Evropa v kultuře 19. století*, Praha 1993, s. 148-151.

³²⁶ Věra DOLEŽALOVÁ, *Podíl spolků na kulturním životě v Hradci Králové v 60. - 80. letech 19. století*, Pardubice 1998, s. 83.

³²⁷ SOkA Písek, *Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/5, kn. 5., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách, 1922-1935*.

a táborští ochotníci jediné stejné představení, shodují se ovšem v počtu.³²⁸ V některých městech na tom s divadlem byly spolky daleko hůře, například v Dačicích Pěvecko-divadelní spolek Tyl v letech 1927-1931 neodehrál žádné představení.³²⁹ Statistické výsledky se nachází v tabulce č. IV. 4. 3.

Podle zápisů z let 1935-1942³³⁰ členové Ochotnické jednoty odehráli několik představení i roku 1939, tedy v prvním roce druhé světové války. Je velice pravděpodobné, že celkový počet pouhých čtyř odehraných představení je zapříčiněn společenskými změnami doby, kdy na působení spolků dopadla tísnivá atmosféra nově vzniklého Protektorátu Čechy a Morava a s tím spojená kulturní omezení. Zejména faktory jako přísná kontrola produkce, všeobecný strach před působením gestapa a pozdější vznik II. světové války nebo Veřejné osvětové služby, to všechno byly zásadní potíže pro fungování spolku, a všeobecně kultury vůbec. Jedno představení však stihli ochotníci odehrát ještě před nacistickou okupací. Už 25. února 1939 milevským divákům představili své pojetí hry *Škola, základ života!*, nastudované podle známých fejetonů Jaroslava Žáka, které vyšly teprve v roce 1937. Jednalo se o doposud nejvíce navštívené představení, příjem činil ohromných 1384 K, toho roku naposled československých. Místní Ochotnická jednota tak předběhla své tábořské kolegy, kteří tuto hru až do roku 1957 nenastudovali. Ostatní výstupy už proběhly v období Protektorátu. Další hru odehráli ochotníci až 5. listopadu a jmenovala se *Velké pokušení*. Následovalo dětské vystoupení *Šípková Růženka* ze dne 12. listopadu, které dopadlo finančně nejhůře, ačkoli se jednalo o benefici pro chudé. Posledním počinem tohoto roku bylo tradiční vánoční vystoupení, tentokrát posunuté už na Boží Hod, tedy 25. prosince. Pro tento výstup nastudovali členové sdružení hru s názvem *Cigánečka*, která se těšila rovněž velké návštěvnosti. Ani v tomto případě nelze nalézt v seznamech tábořského spolku jediné stejné představení.³³¹ Členové ochotnické jednoty tak odehráli v tomto roce celkem 4 představení, zatímco dačický divadelní spolek představil obecnstvu pouze *Fidlovačku* od Josefa Kajetána Tyla. Naskytá se otázka - jak asi

³²⁸ Roku 1929 byly v Táboře představeny hry: *Kalich, Miláček - Protiva, A život jde dál, Makbeth a Monastýr nad tajgou*. J. ZELENKA, *Sto let ochotnického divadla v Táboře*, s. 42.

³²⁹ I. SEDLÁČKOVÁ, *Spolkový život v Dačicích 1918-1948*, s. 43.

³³⁰ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/6, kn. 6., *Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1935-1942*.

³³¹ Během roku 1939 odehráli táborští ochotníci hry: *Holčička, Salon paní starostové, Maloměstská tradice, Josef Kajetán Tyl, Strakonický dudák a Labyrint manželství*. J. ZELENKA, *Sto let ochotnického divadla v Táboře*, s. 43.

zapůsobila na diváky píseň *Kde domov můj* v takto smutném čase.³³² Hospodářské výsledky zaznamenává tabulka č. IV. 4. 4.

Jako jedna z posledních sond divadelních představení bude uveden průzkum roku 1941,³³³ který skončil překvapením. Celkem totiž mohli obyvatelé Milevska zhlédnout 11 různých divadelních her, a to v 18 výstupech. Bohužel z pramenů není zcela jisté, zda všechny tyto výstupy odehrála pouze samotná Ochotnická jednota nebo s hostujícími soubory či herci. Aktivity v duchu Thálie započaly již 19. února 1941, kdy se hrálo drama Františka Götze – *Soupeři*, které se opakovalo ještě 23. t. m. Mimochodem, tato hra vyšla v roce 1940, jednalo se tedy společně s Žákovými fejetony o velmi rychle nastudovaná díla. Nicméně hned další měsíc se ve dnech 9. a 23. března uskutečnila jiná dvě představení, konkrétně se jednalo o adaptaci *Krysaře* od Viktora Dyka. Následující měsíc divákům nabídl hned tři divadelní inscenace – 2. a 14. dubna byla odehrána představení *Otec a Voják*, kde autorem předlohy je Alois Jirásek. Duben 1941 byl symbolicky uzavřen dne 27. dubna nastudováním činohry Elišky Krásnohorské *Medvěd a víla*. Členové spolku také v roce 1941 zopakovali již dříve nastudovanou hru *Václav Hrobčický z Hrobčic*, došlo k tomu 13. června.³³⁴ Výjimečně se konalo prázdninové představení dne 13. srpna, kdy byla divákům představena hra s názvem *Pes a kočka* od Otakara Schafera. Největší divadelní produkci celého roku však zažili Milevští v září, kdy mohli zhlédnout Tylova *Strakonického dudáka*, a to hned pětkrát – dvě vystoupení vždy ve dnech 27. a 28. září a poslední 29. září. Toto vystoupení je zároveň jediné v tomto roce, u kterého je doložen finanční výsledek. Následující měsíc pak mohli diváci navštívit hru nazvanou *Jitřenka*, odehranou 30. listopadu. Roku 1941 se opět konalo vánoční vystoupení, ovšem tentokrát se hrálo všechny tři sváteční dny, počínaje Štědrým dnem, kdy diváci mohli shlédnout hru s názvem *Kornout*, a poté na Boží Hod a na Štěpána se odehrálo představení *Maminčino štěstí*. Je až k nevíře, kolik divadelních her dokázali ochotníci odehrát či zprostředkovat obyvatelům Milevska v tak těžkém čase, jakým byla druhá světová válka.

Milevští ochotníci dobře věděli, že lidem je v této době více než jindy potřeba poskytnout trochu radosti, veselí a pocitu sounáležitosti. Navíc je možné si všimnout,

³³² I. SEDLÁČKOVÁ *Spolkový život v Dačicích 1918-1948*, s. 45.

³³³ SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/6, kn. 6., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1935-1942.

³³⁴ MM, Drobné tisky, přír. č. 5/1984, Plakát na hru *Václav Hrobčický z Hrobčic*, 13. 6. 1941, foto č. IV. 6. 1.

jaké autory si herci vybírali. Většinou se jedná o velké národní klasiky – Alois Jirásek, Ladislav Stroupežnický, Josef Kajetán Tyl či Eliška Krásnohorská. Porovnání s tábořskou divadelní scénou je i pro tento rok zcela odlišné, navíc tamní ochotníci byli daleko méně aktivní, odehráli jen 6 her.³³⁵ Méně her odehráli i členové Pěvecko-divadelního spolku Tyl v Dačicích, kteří tento rok představili pouze tři hry: *Princezna Pampeliška* (Jaroslav Kvapil), *Mistr ostrého meče* (Karel Krpata) a *Bohatý chudák* (Jiří Verner). Je tedy vidět, že i během 2. světové války byly divadelní spolky v různé míře aktivní a pomáhaly zvládnout obyvatelům měst a vesnic těžké časy. Činní byli také humpolečtí ochotníci, u kterých hostovali i herci z Národního divadla. Ti od roku 1940 předváděli v průměru 8 představení ročně. I v poválečném období inscenoval zejména klasická díla jako Moliérův *Lakomec* či Rollandova *Hra o lásce a smrti*, Gogolova *Ženitba* nebo Čapkova *Bílá nemoc*.³³⁶

Poslední kniha zápisů ze schůzí ochotníků³³⁷ poskytuje poněkud zmatené informace o představeních z roku 1949. Statistický přehled je zpracován do tabulky č. IV. 4. 5. Popis zde sice není tolik přehledný, ani detailní jako v případě předchozích let, naopak je zde však uvedeno nacvičování několika her. Soubor odehrál 19. července 1949 hru *Hlavní zkouška*. V srpnu pak došlo k představení hry *Dítě* od Františka Xavera Šaldy, *Setkání ve dvou* od Zdeňka Endrise a *Domečky z karet* od Rudolfa Deyla staršího. Je zde zároveň možné pozorovat, jak postupně ubývá odehraných představení, což platí i pro tábořský ochotnický spolek, který odehrál pouze představení *Milion klobouků* od Jana Říhy.³³⁸ Lze tedy poukázat na zcela opačné tendence, než tomu bylo například v prostředí Dačic, kde místní spolek podlehl ideologickému tlaku, který dokládá i výběr inscenovaných her. V letech 1948-1950 zdejší ochotníci odehráli hry *Selská princezna* (Rudolf Piskáček – Jaroslav Jankovec), *Muž v pozadí* (Bohumír Polach) nebo hra Nikolaje Pogodina s názvem *Kremelský orloj*, ve které se objevily postavy Vladimíra Iljiče Lenina a Josifa Vissarionoviče Stalina.³³⁹

³³⁵ Ve válečném roce 1941 odehráli tábořští ochotníci tyto hry: *Únos*, *Lapený Samsónek*, *Švec a čert*, *Milostná mámení*, *Půlnoční slunce* a *Olga Rubešová*. Jan ZELENKA, *Sto let ochotnického divadla v Táboře*, s. 43.

³³⁶ K. JANČUROVÁ, *Ochotnické divadlo v Humpolci od roku 1864 dodnes*, s. 29.

³³⁷ SOKA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/7, kn. 7., Kniha zápisů o výborových schůzích a valných hromadách 1942 -1950.

³³⁸ J. ZELENKA, *Sto let ochotnického divadla v Táboře*, s. 44.

³³⁹ I. SEDLÁČKOVÁ, *Spolkový život v Dačicích 1918-1948*, s. 50.

IV. 5. Zpěvácký spolek Vlastislav (1863-1951)

„Věříme, že láska k zpěvu v našem národě nevymizí. Naopak, musí býti stále obecnější a obecnější, aby nám i nadále všem pomáhala – zkrášlovala život.“³⁴⁰

IV. 5. 1. Oslavy spolku Vlastislav

Zpěvácký spolek ve městě pořádal mnoho kulturních pořadů, ať už samostatných nebo ve spolupráci s některým z místních i vzdálených uskupení. V této kapitole jsou uvedeny některé velké slavnosti, které se pořádaly k propagaci spolku samotného, jako radostné oslavy rozsáhlé činnosti v oblasti kultury a zároveň poděkování spolku za podporu občanů, kteří jejich akce navštěvovali. Nechybí zde ani zmínka o památkách, zejména knižních, které vznikly v rámci konání spolkových výročních oslav, je zde i zmínka o dějinách kulturních zážitků ve městě a blízkém okolí.

Významnou slavností bylo pro každý spolek svěcení vlastního praporu. Prapor spolku byl pořízen již 6. července 1864, ale Vlastislav se oslavy dočkal až ve dnech 16. a 17. července 1869.³⁴¹ První den se pořádal večerní průvod městem, doprovázený lampiony, ohňostrojem a samozřejmě také zpěvem. Matkou praporu byla zvolena Eliška Nápravníková. Druhého dne pak přijely hostující spolky – bechyňský Lužničan, tábořský Žižka společně s hasiči a Záboj ze Sedlčan. Na náměstí, kde se měla odehrát slavnost, toho dne nebylo k hnutí. Přesný popis průběhu se dochoval ve svědectví K. Holoubkové-Volkánové, vedoucí družiček a dcery tehdejšího předsedy spolku Karla Volkána.³⁴² Slavnost zahájil projevem předseda Volkán, nabádající ke svornosti a jednotnosti k dosažení cílů, dále řečnil děkan Gothard Holubář a po něm již byly zatloukány svěcené hřeby matkou praporu, kmotrou Johannou Vorlovou a Josefem Nápravníkem, sudím. Pokračovali pak zástupci města a hlavní družička, která akt doplnila heslem: *„Vlasti má, tys matka má a já věrná dcera tvá!“* Praporu se ujal praporečník Antonín Dušek a pak následovala již večerní zábava U Vodňanských. Průběh této slavnosti potvrzuje oblibu veřejných oslav a průvodů, stejně tak jako kladný vztah k vlasti a zpěvu.

³⁴⁰ Takto uzavírá skladatel Josef Plavec svou esej o významu hudebních spolků ve čtyřicátých letech 20. století, publikovanou v J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 6.

³⁴¹ Tamtéž, s. 8.

³⁴² Tamtéž, s. 21-22.

Jednou z nich byly oslavy 25 let od vzniku Vlastislava. Písecký archivní fond obsahuje poměrně podrobné vyúčtování této kulturní slavnosti, konané ve dnech 28. a 29. července 1888.³⁴³ Je zde započítáno mnoho pozvánek, celkem odeslaných za 7 zl., a také telegramů, jejichž celková cena se pohybovala kolem 80 kr. Velkou položkou jako obvykle byla kapela, v tomto případě skupina Bedřicha Čapka, které bylo zapláceno 45 zl. Výpis obsahuje i drobné detaily, jako položku 3 zl. Josefu Benešovi za lámání chvojí a stavbu slavnostních bran, stejně jako za střelbu z moždříů. Rovněž byl také vyplacen 1 zl. a 7 kr. Františku Zemanovi za pivo vypité při stavbě bran, dvojnásobek pak propil jeho pomocník František Brouček. Poplatky dělaly celkem 104 zl. a 70 kr., zatímco od členů se vybralo pouze 68 zl. 50 kr. Velkolepé oslavy začínaly v sobotu 28. července, kdy bylo slavnostní představení a po něm taneční zábava v doprovodu kapely vojenských vysloužilců. Druhý den se účastníci odebrali na mši a následoval oběd U Vodňanských. Od půl čtvrté se konala pěvecká a taneční zábava, kde hráli opět vysloužilci pod vedením Bedřicha Čapka, a večer byl poté zakončen věnečkem. Vstupné činilo 50 kr., což byla cena jedné porce společného oběda, pořádaného v hotelu U Vodňanských. Oslav se zúčastnil i písecký spolek Otavan, který dorazil až v počtu 40 osob, včetně 14-16 žen.

Dalším jubileem bylo čtyřicáté výročí existence spolku. Dne 12. července 1903 se konaly oslavy 40 let od založení Zpěváckého spolku Vlastislav. Hudba pořadatelům za svou produkci účtovala 52 korun, které byly uhrazeny z příspěvků členů, kdy se vybralo 58 korun a 40 haléřů. Nejčastějším příspěvkem bylo 60 haléřů, případně 1 koruna. Zbýlých 6 korun a 40 haléřů uschoval jednatel spolu Tomáš Vondrák.³⁴⁴

Jednou z výročních akcí zpěváckého spolku Vlastislav byla oslava 50 let od jeho založení, respektive od prvotní myšlenky Ludvíka Ungera.³⁴⁵ Oslava se konala 10. a 11. srpna roku 1912. Součástí této festivity byl i slavnostní průvod městem, který byl honosnou záležitostí. Jeho účastníci se ohlašovali pomocí přihlášek u obchodníka Františka Vlka. Oslavy byly konané ve spolupráci s ostatními spolky, například Čtenářsko-ochotnickou jednotou, Sokolem nebo družstvem pro postavení spolkového

³⁴³ SOkA Písek, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. IIB/7, kart. I., Oslavy výročí založení spolku, koncerty, účast na nich, Seznam výdajů při 25. jubileu zpěváckého spolku Vlastislava v Milevsku, 30. 7. 1888.

³⁴⁴ Tamtéž, Příjem při 40. výročí fungování Vlastislava, 13. 7. 1903.

³⁴⁵ J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 15.

domu, zaštiťovaným Radou města Milevska. Průběh oslav a dění z roku 1912 jsou zapsány v Pamětní knize Vlastislava.³⁴⁶ Program slavnosti začínal v sobotu večer. V hospodě U Koníčka se konala série vystoupení sborů i jednotlivců. Pěvecké sbory díky své píli sklízely úspěchy, stejně jako následující ochotníci. Večer pak zakončily sólové výstupy, doplněné klavírem. Ovšem návštěvníci se zdrželi také po ukončení a bavili se i bez kulturního doprovodu. Druhý den byl největší událostí průvod, který začínal v půl druhé odpoledne u cihelny pana Josefa Slabého, nacházející se na západním kraji města. Cílem průvodu byla zahrada hospody U Baziků. Členové průvodu si mohli zakoupit květiny a doprovázeni hudbou putovali na druhý konec města. Cestou přibírali další účastníky. Program, hlavně v podobě zpěvu Vlastislava, pokračoval i přes nastalý déšť, takže posluchači, kterých byla plná zahrada, nebyli nijak ošizeni. Ti se za odměnu vraceli na parket i po občerstvení a hudba i tanec vládly na zahradě hotelu až do pozdních hodin. Celá slavnost dopadla pro pořádající sdružení výborně, a to nejen po finanční stránce, neboť se podařilo vybrat přes sedm set korun, ale rovněž i svou kvalitou, což potvrzují ohlasy návštěvníků. Dobrosrdečnost členů spolku se projevila, když dvacet korun z výdělků věnovali nejstaršímu členovi p. Kalivodovi. Zbytek zisku pak putoval na konto spolupořádajícího družstva pro stavbu spolkového domu. Podle zápisu v knize se však členové zpěváckého spolku kromě chvály nedočkali jiné odměny.

Dalším oslavovaným výročím bylo 75 let fungování Vlastislava. Je zde důležité slovo „fungování“, neboť oslava byla uspořádána v květnu roku 1938 a vztahuje se tedy k roku 1863, nikoli 1862, jako akce konaná v roce 1912. K této události byl uspořádán slavnostní koncert v místní sokolovně, za účasti celé Pěvecké župy táborské, čítající asi pět set zpěváků a zpěvaček. Slavnost je zachycena v památníku, který vyšel při této příležitosti.³⁴⁷ Během valné hromady, odbývané dne 14. května v hotelu Modrá hvězda, zapěl spolek *Heslo* od Bedřicha Smetany a *O vlasti má* od Karla Slavíka. Následující den pak odpoledne v sále sokolovny začal koncert sbory žáků místních škol *Rodné brázdy* a *Bud' pozdraven, ty svatý háji* od Jana Václava Sládka. Sbor Vlastislav zapěl *Stav si hnízdo, vlaštovičko*; Lužničan *O vítěj, modrá obloho* od V. Říhovského; jindřichohradecký spolek Slávy dcera nastudoval *Zrušenou lásku* od Karla Bendla;

³⁴⁶ SOkA Písek, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. I/1, Pamětní kniha Zpěváckého spolku Vlastislava v Milevsku, 1882–1917, s. 114–116.

³⁴⁷ J. PILNÝ (ed.), *Památník*, s. 3–4.

votický Kaplír pak předvedl také sbor Karla Bendla – *Svoji k svému*; za tábořský Hlahol odzpíval dámský sbor *Návrat* od Václava Kálíka a muži Smetanovy *Tři jezdce*. Zajímavý je i vlastenecky pojatý program společného sboru pěvecké župy tábořské, který překypuje láskou k vlasti – *Chorál národa českého* (K. Bendl), *O vlasti má* (K. Slavík), *Velké širé, rodné lány, Trikolora a Česká píseň* (J. B. Foerster). Závěr slavnosti pak patřil hotelu Straka, kde se konal večírek s hudebním doprovodem kapely Red boys.

IV. 5. 1. 1. Pamětní kniha a sborník spolku Vlastislav

Nezbytným pramenem pro studování dějin Zpěváckého spolku Vlastislav je Pamětní kniha Zpěváckého spolku Vlastislav v Milevsku. Pojednává o počátečních problémech při vzniku spolku, důležitých událostech a zajímavých situacích. Mapuje období od podzimu 1862 až do slavnosti v roce 1912, sepsána byla však až v roce 1917 kvůli snaze udržet paměti spolku a jeho členů. Je vlastně kompilací listů a poznámek z různých časových úseků, patrný je zde i odlišný rukopis písařů.

Zásadním počinem bylo vydání sborníku spolku, který vznikl právě u příležitosti konání slavnosti v roce 1938 a nazývá se Památník zpěváckého spolku Vlastislav. Jelikož bylo vydání takovéto publikace nákladnou záležitostí, bylo zapotřebí shánět prostředky i pomocí inzerátů místních obchodníků a živnostníků v budoucím sborníku. Potenciální inzerenti tedy od spolku obdrželi dopis s průvodním slovem a možnostmi i variantami podob inzerátu.³⁴⁸ Díky této korespondenci je možné zjistit poměr ceny a velikosti reklamní plochy ve sborníku.³⁴⁹ Text bylo zapotřebí doručit do místní tiskárny K. Bursíka nebo předsedovi spolku Jaroslavu Pilnému, případně Vojtěchu Skálovi, jednateli spolku Vlastislav. Jako poděkování obdržel každý přispěvatel jeden výtisk sborníku zdarma. Dva dochované exempláře tohoto sborníku jsou badatelům k dispozici v Milevském muzeu.

Do sborníku bylo ale nutné sehnat hlavně informace o činnosti spolku, jeho aktivitách a proměnách v proudu času. Jednatelé Vlastislava se tedy obrátili na dosud žijící pamětníky nebo jejich potomky s prosbou o veškeré písemnosti, fotografie

³⁴⁸ SOKA Písek, Zpěvácký spolek Vlastislav, sign. IIB/7, kart. I., Osłavy výročí založení spolku, koncerty, účast na nich, Dopisy živnostníkům – Inzeráty do sborníku spolku-přispění, 4. 2. 1938.

³⁴⁹ Za nejmenší plochu, tedy obdélník 3,5 x 12 cm byla stanovena cena 30 Kč, větší pak v rozměru 7 x 12 stál 55 Kč, polovina stránky (10,5 x 12) vyšla na 80 Kč a celostránková reklama (21 x 12 cm) stála inzerenta 150 Kč. Tamtéž, pozn. 348.

i vlastní vzpomínky. Ne vždy měly ovšem tyto žádosti kladnou odpověď. V archivním fondu Vlastislava se nalézá dopis z ledna roku 1938 od Václava Kudláčka,³⁵⁰ bývalého sbormistra spolku, tehdy žijícího v Brně, kde se autor omlouvá tazatelům, že není schopen poskytnout jim své paměti a příběhy spjaté se spolkem, protože je již dlouhou dobu nečinný a také již nemá tolik schopnou paměť - dopis totiž píše v pokročilém věku jednaosmdesáti let.

Častěji však prameny obsahují kladné reakce svých adresátů. Příkladem může být psaní Gabriely Čistecké z Berouna,³⁵¹ ta zde sice opravuje odesílatele, protože dopis měl být adresován její starší sestře, ona, jak sama uvádí, byla „sotva na světě“. Je však záměrem nadšena a nabízí čestný diplom Vlastislava určený jejímu otci – Emilu Volkánovi, který byl jeho předsedou. Sama také slibuje doručení dopisu sestře a záznam jejích pamětí a dokumenty, které pošle po sestřině návštěvě. Zároveň se jedná o příkladnou ukázkou lidské ochoty a nadšení v meziválečném období. Vhodný příspěvek do sborníku Vlastislava slíbila v korespondenci i Pěvecká obec Československá. Na závěr by bylo dobré zmínit důležitého přispěvatele, v tu dobu již bývalého sbormistra Vlastislava a filantropa Heřmana Weila, žijícího v Praze.³⁵² Ke smůle pozdějších badatelů a historiků Weil hned na začátku dopisu uvádí, že kvůli neobjektivnosti nedodá své vlastní paměti a příběhy, protože by nerad „kalil“ slavnostní jubileum spolku. Proč se tak rozhodl, je dodnes otázkou. Avšak vzhledem k jeho hlubokému vztahu a činnosti ve spolku se rozhodl zapůjčit alespoň dvacet pět historicky cenných dokumentů, mapujících aktivity Vlastislava během jeho působení ve spolku.

IV. 5. 2. Spolupráce mezi spolky z jiných měst či vesnic

O tom, že by spolku Vlastislav chyběly možnosti vystupovat mimo Milevsko, nemůže být ani řeči. Spolková kniha nabízí možnost porovnání dle aktivity i oblíbenosti, protože obsahuje dva roční přehledy pozvánek od jiných spolků, uspořádaných do přehledných tabulek. Například hned v prvním roce fungování obdrželi členové Vlastislava

³⁵⁰ Tamtéž, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. IIB/7, kart. 1., Oslavy výročí založení spolku, koncerty, účast na nich, Dopis Václava Kudláčka z Brna, 22. 1. 1938.

³⁵¹ Tamtéž, Dopis Gabriely Čistecké z Berouna, 4. 2. 1938.

³⁵² Tamtéž, Dopis Heřmana Weila z Prahy, 12. 2. 1938.

pozvánku k vystupování od devíti ostatních spolků.³⁵³ V tabulce lze také zjistit, že tábořský spolek Žižka pozval Vlastislava ke spolupráci hned čtyřikrát – pokaždé k hudební produkci. Dále je zde uveden příbramský Lumír, brněnská Beseda, Uslavan z Blatné, litomyšlský Vlastimil, sedlčanský Záboj, Ozvěna z Krásné Hory, Jablonský z Kardašovy Řečice a slavnostní výbory ze Semil a Skutče. Z Milevska je cesta do Brna, Litomyšle nebo Semil dlouhá takřka dvě stě kilometrů, což je i přes rozvoj železnice v 19. století trasa nikterak krátká. Spolupráce mezi spolky tak mohla fungovat i na velkou vzdálenost. Zcela jistě bylo zapotřebí velkého rozhledu a informovanosti, Co se týče důvodů pozvání, převážně se jedná o různé slavnosti nebo pietní akce. Krom běžné hudební produkce lze zmínit besedy, výlety, slavnosti svěcení praporu nebo výročí 1000 let od příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu.

Významnou událostí, na které Vlastislav účinkoval, bylo svěcení praporu tábořského Hlaholu. Probíhalo ve dnech 24. a 25. září 1864 a slavnost navštívil i Bedřich Smetana, který sám dirigoval několik skladeb. Průběh byl tedy velkolepý, stejně jako návštěvnost přespolních pěvců a hudebníků. Pozvání přijala i sdružení z Pelhřimova, Českých Budějovic, Netolic, Jindřichova Hradce, Týna nad Vltavou, Volyně, Počátek nebo Příbrami.³⁵⁴

Podobnou tabulku lze v knize nalézt i po několika dalších stranách.³⁵⁵ Tentokrát pochází z období od července roku 1868, kdy spolek začal opět více fungovat, do ledna 1869. Zápis je přehledněji zpracován a v tomto případě obsahuje nejen datum pozvání, ale zároveň i zprávu o uskutečnění oné akce. Soupis v tomto případě obsahuje sedm pozvání, z nichž dvakrát se zde vyskytuje příbramský Sokol. Sluší se uvést, že spolupráce Vlastislava s příbramskými spolky fungovala spolehlivě a podle dosavadních záznamů i nejčastěji. Srovnání obou záznamů je poněkud zvláštní, kromě zmíněných příbramských uskupení se zde opakuje pozvání jen od jediného spolku – krásnohorské Ozvěny. Naopak nová jsou zde jména píseckého Oslavanu, horažďovického spolku Prácheň, vídeňského Slavoje nebo Závíše z Hluboké nad Vltavou. Nejdelší je zde nepochybně cesta na slavnostní svěcení praporu ve Vídni, a to téměř dvě stě padesát kilometrů. Co se týče důvodů pozvání, ty se naopak výrazně

³⁵³ Tamtéž, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Zpěváckého spolku Vlastislava v Milevsku 1882–1917, s. 7.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 20 - 21.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 15.

nelišily, jednalo se o již uvedené pěvecké a taneční zábavy nebo například svěcení praporu.

IV. 5. 2. 1. Slavnost na hradě Zvíkově dne 28. června 1863

Kulturní akce a slavnosti se konaly nejen ve městech a hostincích, ale i na historických objektech. Už v roce 1863 se milevskému Vlastislavu dostalo pocty účinkovat na jedné z nich. V horkém létě se 28. června na nedalekém hradě Zvíkov³⁵⁶ královském sídle nad soutokem řek Vltavy s Otavou, jehož kořeny sahají až do třicátých let 13. století, konala národní pěvecká slavnost.³⁵⁷ Organizace se zde ujal příbramský pěvecký spolek Lumír.³⁵⁸ Milevský Vlastislav se během cesty na vozech, které darovala obec Velká, potkal s tábořským spolkem Žižka a sedlčanským Zábojem. Na programu se dále podílely spolky z Březnice, Písku, Rožmitálu, Mirovic a také blatenský Uslavan. Svým vystoupením doplnil pěvecké spolky i příbramský oddíl Sokola. Je zde dobře vidět nelehký úděl zpěváckého spolku, který se zformoval v první polovině šedesátých let 19. století, kdy byl rozvoj spolkové činnosti teprve v počátcích. Nedůvěra k podobným aktivitám byla tehdy poměrně silná třeba i v Praze, natož pak na malém městě velikosti Milevska. Hromadné výlety spolků na Zvíkov se posléze ještě třikrát opakovaly, poslední se uskutečnil 21. června 1874.³⁵⁹

IV. 5. 3. Úřední zánik Vlastislava

Oficiální zánik milevského pěveckého spolku pramení z řady neshod s Národním výborem. Není možno vyloučit variantu, že lpění úředníků na dodržování předpisů bylo jen záminkou ve snaze vymazat Vlastislav ze seznamu uměleckých spolků. Představenstvu sdružení přišel 3. února roku 1951 dopis, ve kterém je zpráva o oficiálním zrušení spolku a informace o výmazu z katastru – vše na základě údajně nedodaných jmen představenstva. Členové spolku se ohradili tím, že představenstvo se nezměnilo, a proto nezasílali údaje. Zprávu o aktivitách spolku měla vyřídít jiná osoba,

³⁵⁶ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, Praha 1897, s. 25.

³⁵⁷ SOKA Písek, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. I/1, kn. 1., Pamětní kniha Zpěváckého spolku Vlastislava v Milevsku, 1882–1917, s. 6-7.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 9.

³⁵⁹ J. PILNÝ, *Památník*, s. 9.

a proto oni nyní žádají o povolení svolat valnou hromadu spolku.³⁶⁰ Členy do akčního výboru Národní fronty byli nahlášeni dne 6. března 1948: úředník Miloslav Zavadil, učitel Josef Nesporý a úřednice Marie Horná. Valná hromada se uskutečnila 19. března v místnosti hudebního ústavu. Výsledkem bylo sloučení se Sdružením rodičů a přátel městského hudebního ústavu v Milevsku, zrušení spolku a vytvoření nového uskupení, nesoucího název Vlastislav – pěvecký odbor.³⁶¹ Dne 19. března 1951 tak došlo ke skutečnému zániku spolku.

³⁶⁰ SOkA Písek, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. IIB/1, kart. I., Stanovy, likvidace spolku, Dopis Okresnímu národnímu výboru, 22. 2. 1951.

³⁶¹ Tamtéž, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, sign. IIB/1, kart. I., Stanovy, likvidace spolku, Dopis Pěvecké obci české, 20. 3. 1951.

IV. 6. Místní vedení veřejné osvětové služby v Milevsku (1943-1945)

Pokud badatel zkoumá kulturní spolky města Milevska, narazí na sdružení, nad jehož zařazením mezi kulturní spolky je třeba se zamyslet. Nakonec vznikla krátká a nepřiliš roztřídná kapitola, která čtenáři alespoň v kostce přiblíží aktivity členů této skupiny. O její činnosti existuje pouze jeden karton archiválií, obsahující někdy poněkud zmatené dokumenty. Milevské vedení veřejné osvětové služby bylo podřízeno Okresnímu vedení, které sídlilo v Táboře, a úkolem členů bylo kontrolovat uměleckou činnost, která se odehrávala ve svěřené oblasti a případně podat informaci ministerstvu lidové osvěty, které vedl smutně proslulý renegát Emanuel Moravec. Podle pokynů, vydaných dne 29. října 1943, musely být zprávy odesílány jednotlivě, každá s vlastním podacím číslem. Jak už napovídá časové zařazení činnosti této politické skupiny, jednalo se v podstatě o prodlouženou ruku protektorátní vlády, především již zmíněného ministerstva školství a osvěty. Ta fungovala ať už aktivně v roli pořadatelů koncertů, kurzů německého jazyka nebo třeba sběru surovin, či pasivně, jakožto kontrolor obsahu a námětů nebo dozor her, kulturních vystoupení a promítání. Vláda samotná pak účel jejího zřízení uvedla takto: „*Ke kulturněpolitické výchově českého národa a jeho obraně před rušivými vlivy...*“³⁶²

Místní vedení veřejné osvětové služby zde vzniklo dle nařízení protektorátní vlády ze dne 11. května 1943,³⁶³ stejně jako v každém jiném politickém okrese či obci. Nařízení se stalo platným hned v den vyhlášení a rušilo předchozí zákon č. 67 ze 7. února roku 1919. Dochované úřední dokumenty a korespondence svádějí k myšlence, že sami členové přesně nerozuměli (či nechtěli rozumět) náplni své funkce, a tak se zde nalézají spousta malicherných nařízeních – například o podobě a zavěšení znaku Německé říše na veřejnosti, mnoho konverzací na banální témata a nesrovnalosti v představách výkonu a podoby realizace aktivit členů. Povinností bylo také monitorovat používané výstavní prostory a získané informace odeslat vedení, jehož záměrem bylo vytvoření seznamu výstavních prostor. Na konci března 1944 zase pověřenci milevské veřejné osvěty dostali úkol kontrolovat vystoupení kočovných divadelníků, pokud do spravované oblasti přicestují. Po zhlédnutí divadelních výstupů byli pracovníci osvětové

³⁶² SOKA Písek, Veřejná osvětová služba Milevsko, sign. IIB/1, kart. I., Pokyny a oběžníky okresního vedoucího VOS, Opis vládního nařízení ze dne 11. května 1943, 1943-1945.

³⁶³ 126/1943 Sb., Vládní nařízení ze dne 11. května 1943 o organizaci veřejné osvětové služby, <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=10853&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>, vyhledáno 8. 3. 2015.

služby povinni sepsat zprávu pro okresní vedení, která musela obsahovat nejen místo, pořadatele akce, datum konání, ale i počet účastníků, chování a spokojenost publika, vlastní názor a k tomu bylo nutno přiložit i příslušný plakát. K nahlášení přednášek sloužily formuláře, do kterých pracovníci pouze doplnili informace – celkový počet obyvatel města, počet pozvaných a příchozích nebo míst k sezení a stání. Důraz byl také kladen na pravdivost a nezabarvenost uvedených informací. Milevští tedy informovali na základě žádosti ze dne 6. června 1944 tehdejšího ředitele táborského okresního vedení Emanuela Lipanského.

Povinností členů osvětové služby bylo také konání přednášek. Jednu z nich, nazvanou „Bolševismus“, měli za úkol přednést Milevští na schůzi všech místních zemědělských předsedů a členů komisí, její text pak odeslal do Milevska nový ředitel táborského okresu, Jaroslav Ryneš dne 28. listopadu 1944 a tento text je rovněž založen v píseckém archivu. Vedoucím milevského Místního vedení veřejné osvětové služby (MVVOS) byl zvolen školní inspektor Rudolf Horný, jeho zástupcem pak učitel Josef Nesporý, jednatelem Štěpán Stodolovský, organizátorem Karel Průcha a hospodářem František Zelenka. K jejich ustanovení došlo na konci října 1943, kdy bylo vybráno ze seznamu³⁶⁴ několika prověřených osob, z nichž si Rudolf Horný vybíral budoucí spolupracovníky. Co se týče financí, pomocí tabulky odeslané R. Horným do táborského vedení zjistíme, že za poslední čtvrtletí roku 1943 vydal 28 K za kancelářské potřeby, 54 K za poštovní služby, 609 K za přednášku redaktora Huga Tuskányho (14. listopadu) a 3977 K za koncert Pěveckého sboru českých učitelů (PSCŮ).

Koncert tohoto sboru se konal 10. prosince, od 16 hodin pro mládež a od 20 hodin pro dospělé, celkem jej navštívilo 320 posluchačů. Sbor byl veden dirigentem Josefem Plavcem a repertoár obsahoval jména Bedřicha Smetany, Antonína Dvořáka nebo Josefa Bohuslava Foerstera. Čistý honorář sboru pak činil 2 818 K, zatímco zisk ze vstupenek a podpory akce byl 5 125 K. Prameny neuvádí přesné místo konání koncertu, pouze na vyúčtování ze 13. prosince 1943³⁶⁵ se objevuje poznámka, komu se

³⁶⁴ SOKA Písek, Veřejná osvětová služba Milevsko, IIB/2, kart. I., Ustanovení místního vedení, návrhy na jmenování místních vedoucích v s. o. Bechyně a Milevsko, nájem za služební místnost, dozor na kulturních podnicích, likvidace Okresního osvětového sboru, Ustanovení Místního vedení veřejné osvětové služby, 20. 10. 1943.

³⁶⁵ Tamtéž, IIB/3, kart. I., Politické přednášky, oslavy 5. výročí zřízení Protektorátu, kulturní přednášky, konverzační kurzy němčiny, koncerty PSCŮ, Koncert Pěveckého sboru českých učitelů v Milevsku, dne 10. prosince 1943. Závěrečná zpráva, 13. 12. 1943.

má platit za pronájem sálu a komu vlastně teď náleží majetek tělocvičného spolku Sokol. V březnu roku 1944 se po celé zemi konaly oslavy pěti let od založení Protektorátu Čechy a Morava a v Milevsku tomu nebylo jinak. Dne 15. března se zde odbývala v bývalé sokolovně slavnost, kde vystoupil pod vedením dirigenta Jana Jarolíma i spolek Vlastislav, který zapěl obě hymny, českou i německou. Na základě žádosti Emanuela Lipanského dne 29. března roku 1944 vedoucí Rudolf Horný informuje tábořské vedení, že došlo ke sběru papíru a školy chlapecké a dívčí celkem vybraly 909 kilogramů. Je zajímavé, že sbírka měla trvat do 5. dubna, zatímco výsledek sběru byl odeslán o šest dní dříve. Dne 13. dubna došlo v hotelu Straka k politické agitaci. Členové Ligy proti bolševismu zde vystoupili se svým projevem nazvaným „Tvoříme jednotnou frontu všech Čechů proti bolševismu“, který trval přibližně hodinu a vyslechlo jej asi 400 osob. V tomtéž měsíci pak místní vedoucí Horný také přebíral záštitu nad oslavou 25 let Sportovního klubu v Milevsku, konané 27. dubna v hotelu Straka, kde opět působil pěvecký spolek Vlastislav.

Dne 18. května roku 1944 se v Milevsku oslavovalo výročí 120 let od narození Bedřicha Smetany.³⁶⁶ Plakát je označen jako příloha č. IV. 6. 1. Při této příležitosti byl využit spolek Vlastislav, který se společně se sólisty Kájou Müllerovou-Dvořákovou a Irénem Vodňanským zhostil tohoto úkolu za vedení dirigenta Jana Jarolíma. Po slavnostním zahájení se proslovu ujal Rudolf Horný a pak následoval sbor v podání mužské části spolku. Následovalo sólo Káji Müllerové-Dvořákové a její nastudování večerních písní. Poté započaly výstupy z Prodané nevěsty, které provedl smíšený sbor Vlastislava. Pokračovala opět Kája Müllerová-Dvořáková árií Mařenky a poté se árie Kecala chopil druhý sólista, Irén Vodňanský. Dále předstoupil mužský sbor s výstupy Věno a Modlitba, smíšený sbor zapěl Českou píseň a večer zakončili sborem znovu muži, a to výstupem Heslo. Celá akce se konala v milevském kině, a to dvakrát – odpoledne od půl čtvrté a večer od osmé hodiny. Obě představení mělo celkem navštívit přes 500 dospělých osob a čistý výnos byl 63, 90 K, což svědčí o tom, že primárním cílem pravděpodobně nebylo utržit co největší zisk, ale přinést silný kulturní zážitek. Například sólistka Müllerová-Dvořáková za odměnu dostala kytici v hodnotě 55 K.

Velkolepou hudební sešlost připravilo místní vedení Veřejné osvětové služby v Milevsku v listopadu roku 1944, přípravy a administrativa se ovšem objevují již od

³⁶⁶ Tamtéž, Smetanovy oslavy v roce 1944, 25. 4. 1944.

poloviny října. Tehdy se v rámci akce nazvané „Umění všem“ v hotelu Straka 25. listopadu od osmé hodiny večer konal velký koncert místního spolku Vlastislav, jehož sbor a orchestr nacvičil celkem 18 výstupů od různých velikánů vážné hudby. Převažují hlavně skladby orchestru – 14 z 18, sbor pak vystoupil dvakrát smíšený a dvakrát mužský. Program obsahuje slavné autory i skladby: Wolfgang Amadeus Mozart – *Titus*; Bedřich Smetana – *Hubička*, *Gaudeamus*, *Našim děvám*; Antonín Dvořák – *Slovanský tanec č. 7*, *Valčík A dur*; Brahms, Schubert či tábořský rodák Oskar Nedbal – *Valse Triste*, *Kavalírův valčík*. Jen o necelý měsíc později uspořádal Rudolf Horný decentní Večer komorní hudby,³⁶⁷ který se odehrával 17. prosince 1944 od 18 hodin. Účinkoval zde kvartet místní hudební školy, v jejíchž prostorech se setkání konalo, vedený Janem Jarolímem, který se zřekl honoráře pro svůj zájem o hudbu. Nejvíce tady byl hrán Antonín Dvořák, zde prezentován skladbami *Smyčcový kvartet F dur* a *Maličkosti*. Třetí skladbou na programu byl *Smyčcový kvartet* od Josefa Haydna.

V roce 1945 pak milevské vedení osvětové služby pořádalo další sběr, tentokrát textilu. Sběrka se konala ve dnech 27. a 28. února a jmenovala se „Národ svým dělníkům“. Podle seznamu, odeslaného do tábořského okresního vedení, lidé darovali 7 pánských kabátů, 13 mužských košil, 12 šál a 41 klobouků a čepic. Pro ženy pak vybrali 5 kabátů, 4 blůzy a 3 sukně. Funkce v osvětové službě však nebyla vždy pro členy místního vedení primární. Například korespondence z léta roku 1944 obsahuje spekulace ohledně konání přednášky Bolševismus - nepřítel světa. Její přednes se nakonec odsouvá, protože dne 23. července, kdy se měla přednáška uskutečnit, je vedoucí Rudolf Horný na dovolené, jeho zástupce Josef Nespory na žních u svého otce a jednatel Štěpán Stodolovský zas v Českých Budějovicích, kde má plnit válečně důležité zaměstnání a nikdo povoláný se tedy nebude nacházet v Milevsku. Takto vysvětluje v dopise situaci vedoucí Horný³⁶⁸ a tábořský okresní vedoucí Jaroslav Ryneš nemohl jinak, nežli přednášku odsunout. O horlivém plnění svěřeného dohledu nad kulturním děním ve městě Milevsku je tedy možno spekulovat.

Rudolf Horný a další členové osvětové služby ovšem nepořádali pouze přednášky. V dubnu roku 1945 vystřídala politicky orientované řečníky fotografie.³⁶⁹

³⁶⁷ Tamtéž, Večer komorní hudby dne 17. 12. 1944, Zúčtovací arch, 18. 12. 1944.

³⁶⁸ Tamtéž, Kulturně politická přednáška – uspořádání, dopis tábořskému okresnímu vedoucímu, 8. 7. 1944.

³⁶⁹ Tamtéž, Pozvání na večer „Milevský kraj v barvách“, 9. 4. 1945.

Dne 13. dubna uvedli členové Odboru fotoamatérů v klášterním Zavoralově domě výstavu 200 fotografií města Milevska a jeho okolí, turistických cílů, života v okrese a památkách, které byly doprovázeny výkladem Josefa Nesporého. Text k obrázkům sepsal Josef Kytka, místní historik a jednatel fotoamatérů, ten se do promítání připojil 116 fotografiemi, což představovalo největší počet snímků. Dále přispěli: Václav Pizinger – 31 snímků, Ladislav Novák 21 fotografií, Bohumil Hrouda 13 obrázků, Jiří Dušek 8 snímků a Václav Dvořák 4 fotografie. Večer nesl název Milevský kraj v barvách a vstup byl volný. Podle zprávy pro tábořské vedení se večera zúčastnilo přes 300 osob, což je úctyhodný počet, avšak nelze zapomenout, že se jednalo o akci, kde vstup nebyl zpoplatněn, neboť sál byl rovněž poskytnut zcela zdarma. K promítání došlo i v Táboře a Bechyni a bylo místním nadšencům inspirací pro vlastní tvorbu. Mezi dokumenty je v archivu dochováno i průvodní slovo k promítání, jehož autorem je Rudolf Horný, který, jako ve většině případů, tuto akci sám uváděl. Uskutečnění tohoto promítání poukazuje na aktivitu osvětové služby i v době, kdy už nacistickému režimu docházela naděje – o měsíc později Německo kapitulovalo.

Naopak malé oblibě se těšily kurzy německého jazyka. V roce 1944 došlo k nařízení zřídit konverzační kurz, který by se konal 2 x 2 hodiny týdně, a to od poloviny února do poloviny května. Zápisné do kurzu činilo deset korun, a stejně tak i každá navštívená lekce. Lekce chtěl navštěvovat například hospodářský praktikant Josef Lustik, díky jehož uschované pozvánce lze dohledat podrobnosti o výuce.³⁷⁰ Do plánovaného školení se však přihlásili pouze dva „poněkud pokročilí“ – Zdeňka Suchanová a již zmíněný Lustik. Zápisné bylo vráceno a kurz se tedy nekonal. Vedoucí Rudolf Horný ve zprávě pro tábořské vedení uvádí, že vinu dává ostatním lekcím německého jazyka, kterých je prý tou dobou v Milevsku hned několik. Stejně tak dopadá i podzimní pokus o uspořádání německých konverzačních lekcí, které se rovněž nekonají kvůli nezájmu občanů.

Jako další druh akce, pořádané místní osvětovou službou, lze označit promítání filmů, které si šlo vypůjčit v tábořské půjčovně Veřejné osvětové služby vedené Janem Hrabánkem. První takový filmový večer byl v Milevsku uspořádán ve čtvrtek 23. března 1944 a začínal v 8 hodin večer ve školní budově. K této příležitosti byla vybrána kolekce s názvem „Bílé opojení“, obsahující záznamy, týkající se zimních

³⁷⁰ Tamtéž, Josef Lustik - přihláška do kurzu německého jazyka, pořádané MVVOS 1944.

sportů, zejména lyžování a záběry Alp. Ačkoli se vybralo jen 180 K, zájem občanů promítání přece jen vzbudilo. Hned na 24. dubna si místní vedoucí objednávali další kolekci filmů, tentokrát však z půjčovny písecké a tématem byl hlavně místopis – Beskydy, Prachovské skály a Ve stínu strakonického hradu. Objednávka však obsahovala i snímky na další večer 3. května, kdy se měly promítat filmy o cizích krajinách – Život na Sahaře, Život v Africké džungli a Niagarské vodopády. Ještě v dubnu si Milevští z Tábora objednali další snímky o vodním sportu a atletice, které se následně 11. května promítaly. Tento filmový večer navštívilo 47 diváků (27 á 3 K, 20 á 5 K) a čistý zisk představoval 45 K z vybraných 181 K,³⁷¹ který byl, stejně jako zápůjčné, odeslán tábořské půjčovně. Půjčovny zároveň s filmy zasílaly i plakáty, které byly zdarma a pouze se vyplnilo místo a čas promítání.

Mnoho koncertů a kulturních akcí bylo také vedením odmítnuto, neboť se kryly s jinými podniky nebo by mohlo dojít ke kulturnímu přesycení obyvatel. Jednou z odmítnutých nabídek je letní koncert Moravského klavírního tria v roce 1944, který byl z důvodů plného obsazení aktivitami ostatních spolků zdvořile odmítnut. Červen 1944 byl v Milevsku plný kulturních pořadů, mezi další odmítnuté umělce a sdružení patří Karel Habart, tábořský kapelník, jehož koncert byl odmítnut s tím, že předchozí obdobné vystoupení 10. června nebylo příliš navštíveno a 15. téhož měsíce se má v bývalé sokolovně odehrávat koncert „Zpívejte s námi“, pořádaný Jožkou Altfriedovou. Navíc by se koncert odehrával dva dny po představení ochotnické jednoty, nazvané Mraky na nebesích a kino prý promítalo až pětkrát týdně. Odmítnut byl i zájezd činohry Jihočeského divadla, plánovaný v létě roku 1944. Tentokrát ovšem ze zcela praktického hlediska, a to rizika finanční ztráty. Rudolf Horný jménem Veřejné osvětové služby žádal o spolupráci milevské ochotníky, kteří však nabídku odmítají, pokud by akci nevzala pod patronaci osvětová služba, která však, na rozdíl od Ochotnické jednoty, nikdy nedisponovala žádnými finančními rezervami.

Záměry milevských členů osvětové služby nelze definitivně zařadit mezi striktně prorežimní ani zásadně partyzánské. Mezi dochovanými dokumenty se nachází i dopis Rudolfa Horného ze 7. srpna roku 1944, adresovaný pražskému Historickému klubu, kde autor prosí o korekci a doplnění přiloženého rukopisu Erwina Weyraucha z roku

³⁷¹ Tamtéž, Vyúčtování filmového večera 11. května 1944, 15. 5. 1944.

1941,³⁷² kvůli případnému vydání díla (R. Horný se pravděpodobně dopustil překlepu, dílo bylo dokončeno už v roce 1841), aby byl zachován a uchráněn v té době již hůře čitelný „kulturně historický dokument a pramen místních dějin.“³⁷³ Ačkoli byly Weyrauchovy Dějiny kláštera, města a panství Milevska, sepsané léta 1841, už onoho zmíněného roku 1944 připraveny k vydání, nakonec k tomu nedošlo, protože tehdejší úřady už měly díky válečným událostem jiné starosti. Knihu nakonec vydal svým nákladem až Vladimír Šindelář v roce 1997.

Archivní materiály z píseckého archivu ovšem badateli nepodávají písemný doklad o tom, jak Místní vedení veřejné osvětové služby v Milevsku zaniklo. Jednou z možností je provázanost se zánikem Protektorátu Čechy a Morava, ke kterému došlo 8. května 1945 a sdružení po tomto mezníku určitě nevyvíjelo žádnou činnost, jelikož došlo k zániku vládního režimu, který jej provozoval. Oficiálně však došlo ke zrušení osvětové služby a její politické výchovy občanů až o pět měsíců později, kdy dne 26. října 1945 vešel v platnost Dekret prezidenta republiky o státní péči osvětové,³⁷⁴ jehož paragraf 12, odstavec 2 ruší nařízení 126/1943 Sb., a všechny předpisy podle něho vydané. Funkci lidové osvěty tak přebírá ministerstvo informací, vedené politikem, novinářem a členem Komunistické strany Čech, Václavem Kopeckým, který tuto funkci zastával až do samotného zrušení ministerstva 31. ledna roku 1953.

Veřejná osvětová služba společně s Ligou proti bolševismu a Kuratoriem výchovy mládeže v Čechách a na Moravě, ve kterých se angažoval i protektorátní ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec, patřily k zásadním organizacím, které měly formovat podobu kultury a vkus obyvatel během nacistické okupace tehdejšího Československa, takzvané germanizaci kultury.

³⁷² E. WEYRAUCH, *Dějiny kláštera, města a panství Milevska sepsané léta 1841*.

³⁷³ SOKA Písek, Veřejná osvětová služba Milevsko, IIB/3, kart. I., Politické přednášky, oslavy 5. výročí zřízení Protektorátu, kulturní přednášky, konverzační kurzy němčiny, koncerty PSČU, Dopis Historickému klubu v Praze, 7. 8. 1944.

³⁷⁴ Dekret prezidenta republiky ze dne 26. 10. 1945 o státní péči osvětové, 130/1945 Sb., <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=12038&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>, vyhledáno 8. 3. 2015.

V. Záznamy spolkové aktivity v dobovém tisku

K tomuto závěrečnému výzkumu byl využit milevský tisk ze třicátých let 20. století. Období bylo vybráno záměrně, neboť struktura a celková podoba novin již měla v podstatě dnešní vzhled, změnil se pouze obsah textu. Jedná se o měsíčníky *Listy milevského kraje* a *Zájmy milevského kraje*, ze kterých byl vždy vybraný ročník probádán. Uvedená divadelní představení jsou doplněna i rokem vzniku literární předlohy, aby čtenář mohl získat přehled o rychlosti šíření děl.

Listy milevského kraje byly měsíčníkem, vydávaným ve třicátých letech minulého století. Označovaly se jako „*nepolitický časopis hájící zájmy města a okresu milevského*“, Vycházely vždy 1. dne v měsíci a vydavatelkou byla Blažena Bursíková. Jednalo se regionální noviny, kde hlavní strana patřila důležitým zemským zprávám, událostem či výročím a zbytek se věnoval místním zajímavostem. Uveřejňovaly ale kromě kulturního dění a příspěvků obyvatel také rozpočet města na nadcházející rok nebo informace o nově vyšlé literatuře.

Určitou dobu zároveň vycházely také *Zájmy milevského kraje*, které posléze v roce 1937 jediné zůstaly. Vydávány byly Městskou propagační komisí. Forma novin a obsahu byla takřka identická. Obdobný byl i titul: „*nepolitický list sloužící k propagaci města a kraje milevského*“. Změnou bylo, že zde došlo k vytvoření samostatné rubriky „Spolkový život“.

Jako první byly zvoleny *Listy milevského kraje* a jejich II. ročník, který vycházel v roce 1934, tedy v závěru velké hospodářské krize. Článků, týkajících se spolkové tematiky, není příliš, často se jedná o oznámení nadcházející události. Pokud se však jedná o zprávu o představení již konaném, lze najít reakci některého z diváků. Hned v prvním čísle,³⁷⁵ vydaném dne 1. ledna 1934, se nachází pochvalná recenze na vánoční vystoupení Ochotnické jednoty - hru *Okénko* (1931) od Olgy Scheinpflugové, odehranou 25. prosince 1933. Autor zde chválí pečlivost nastudovaných rolí a vyzdvihuje herecký výkon L. Šimkové, A. Kálalové, A. Habarta a J. Nedvěda.

Březnové vydání téhož měsíčníku³⁷⁶ obsahuje pozvání na představení Františka Adolfa Šuberta, nazvané *Drama čtyř chudých stěn* (1893). Volba této hry, jejímž motivem je krvavé potlačení dělnické stávkou, byla v té době aktuální. Výtěžek ze

³⁷⁵ LMK, ročník. II., číslo I., Milevsko 1934, s. 5.

³⁷⁶ LMK, ročník. II., číslo 3., Milevsko 1934, s. 5.

vstupného měl totiž putovat na pomoc obětem a pozůstalým důlní katastrofy v Oseku.³⁷⁷ O měsíc později³⁷⁸ informuje tisk o sehrané veselohře *Komu Bůh dá úřad* (1934) od Viléma Lichtenberga. Představení se uskutečnilo 1. dubna a zúčastnilo se jej 9 herců a 2 herečky. Následovala odmlka v aktivitách místních kulturních spolků a další zpráva se objevuje až ve 12. čísle,³⁷⁹ vydaném 1. prosince 1934. Zde se nachází recenze na představení veselohry *Čaj u pana senátora* (1928) od Ivana Svobody, uvedené 25. listopadu. Diváci shledali večer příjemným a autor článku chválil pečlivé nastudování rolí, výborný prý byl Stanislav Krejčík a nadějný nováček J. Lemr. Vystoupilo zde 7 herců a 4 herečky. Rovněž je zde kvitována dohoda s bernartickým ochotnickým spolkem ohledně výměny představení spolu s milevskou ochotnickou jednotou.

Jako následující byl pro výzkum vybrán ročník 1937, tedy rok úmrtí Tomáše Garrigua Masaryka. Tentokrát pochází články z měsíčníku *Zájmy milevského kraje*. Jedná se o 1. číslo,³⁸⁰ které vyšlo 15. ledna 1937. Zde je pouze stručná zmínka o divadelním představení hry *Nora* (1879), sepsané Henrikem Ibsenem a odehrané místní ochotnickou jednotou 25. prosince 1936. Dále je pak uvedena reportáž o velkolepé silvestrovské oslavě Tělovýchovné jednoty Sokol v Milevsku, kde program spoluutvářel také Zpěvácký spolek Vlastislav. Třetí, březnové číslo,³⁸¹ přinášelo informace ohledně výsledků valné hromady Ochotnické jednoty, konané 24. února, na které byl zvolen předsedou Josef Švec a místopředsedou Karel Pokorný. Z 11 členů výboru byly 4 dámy. Nadcházející dubnové číslo³⁸² obsahuje pouze oznámení Zpěváckého spolku Vlastislav, které mělo informovat případné zájemce o jejich produkci, aby svou žádost podali minimálně měsíc předem, jinak nebyl spolek schopen přání vyhovět. Po letní pauze se objevuje zmínka o činnosti spolků až v čísle vydaném 1. prosince.³⁸³ Obsah článku patrně nebyl pro zdejší ochotníky příjemný.

³⁷⁷ Tragédie se odehrála v Oseku u Duchcova, kdy dne 3. ledna 1934 vybuchl uhelný důl Nelson III. a zahynulo zde 142 dělníků. Jiří MEJER, *Katastrofa na dole Nelson*, <http://members.upc.cz/cmc/TEXTY/Nelson/Nelson.htm>, vyhledáno 23. 7. 2015.

³⁷⁸ LMK, ročník II., číslo 4., Milevsko 1934, s. 5.

³⁷⁹ LMK, ročník II., číslo 12., Milevsko 1934, s. 5.

³⁸⁰ ZMK, ročník I., číslo 1., Milevsko 1937, s. 9.

³⁸¹ ZMK, ročník I., číslo 3., Milevsko 1937, s. 5.

³⁸² ZMK, ročník I., číslo 4., Milevsko 1937, s. 4.

³⁸³ ZMK, ročník I., číslo 12., Milevsko 1937, s. 6.

Autor recenze sice kvituje, že se nadšenci pokusili nastudovat novou hru *Bílá nemoc* (29. ledna - premiéra v Národním divadle) od Karla Čapka, ale volba se ukázala jako nedobrá. Režisér Karel Novotný prý zvolil nešťastnou hru pro druh obecnstva i výrazně složitou na ztvárnění postav. Právě malé, nevýrazné role byly podle recenzenta slabé a postavy nekooperovaly.

Posledním ročníkem průzkumu tisku se stal 3. ročník *Zájmů*, tedy rok 1939. Předplatitele tehdy vyšel celkem na 12 Kč. V březnovém čísle³⁸⁴ je popis divadelního představení na motivy fejetonů Josefa Žáka *Škola, základ života!* (1938), uvedeného 25. února. Herecké obsazení znázorňuje fotografie č. V. 1. Autor recenze zde vyzdvihuje mladé herce – Žáka a Charváta, ale jedinečný pro něj byl Vladimír Řepka v hlavní roli. Nastudování představovalo velké úsilí a i návštěvnost byla nemalá. Na jevišti se předvedlo 7 žen a 16 mužů, podle recenzenta šťastně vybraných. V dubnovém vydání³⁸⁵ se nachází pouze informace, že členové Ochotnické jednoty zaslali svůj výtěžek 556, 40 Kč z téhož představení na konto Národní pomoci v Praze. Říjnové vydání měsíčníku pak otisklo pouze článek nazvaný Ochotnické divadlo v dnešní době,³⁸⁶ který obsahoval ódy na pečlivé ochotnictvo a nezbytnost pečlivosti a vzdělanosti při uskutečňování představení. Her by prý mělo být méně, zato výchovných, hodnotných a dobrých. O měsíc později se pak v tomto periodiku³⁸⁷ objevila jen pozvánka na hru Karla Piskoře, nazvanou *Velké pokušení* (1936), jejíž nastudování se ujal režisér Vladimír Řepka a která se měla odehrát dne 5. listopadu v hotelu Straka. Poslední číslo ročníku³⁸⁸ obsahuje reakci diváka na hru *Velké pokušení*, uvedenou minulý měsíc, který představení poměrně kvitoval, vystoupili prý osvědčení ochotníci, jen poukazuje na občasný pomalý spád děje, ale návštěvnost byla slušná. Výtěžek z ochotnického výstupu 168, 30 K byl darován na podporu výstavby místního koupaliště. Před obecnstvem se celkem ukázalo 5 žen, navíc zde debutovala J. Baziková, jejíž výkon autor hodnotil jako nejlepší.

³⁸⁴ ZMK, ročník III., číslo 3., Milevsko 1939, s. 11.

³⁸⁵ ZMK, ročník III., číslo 4., Milevsko 1939, s. 9.

³⁸⁶ ZMK, ročník III., číslo 10., Milevsko 1939, s. 2.

³⁸⁷ ZMK, ročník III., číslo 11., Milevsko 1939, s. 6.

³⁸⁸ ZMK, ročník III., číslo 12., Milevsko 1939, s. 6.

VI. Závěr

Předkládaný výzkum se zabývá vlivem aktivity spolků na podobu kultury města Milevska v 19. a 20. století. Zaměřuje se především na tři zábavní spolky – Beseda, Čtenářsko-ochotnická jednota a Zpěvácký spolek Vlastislav. Bádání proběhlo na základě studia pramenů uložených v Státním okresním archivu v Písku, kde se nachází úřední agenda zkoumaných spolků.

Milevsko, jakožto město v nepříliš úrodném kraji, bylo závislé zejména na provozování drobných živností a hospodářská situace se zlepšila až v závěru zkoumaného období. Kultura ovšem, na rozdíl od průmyslu, byla rozvíjena hojně, alespoň co se týče projevů ve veřejném prostoru i vnitřní aktivitě spolků.

Oproti jiným sdružením fungovaly milevské spolky prakticky bez přerušení z vlastní strany. Jedinou výjimkou mohly být útlumy činnosti, jako například u Vlastislava. Větší část sdružení však ukončila svou aktivitu až v polovině 20. století a s tím souvisejícím přechodem k jinému vládnímu režimu. Všechny milevské spolky vykazovaly počáteční nadšení, které posléze občas kolísalo, ale ani tak si nezapadly se sdruženími z ostatních měst, včetně těch větších, jako například nedaleký Tábor.

Z výzkumu vyplývá, že tehdejší milevští občané projevovali dobročinné tendence, a to jak v regionálním, tak i celonárodním měřítku. Emancipaci žen ve veřejném prostoru města nejvíce napomohl spolek ochotnický, ve kterém již od založení působily ženy jako amatérské herečky. Později se ženy stávaly i členkami pěveckého spolku, ale například v Besedě jich působilo minimum. Tento fakt potvrzuje, že ačkoliv mohly hrát ženy divadlo, ohledně jejich fungování ve vzdělávacích kruzích stále panovaly jisté předsudky.

Jelikož nebylo potřeba se nacionálně vymezit proti jiné menšině, prameny poukazují spíše na projevy vlastenectví a lásky k národu. Zejména pak aktivity ve veřejném prostoru, jako byly slavnosti a jejich programy, deklamace nebo proslovy.

Každý ze zkoumaných spolků vyvíjel činnost, která byla nějakým způsobem specifická, ale objevují se i rysy společné, zejména co se týče pořadatelských aktivit – kdy členové Besedy pořádali divadelní představení a ochotníci zase maškarní plesy.

Vysokých kvalit nabyla zejména Čtenářsko-ochotnická jednota, která vyjma velice reprezentativního a kanonického výběru inscenací patřila i mezi nejvíce majetné spolky. Její členové však podrobili svůj repertoár maloměstskému publiku a inscenovali

převážně hry od českých autorů, lze tu nalézt i díla zahraniční, ovšem v daleko menším měřítku. Výběr světových autorů byl také daleko složitější, neboť šlo o představení, kde občané Milevska nemuseli znát kontext sledovaného díla. Stejně tak bylo nahlíženo i na žánr představení, kde ve většině případů převládá veselohra.

Pěvecky zaměřený Vlastislav oproti divadelníkům občas v produkci kolísal v závislosti na vedení a počtu aktivních členů, kterých bylo vždy výrazně méně než třeba v ochotnickém sdružení. I přes to ovšem dosáhl ve sborovém i sólovém zpěvu úspěchů, které jsou reflektovány nejen v pamětech členů, ale i v dobovém tisku. U Vlastislava je navíc doložitelné množství pozvánek a spolupráce se spolky z jiných měst, což dokazuje oblibu jeho výstupů i mimo Milevsko. Oproti ostatním spolkům repertoár Vlastislava nejvíce obsahoval klasická kanonická díla, ačkoli například popírá rozbroje mezi tvorbou Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka.

Největší přínos spolku Beseda tkvěl nepochybně v jeho knihovním fondu, pomocí kterého si členové rozšiřovali své obzory. Spolková knihovna skýtala široký výběr literárních děl, který, ač velikostí odpovídal finančním možnostem spolku, obsahoval mnoho moderních děl. Správci do fondu postupně získávali publikace klasických i moderních autorů a zejména také emancipačně smýšlejících autorek, což vyvrací možnost maloměstského smýšlení členů Besedy, kteří mohli ovlivnit i další obyvatele města.

Výzkum může posloužit dalším badatelům, kteří by chtěli uchopit toto prostředí z jiného hlediska, případně se věnovat spolkům, které nejsou součástí výzkumu, například milevský Sokol nebo jiná sdružení s menším polem působnosti.

Jediné, co v této práci není příliš zodpovězeno, jsou osobní postoje a vkus tehdejších měšťanů. Vzhledem k úřední povaze pramenů je výzkum zaměřen zejména na dobovou mentalitu obyvatel jakožto celku.

VII. Seznam pramenů a literatury

VII. 1. Prameny

Státní okresní archiv Písek

SOkA Písek, Zpěvácký spolek Vlastislav Milevsko, 1863-1951.

SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, 1870–1950.

SOkA Písek, Beseda Milevsko, 1888–1924.

SOkA Písek, Veřejná osvětová služba Milevsko, 1943–1945.

SOkA Písek, Milevsko, Kronika města Milevska od 1. února 1927, 1927–1945.

Milevské muzeum

Listy milevského kraje, II. ročník, 1934.

Zájmy milevského kraje, I. a III. ročník, 1937-1939.

PILNÝ, Jaroslav (ed.), *Památník zpěváckého spolku Vlastislav v Milevsku*, Milevsko 1938.

VII. 2. Literatura

BAHENSKÁ, Marie, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005.

BAUEROVÁ, Lenka, *Českobudějovická Beseda v meziválečném období*. Bakalářská práce, České Budějovice 2013.

BLÁHOVÁ, Petra, *100 let Městské knihovny v Milevsku (1914-2014)*, in Jiří Kálal (ed.), *Milevsko 830 let*, Milevsko 2014, s. 341.

ČERNOTOVÁ, Dana, *Spolkový život v Náchodě v 1. polovině 20. století*. Diplomová práce, Brno 2010.

ČERNÝ, František – KLOSOVÁ, Ljuba (edd.), *Dějiny českého divadla III*, Praha 1977.

ČERNÝ, František, *Divadelní život v Jaroměři v letech 1819-1918*, Praha 2003.

ČORNEJ, Petr – PRAHL, Roman (edd.), *Čechy a Evropa v kultuře 19. století*, Praha 1993.

DANEŠ, František - FILIPEC, Jan, *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Praha 1978.

- DAVID, Josef, *Kulturní a společenský život v Pacově 1859-1914 (1918)*. Bakalářská práce, České Budějovice 2009.
- DEVERA, Jaroslav, *140 let bojů s požáry, vichřicemi a povodněmi ve městě Milevsku a okolí*, Milevsko 2010.
- DOBRÁ, Hana, *České a Evropské v divadelním díle Vendelína Budila*, in: Petr Čornej – Roman Prah (edd.), *Čechy a Evropa v kultuře 19. století*, Praha 1993, s. 148-151.
- DOLEŽALOVÁ, Věra, *Podíl spolků na kulturním životě v Hradci Králové v 60. - 80. letech 19. století*, in: *Východočeský sborník historický*, Pardubice 1998.
- DOUBRAVOVÁ, Jaroslava, *Sémiotika v teorii a praxi*, Praha 2009.
- DUŠÁKOVÁ, Veronika, *Spolkový život v Třeboni a jejím okolí v první polovině 20. století*. Bakalářská práce, České Budějovice 2012.
- DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie*, Praha 2002.
- FIALOVÁ, Ludmila – HORSKÁ, Pavla – KUČERA, Milan – MAUR, Eduard, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996.
- FREIMANOVÁ, Milena, *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983.
- GRULICH, Josef, *Zkoumání „maličností“ (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie)*, ČČH 99, 2001, s. 519-547.
- HOMOLOVÁ, Květa – OTRUBA, Mojmír – PEŠATA, Zdeněk, *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*, Praha 1982.
- IGGERS, Georg, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002.
- JANČUROVÁ, Kateřina, *Ochotnické divadlo v Humpolci od roku 1864 dodnes*. Bakalářská práce, Brno 2014.
- KROPÁČ, František, *Persekuce českého studentstva za okupace*, Praha 1945.
- KŘÍŽEK, Leonid, *Historie evropských duelů a šermu III*, Praha 2015.
- KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách III*, Praha 1998.
- KUČEROVÁ, Miroslava, *Příspěvek ke spolkovému životu v Dačicích v letech 1868-1914*, Diplomová práce, Brno 2007.
- KYTKA, Josef, *Milevsko a jeho kraj*, Milevsko 1940.

- LAŠŤOVKOVÁ, Barbora – LAŠŤOVKA, Marek – RATAJOVÁ, Jana – RATAJ, Tomáš - TRÍKAČ, Josef, *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*, Praha 1998.
- LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří (edd.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, Praha 2000.
- LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1994.
- LENDEROVÁ, Milena – BEZECNÝ, Zdeněk - JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Každodenní život „dlouhého“ 19. století – II. díl: Život všední i sváteční*, Pardubice 2005.
- LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti*, Praha 2009.
- MACEK, Josef, *Jagellonský věk v českých zemích 1-2*, Praha 2001.
- MAREK, Jaroslav, *Česká moderní kultura*, Praha 1998.
- NEUDORFLOVÁ, Marie, *České ženy v 19. století*, Praha 1999.
- NOVOTNÝ, Jan, *Sokol v životě národa*, Slovo k historii 25, Praha 1990.
- NOVOTNÝ, Jan, *Úloha spolků v uměleckém a kulturním životě v Čechách na sklonku 19. století*, in: Kristina Kaiserová – Ivan Martinovský (edd.), *Umění a veřejnost v 19. století: Sborník příspěvků ze symposia pořádaného 7. a 8. března 1996 ve Státní vědecké knihovně v Plzni, Plzeň 1998*, s. 143-149.
- PEČIVOVÁ, Lenka, *Činnost tábořských hudebních spolků od 60. let 19. století do roku 1918*. Bakalářská práce, Brno 2010.
- PEŠTA, Jiří, *Hospůdky, výčepy a hostince starého Milevska*, Milevsko 2011.
- PEŠTA, Jiří, *Slovanská lípa v Milevsku a její činnost v letech 1848-1849*, Výběr 51, 2014, s. 158-159.
- PEŠTA, Jiří - ŠINDELÁŘ, Vladimír, *200 let Milevska v datech*, in: Jiří Kálal (ed.), *Milevsko 830 let*, Milevsko 2014, s. 138.
- SEDLÁČKOVÁ, Ivana, *Spolkový život v Dačicích v letech 1918-1948*. Bakalářská práce, Brno 2009.

SEDLÁKOVÁ, Marie, *Okresní archiv v Milevsku. Průvodce po fondech a sbírkách*, Milevsko 1958.

STOCKÝ, Jan, *Hospodářský obraz jižních Čech*, Praha 1925.

ŠINDELÁŘ, Vladimír (ed.), *Židé na Milevsku*, Milevsko 2005.

ŠOLLE, Zdeněk, *Vojta Náprstek a jeho doba*, Praha 1994.

ŠTĚCH, Václav, *Národní katechismus aneb co má vědět každý Čech*, Praha 1895.

VONDRA, Roman, *Peníze v moderních českých dějinách*, Praha 2002.

WEYRAUCH, Erwin, *Dějiny kláštera, města a panství Milevska sepsané léta 1841*, Milevsko 1997.

ZAVŘEL, František, *Poprava pěšáka Kudrny*, Praha 1935.

ZÁŘICKÝ, Aleš (ed.), *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku*, Ostrava 2010.

ZELENKA, Jan, *Sto let ochotnického divadla v Táboře*, Tábor 1957.

VIII. Seznam zkratek

Časopisy

LMK – Listy milevského kraje, regionální noviny

Výběr – Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech (od roku 1994)

ZMK – Zájmy milevského kraje, regionální noviny

Instituce

SOkA – Státní okresní archiv

MM – Milevské muzeum

Měny – míry

K – Protektorátní koruna, rakouská koruna

Kč – Česká koruna

Kčs – Československá koruna

Kr. – krejcar

Zl. – zlatý

Jiné

č. – číslo

ČOJ – Čtenářsko-ochotnická jednota (do roku 1924)

kart. – karton

kn. – kniha

inv. č. – inventární číslo

přír. č. – přírůstkové číslo

nestr. - nestránkováno

OJ - Ochotnická jednota (od roku 1924)

s. – strana

sign. – signatura

VOS - Veřejná osvětová služba

IX. Seznam příloh

IX. 1. Tabulky

Tabulka III. 2. 1.

Počet domů v Milevsku od konce 18. století, [Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách* III, Praha 1998, s. 899], s. 109.

Tabulka III. 2. 2.

Počet obyvatel Milevska v 19. a 20. století, [Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách* III, Praha 1998, s. 899], s. 109.

Tabulka č. IV. 1. 3. 1. 1.

Rozdělení rolí na jevišti v roce 1924 (ČOJ), [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870–1926, s. 3-5], s. 112.

Tabulka č. IV. 1. 3. 1. 1.

Rozdělení rolí na jevišti v roce 1925 (ČOJ), [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870–1926, s. 5-10], s. 113.

Tabulka č. IV. 2. 1. 1.

Členská základna Besedy v Milevsku 1888-1910, [SOkA Písek, Beseda Milevsko, sign. II/B2, Zápisy ze schůzí a Valných hromad], s. 117.

Tabulka č. IV. 2. 2. 1.

Ženy v ochotnickém spolku (1870-1885), [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870–1926, s. 15-16], s. 118.

Tabulka č. IV. 2. 2. 2.

Muži v ochotnickém spolku (1870-1885), [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870–1926, s. 17], s. 118.

Tabulka č. IV. 2. 2. 3

Členská základna ochotnického spolku v Milevsku 1921-1949, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/5, kn. 5., Zápisy ze schůzí 1922-1935], s. 120.

Tabulky č. IV. 4. 1.

Finanční výsledky divadelních představení ČOJ z let 1870-1950, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/3, kn. 3., Zápisy ze schůzí, 1894-1912], s. 123.

Tabulka č. IV. 4. 2.

Finanční výsledky divadelních představení ČOJ z let 1918-1919, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/4, kn. 4., Zápisy ze schůzí, 1912-1922], s. 124.

Tabulka č. IV. 4. 3.

Finanční výsledky divadelních představení ČOJ z let 1929, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/5, kn. 5., Zápisy ze schůzí, 1923-1934], s. 125.

Tabulka č. IV. 4. 4.

Finanční výsledky divadelních představení ČOJ z let 1935-1942, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/6, kn. 6., Zápisy ze schůzí, 1935-1942], s. 125.

Tabulka č. IV. 4. 5.

Finanční výsledky divadelních představení ČOJ z let 1942-1950, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/7, kn. 7., Zápisy ze schůzí, 1942-1950], s. 126.

IX. 2. Fotografie

Fotografie č. I. 1.

Hoteliér Jaroslav Bazika, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930], s. 107.

Fotografie č. IV. 1. 1. 1.

Zpěvácký spolek Vlastislav, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990,], s. 110.

Fotografie č. IV. 1. 1. 2.

Zpěvácký spolek Vlastislav, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990], s. 110.

Fotografie č. IV. 1. 1. 3.

Prapor Vlastislava, [MM, Prapory, přír. č. 190/1985/39], s. 111.

Fotografie č. IV. 1. 2. 1.

Plakát na velkou zahradní zábavu 1872, [převzato z www.amaterskedivadlo.cz], s. 111.

Fotografie č. IV. 1. 3. 1. 1.

Fotografie členek, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930], s. 112.

Fotografie č. IV. 1. 4. 1.

Plakát na Týden Červeného kříže, [MM, Drobné tisky, přír. č. 40/1983, 30. 4. 1916], s. 114.

Fotografie č. IV. 1. 4. 2.

Plakát na Slavností pěvecký a hudební večer, [MM, Drobné tisky, přír. č. 2/1941, 21. 5. 1941], s. 115.

Fotografie č. IV. 1. 4. 3.

Plakát na Duchovní koncert, [MM, Drobné tisky, přír. č. 3/1941, 6. 7. 1941], s. 116.

Fotografie č. IV. 1. 4. 4.

Plakát na II. duchovní koncert, [MM, Drobné tisky, přír. č. 4/1941, 27. 9. 1942], s. 117.

Fotografie č. IV. 2. 3.

Portrét hoteliéra Jaroslava Vodňanského, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930], s. 119.

Fotografie č. IV. 3. 1. 1.

Pozvání k hudebnímu a tanečnímu večírku Besedy [MM, Drobné tisky, přír. č. 4/2001, 9. 4. 1904], s. 120.

Fotografie IV. 3. 1. 2.

Divadelní představení Besedy, [MM, Drobné tisky, přír. č. 4/2001, 24. 3. 1904], s. 121.

Fotografie č. IV. 4. 1.

Portrétní fotografie Heřmana Slivky, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930], s. 121.

Fotografie č. IV. 4. 2.

Dobová fotografie hostince U Koníčka, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930], s. 122.

Fotografie č. IV. 4. 3.

Zachycení obsazení neurčené divadelní hry, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930], s. 122.

Fotografie č. IV. 5. 1.

Plakát na představení Václav Hrobčický z Hrobčic, [MM, Drobné tisky, přír. č. 5/1984, 13. 7. 1941], Milevské muzeum, s. 127.

Fotografie č. IV. 5. 1.

Plakát na slavnostní koncert k uctění památky Bedřicha Smetany, [MM, Drobné tisky, 8/1984, 18- 5. 1944].

Fotografie č. V. 1.

Zachycení obsazení divadelní hry *Škola, základ života!*, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930], s. 128.

Fotografie č. V. 2.

Momentka z představení *Jízdní hlídka*, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930], s. 128.

IX. 3. Grafy

Graf č. II. 2. 1.

Vývoj počtu spolků v českých zemích dle spolkového katastru, [převzato z Barbora LAŠŤOVKOVÁ - Marek LAŠŤOVKA – Jana RATAJOVÁ - Tomáš RATAJ – Josef TŘÍKAČ, *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*, Praha 1998. s. 47], s. 107.

IX. 4. Mapy

Mapa č. III. 1. 1.

F. Fried, *Karte des Königreichs Boehmen*, Wien 1835, [převzato z <http://oldmaps.geolab.cz/>], s. 108.

Mapa č. III. 1. 2.

III. vojenské mapování - Františko-josefské, 1877-1880, [převzato z <http://oldmaps.geolab.cz/>], s. 108.

X. Přílohy

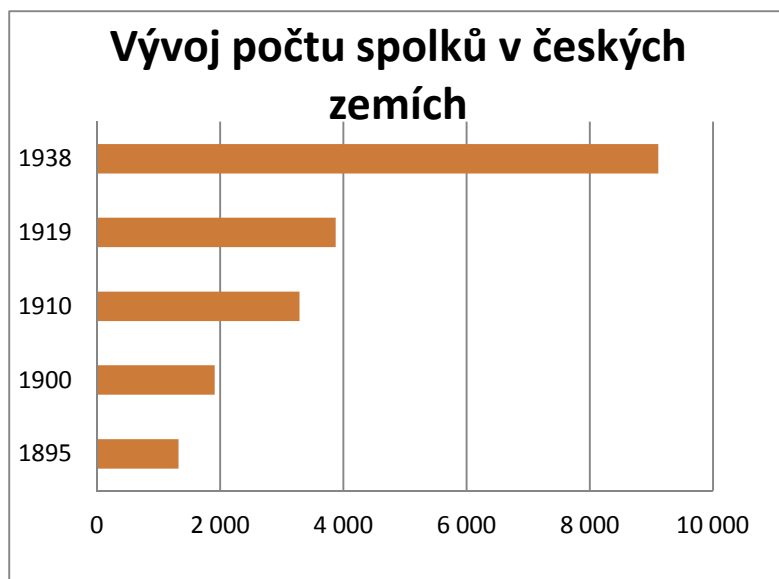
Fotografie č. I. 1.

Hoteliér Jaroslav Bazika, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930].

Graf č. II. 2. 1.

Vývoj počtu spolků v českých zemích dle spolkového katastru, [převzato z B. LAŠŤOVKOVÁ – M. LAŠŤOVKA – J. RATAJOVÁ – T. RATAJ – J. TRÍKAČ, *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*, Praha 1998. s. 47].

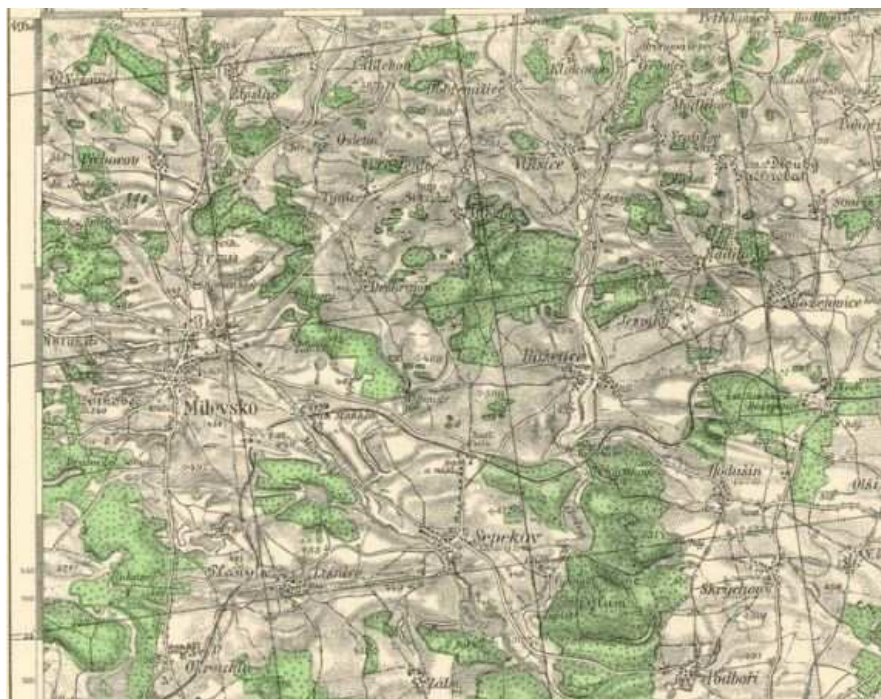
Mapa č. III. 1. 1.

F. Fried, *Karte des Königreichs Boehmen*, Wien 1835, [převzato z <http://oldmaps.geolab.cz/>].

Mapa č. III. 1. 2.

Milevsko – III. vojenské mapování 1878-1880, převzato z <http://oldmaps.geolab.cz/>].

Tabulka III. 2. 1.

Počet domů v Milevsku od konce 18. století, [Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách III*, Praha 1998, s. 899].

Počet domů v Milevsku od konce 18. století	
Období	Počet domů
závěr 18. st.	159
1869	405
1910	480
1930	610
1950	745

Tabulka III. 2. 2.

Počet obyvatel Milevska v 19. a 20. století, [Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách III*, Praha 1998, s. 899].

Počet obyvatel Milevska v 19. a 20. st.	
Období	Obyvatel
1843	2 182
1869	3 102
1880	3 006
1910	3 098
1940	3 716

Fotografie č. IV. 1. 1. 1.

Zpěvácký spolek Vlastislav, 1896, [MM, Fotografie, přír. č. 424/1990].

Fotografie č. IV. 1. 1. 2.

Zpěvácký spolek Vlastislav, 1923, [MM, Fotografie, přír. č. 424/1990].

Fotografie č. IV. 1. 1. 3.

Prapor Vlastislava uložený v Milevském muzeu, [MM, Prapory, přír. č. 190/1985/39].

Fotografie č. IV. 1. 2. 1.

Plakát na zahradní zábavu Besedy z roku 1872, [převzato z www.amaterskedivadlo.cz].

Fotografie č. IV. 1. 3. 1. 1.

Fotografie členek ČOJ, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930].

Tabulka č. IV. 1. 3. 1. 1.

Rozdělení rolí na jevišti v roce 1924 (ČOJ), [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870–1926, s. 3-5].

Rozdělení rolí na jevišti v roce 1924 (ČOJ)	
Název hry	Mužů/žen
<i>Otec božího lidu</i>	5/1
<i>Pes a kočka</i> (9. 11.)	7/0
<i>Povodeň</i> (23. 11.)	13/5
<i>Zkažená krev</i> (8. a 26. 12.)	4/2
<i>Šněrovačka</i> (26. 12.)	6/4

Tabulka č. IV. 1. 3. 1. 1.

Rozdělení rolí na jevišti v roce 1925 (ČOJ), [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870–1926, s. 5-10].

Rozdělení rolí na jevišti v roce 1925 (ČOJ)	
Název hry	Mužů/žen
<i>Otec</i> (8. 3.)	10/3
<i>Cácorka</i> (22. 3.)	4/6
<i>Mrak</i> (31.3)	3/4
<i>Batalion</i>	6/4
<i>Když ženy pláčou</i>	3/2
<i>Poupě</i> (30. 4.)	3/1
<i>Devátá louka</i> (10. 5.)	4/3

Podejte pomocnou ruku Červenému kříži!

V neděli 30. dubna 1916.

Sál u Konička.

**Čtenářsko-ochotnická jednota v Milévsku,
zahajujíc „Týden Červeného kříže“, sehraje na svém jevišti
divadelní představení:**

LESNÍ PANNY.

Kouzelná hra se zpěvy ve 4 odděleních od Jos. Kaj. Tyla, za režie Antonína Krejčíka. Zpěvy nacvičil p. Tom. Vondrák.

OSOBY:

Oddělení I.

Jakub Závora, kovář p. A. Chochole
Tereška, jeho dcera sl. A. Horných
Isidor Slovičko, učitel p. A. Dvořák
Barnabáš Pinta, hospodský p. St. Krejčík
Voršila, jeho žena pi. M. Karabcová
Pepík
Frantík } jejich děti
Kačenka }
Šimon Moreles, starý žid p. A. Krejčík
Jasana sl. M. Vodňanských
Lesana }
Bělina } lesní panny
Rosice }
Jitřena }

Lesní panny.

Oddělení II.

Barnabáš Pinta
Voršila, jeho žena

Oddělení III.

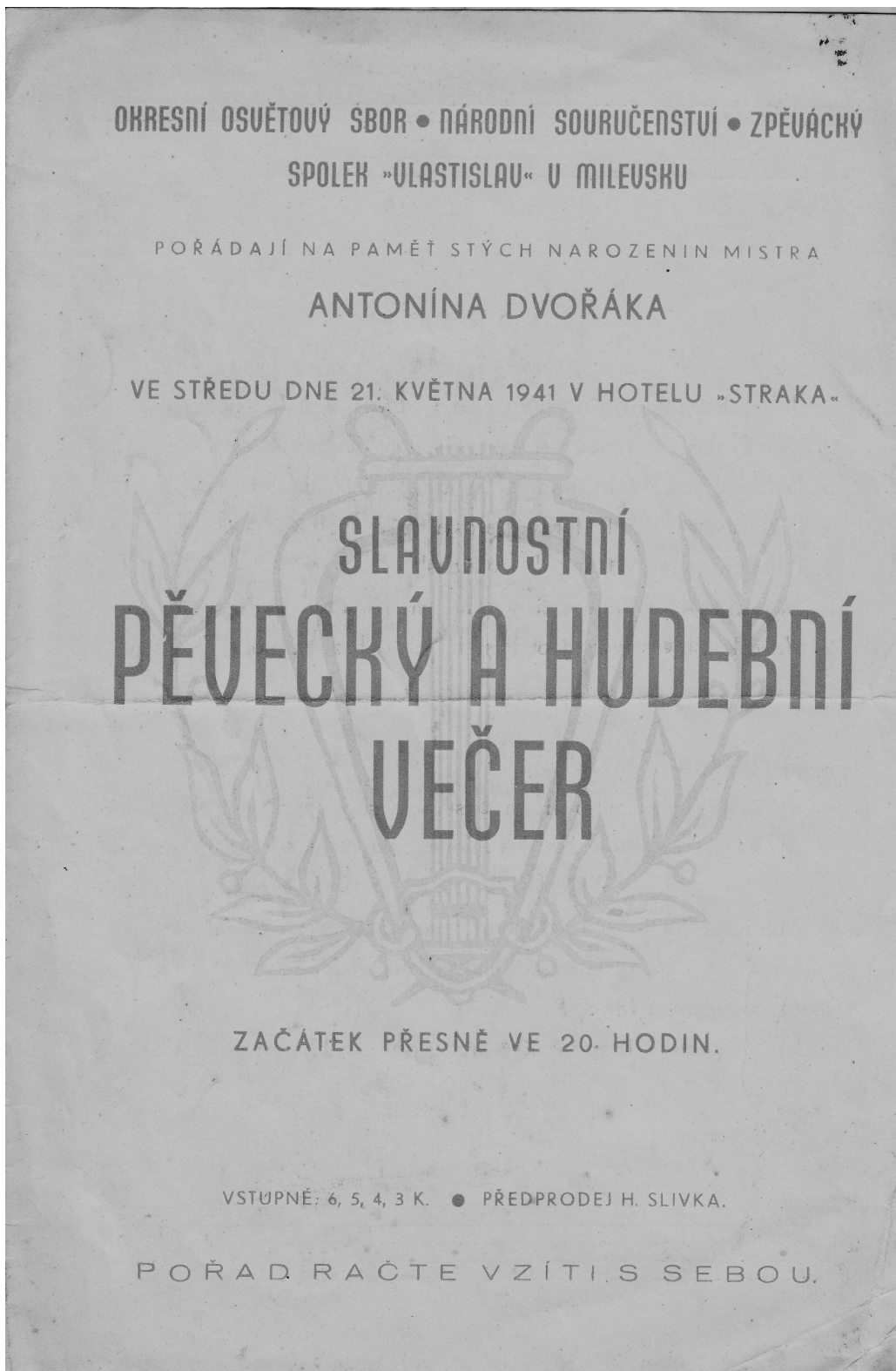
Pan Davison } američanští p. J. Cukr
Pani Davisonová } Kvakerové sl. B. Duškova
Isidor, domácí učitel
Betinka, kuchařka (Jasana)
Barnabáš Pinta
Voršila, jeho žena }
Pepík } osadníci
Frantík } jejich děti } v Americe
Kačenka }
Šimon Moreles
Mladý Tausig, obchodník v Americe p. V. Habart
Polivokyta, vůdce indiánů p. L. Dvořák
Indiáni.

Oddělení IV.

Jakub Závora, kovář
Tereška, jeho dcera
Kapoun, venkovský hospodský p. V. Reiber

Fotografie č. IV. 1. 4. 2.

Plakát na Slavností pěvecký a hudební večer, [MM, Drobné tisky, přír. č. 2/1941, 21. 5. 1941].

Fotografie č. IV. 1. 4. 3.

Plakát na Duchovní koncert, [MM, Drobné tisky, přír. č. 3/1941, 6. 7. 1941].

DĚKANSKÝ ÚŘAD V MILEVSKU

ZA SOUČIN. ZPĚV. SPOLKU „VLASTISLAV“
POŘÁDÁ V NEDĚLI 6. ČERVENCE 1941

DUCHOVNÍ KONCERT

VE HRBITOVNÍM CHRÁMU PÁNĚ SV. JILJÍ.

POŘAD:

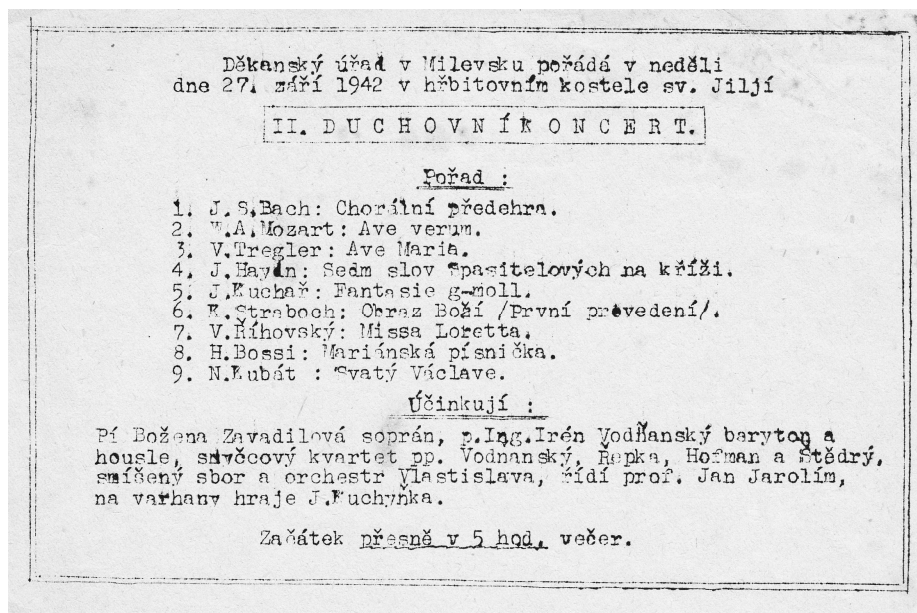
J. S. BACH: PRELUDIUM A FUGA NA TÉMA BACH.
ANT. DVOŘÁK: LARGO.
ZD. FIBICH: BLAŽENÝ TEN . . .
ANT. DVOŘÁK: BIBLICKÉ PÍSNĚ.
V. ŘÍHOVSKÝ: MISSA BREVIS OP. 72.
B. SMETANA: MODLITBA.
N. KUBÁT: SV. VÁCLAVE.

ÚČINKUJÍ: PÍ. ANNA LUSTIKOVÁ, ŘEDITELKA KŮRU A
JUC. M. NOVOTNÝ, VARHANY, ORCHESTR A SMÍŠENÝ
SBOR VLASTISLAVA, ZPĚV SOLO ING. I. VODŇANSKÝ,
ŘÍDÍ PROF. JAN JAROLÍM A ING. IRÉN VODŇANSKÝ.

ZAČÁTEK PŘESNĚ V 6 HOD. VEČER.

Fotografie č. IV. 1. 4. 4.

Plakát na II. duchovní koncert, [MM, Drobné tisky, přír. č. 4/1941, 27. 9. 1942].

Tabulka č. IV. 2. 1. 1.

Členská základna Besedy v Milevsku 1888-1910, [SOKA Písek, Beseda Milevsko, sign. II/B2, Zápisy ze schůzí a Valných hromad], s. 111.

Členská základna Besedy v Milevsku 1888-1910		
Rok fungování Besedy	Počet členů	Odešlo členů
1888	96	-
1889	97	29
1899	82	19
1902	45	
1910	76	

Tabulka č. IV. 2. 2. 1.

Ženy v ochotnickém spolku (1870-1885), [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870–1926, s. 15-16].

Ženy v ochotnickém spolku (1870-1885)	
Rok	Počet nově příchozích žen
1870	4
1871	2
1872	5
1873	-
1874	4
1875	-
1879	2
1880	3
1884	4

Tabulka č. IV. 2. 2. 2.

Muži v ochotnickém spolku (1870-1885), [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/1, Pamětní kniha Čtenářsko-ochotnické jednoty, 1870–1926, s. 17].

Muži v ochotnickém spolku (1870-1885)	
Rok	Počet nových pánů
1870	11
1871	6
1872	5
1873	4
1874	5
1875	1
1877-	6

1878	
1879	8
1880	5
1882	5
1885	1

Fotografie č. IV. 2. 3.

Portrét hoteliéra Jaroslava Vodňanského, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930].

Tabulka č. IV. 2. 2. 3.

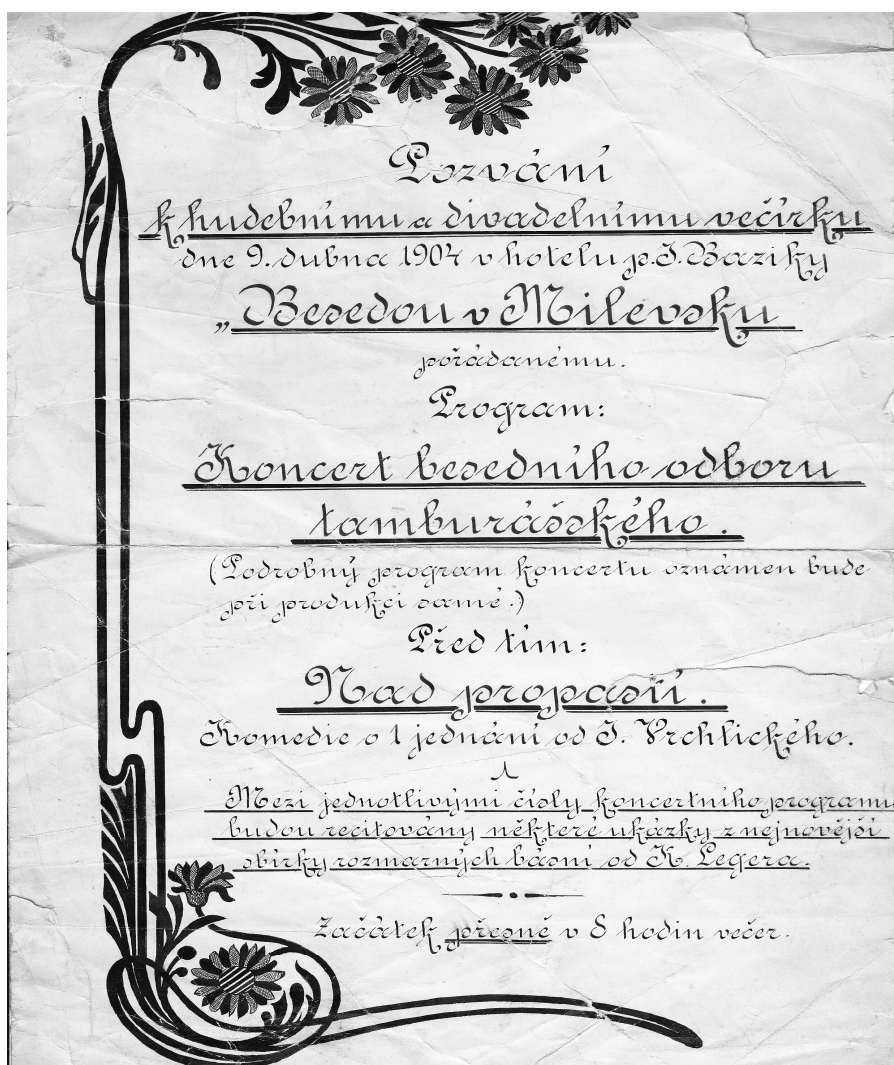
Členská základna ochotnického spolku v Milevsku 1921-1949, [SOKA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/5, kn. 5., Zápisy ze schůzí 1922-1935].

Členská základna ochotnického spolku v Milevsku 1921-1949	
Rok:	Počet aktivních členů:
1921	72

1929	25
1939	88
1943	81
1949	68

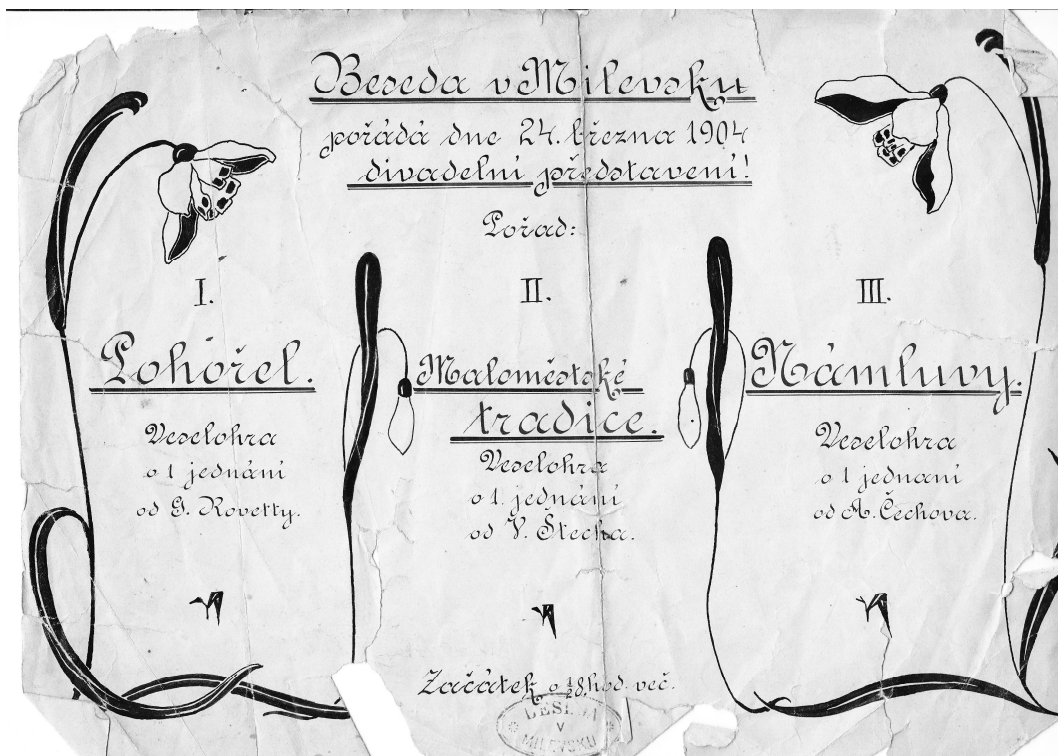
Fotografie č. IV. 3. 1. 1.

Pozvání k hudebnímu a tanečnímu večírku Besedy, [MM, Drobné tisky, přír. č. 4/2001, 9. 4. 1904].

Fotografie IV. 3. 1. 2.

Divadelní představení Besedy, [MM, Drobné tisky, přír. č. 4/2001, 24. 3. 1904].

Fotografie č. IV. 4. 1.

Portrétní fotografie Heřmana Slivky, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930].

Fotografie č. IV. 4. 2.

Dobová fotografie hostince U Koníčka, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930].

Fotografie č. IV. 4. 3.

Zachycení obsazení neurčené divadelní hry, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930].

Tabulky č. IV. 4. 1.

Finanční výsledky divadelních představení ČOJ z let 1870-1950, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/3, kn. 3., Zápisy ze schůzí, 1894-1912].

Finanční výsledky her ČOJ z roku 1871	
Název hry	Výsledek
<i>Manžel bez ženy</i>	+19 zl. a 74 kr.
<i>Překvapení</i>	+ 15 zl. a 69 kr
<i>Inzerát</i>	- 14 zl. a 45 kr

Finanční výsledky her ČOJ z roku 1879	
Název hry	Výsledek
<i>Mlynář a jeho dítě</i>	+ 14 zl. a 38 kr. (27,70/13,32)
<i>Dračí dráp</i>	+18 zl. a 15 kr. (33,93/15,78)
<i>Vrátný z Karlína</i>	+ 19 zl. a 39 kr. (33,51/14,12)

Finanční výsledky her ČOJ z roku 1889	
Název hry	Výsledek
<i>Víra, naděje a láska</i>	+ 4 zl. a 55 kr. (23,05/18,50)
<i>Václav Hrobčický z Hrobčic</i>	+ 20 zl. a 98 kr. (40,50/ 19,48)
<i>Soudný den</i>	+4 zl. a 40 kr
<i>Král Václav a jeho kat</i>	+15 zl. 32 kr. (53,77/38,45)

Finanční výsledky her ČOJ z roku 1899	
Název hry	Výsledek
<i>Dračí dráp</i>	+14 zl. a 27 kr
<i>Neznámá pevnina</i>	+ 4 zl.

<i>Éra Kubánkova</i>	- 8 zl. a 8 kr
<i>Vikomt z Letoriedu</i>	+ 5 zl. a 23 kr.

Finanční výsledky her ČOJ z roku 1909	
Název hry	Výsledek
<i>Julinčiny vdavky</i>	+28 K
<i>Motýlek</i>	+17 K
<i>Dospělé děti</i>	+15 K a 88 h
<i>Dobrodinečkové</i>	+52 K a 78 h (131, 90/ 79,12)

Tabulka č. IV. 4. 2.

Finanční výsledky divadelních představení ČOJ z let 1918-1919, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/4, kn. 4., Zápisy ze schůzí, 1912-1922].

Finanční výsledky her ČOJ z roku 1919	
Název hry	Výsledek
<i>Její pastorkyňa</i>	+608 Kč (864/254)
<i>To byla noc</i>	(příjem 879 Kč)
<i>Stávka + Červený kříž</i>	(příjem 833 Kč)
<i>Zlatá rybka</i>	(příjem 543 Kč)
<i>Jindra</i>	+667 Kč (980/313)
<i>Automobilista</i>	+ 112 Kč

Tabulky č. IV. 4. 3.

Finanční výsledky divadelních představení ČOJ z let 1929, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/5, kn. 5., Zápisy ze schůzí, 1923-1934].

Finanční výsledky her ČOJ z roku 1929	
Název hry	Výsledek
<i>Jak Rezka přišla do rodiny Slavíkové</i>	+110 Kč (937/827)
<i>Tulácké dobrodružství</i>	+35 Kč
<i>Koflík Marie Terezie</i>	-91 Kč; -64 Kč
<i>Čára přes rozpočet</i>	+120 Kč

Tabulky č. IV. 4. 4.

Finanční výsledky divadelních představení ČOJ z let 1935-1942, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/6, kn. 6., Zápisy ze schůzí, 1935-1942].

Finanční výsledky her ČOJ z roku 1939	
Název hry	Výsledek
<i>Škola, základ života!</i>	+556 Kč (příjem 1384 K)
<i>Šípková Růženka</i>	+46 K
<i>Cigánečka</i>	+489 K (příjem 1030 K)

Finanční výsledky her ČOJ z roku 1941	
Název hry	Výsledek
<i>Strakonický dudák</i>	+7 543 K (příjem 24 276 K)

Tabulky č. IV. 4. 5.

Finanční výsledky divadelních představení ČOJ z let 1942-1950, [SOkA Písek, Čtenářsko-ochotnická jednota Milevsko, sign. I/7, kn. 7., Zápisy ze schůzí, 1942-1950].

Finanční výsledky her ČOJ z roku 1949	
Název hry	Výsledek
<i>Setkání ve dvou</i>	+1138 Kčs (příjem 3738 Kčs)
<i>Hlavní zkouška</i>	+1421 Kčs (příjem 2131 Kčs)

Fotografie č. IV. 6. 1.

Plakát na slavnostní koncert k uctění památky Bedřicha Smetany, [MM, Drobné tisky, 8/1984, 18- 5. 1944].

Fotografie č. IV. 5. 1.

Plakát na představení Václav Hrobčický z Hrobčic, [MM, Drobné tisky, přír. č. 5/1984, 13. 7. 1941].

OCHOTNICKÁ
JEDNOTA

V neděli 13. července 1941
Divadlo v přírodě »NA VINICÍCH«
o třetí hodině odpolední

Prof. JAROSLAV HURT, vrchní režisér Národ. divadla v Praze j. h.

Václav Hrobčický z Hrobčic

Drama o 3 dějstvích. ● Napsal Ladislav Stroupežnický. ● Režie: Václav Kotalík. ● Scénická výprava: Vladimír Řepka. ● Hudební doprovod: Orchestr zpěváckého spolku »Vlastislav«, řídí profesor městské hudební školy J. Jarolím.

O S O B Y :

Václav Hrobčický z Hrobčic	Jaroslav Hurt j. h.
Jiří Vilém Hrobčický z Hrobčic	Antonín Kučera
Marie Apolonie Kalenicová z Kalenic	Vlasta Postránecká
P. Jan Zeman	Ludvík Karban
Lesní	Václav Svoboda
Václav Vrba, sedlák	Václav Kotalík
Verunka, jeho žena	Ludmila Svobodová
Josífek, jeho vnuk	m. Jirka Chramostů
Krmínek, assek. agent	Karel Beran
Strakoš, obch. starožitnostní	Vladimír Řepka
Sluha	Josef Kašpar

Hraje se v r. 1872 v jižních Čechách.

Ceny míst: 7-., 6-., 5-., 4-., 3- K. Mládež odpoledne: místa k stání K 1-.. ● Předprodej: H. Slivka.

Za nepříznivého počasí v 8 hodin večer v hotelu »Straka«.

Fotografie č. V. 1.

Zachycení obsazení divadelní hry *Škola, základ života!*, [MM, Fotografie, přír. č. 429/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930].

Fotografie č. V. 2.

Momentka z představení *Jízdní hlídka*, [MM, Fotografie, přír. č. 437/1990, Album milevských ochotníků, 1920-1930].

